

**JAMHURI YA MUUNGANO WA TANZANIA
WIZARA YA MALIASILI NA UTALII**

**HOTUBA YA WAZIRI WA MALIASILI NA UTALII,
MHESHIMIWA MOHAMED OMARY MCHENGERWA (MB.)
WAKATI AKIWASILISHA BUNGENI MAKADIRIO YA
MAPATO NA MATUMIZI KWA MWAKA WA FEDHA
2023/2024**

VIONGOZI WA WIZARA

Mhe. Mohamed Omary Mchengerwa (Mb.)
WAZIRI WA MALIASILI NA UTALII

Mhe. Mary Francis Masanja (Mb.)
NAIBU WAZIRI WA MALIASILI NA UTALII

Dkt. Hassan Abbasi Said
KATIBU MKUU, WIZARA YA
MALIASILI NA UTALII

Bw. Anderson Gukwi Mutatembwa
NAIBU KATIBU MKUU, WIZARA YA
MALIASILI NA UTALII

YALIYOMO

1.0	UTANGULIZI.....	1
2.0	MAJUKUMU, MWELEKEO NA VIPAUMBELE VYA WIZARA.....	10
3.0	MCHANGO WA SEKTA ZA MALIASILI NA UTALII KATIKA KUKUZA UCHUMI NA MAENDELEO ENDELEVO.....	12
4.0	MAONI NA USHAURI WA KAMATI YA KUDUMU YA BUNGE YA ARDHI, MALIASILI NA UTALII.....	15
5.0	UTEKELEZAJI WA MPANGO NA BAJETI KWA MWAKA 2022/2023.....	17
5.1	Ukusanyaji wa Maduhuli	18
5.2	Matumizi ya Kawaida na Maendeleo	18
5.3	Mafanikio.....	19
5.4	Utekelezaji wa Masuala Mtambuka	29
5.5	Utekelezaji wa Majukumu ya Wizara.....	39
5.6	Miradi ya Maendeleo	98
5.7	Changamoto na Utatuzi	105
6.0	MPANGO NA BAJETI YA WIZARA KWA MWAKA WA FEDHA 2023/2024.....	106
6.1	Ukusanyaji wa Maduhuli	107
6.2	Matumizi ya Kawaida na Miradi ya Maendeleo	108

6.3 Kazi Zitakazotekelezwa na Wizara na Taasisi zake	109
6.4 Miradi ya Maendeleo	136
7.0 SHUKRANI	138
8.0 MAOMBI YA FEDHA KWA MWAKA 2023/2024.....	139
9.0 HITIMISHO	140

ORODHA YA MAJEDWALI

- Jedwali Na. 1:** Maduhuli ya Wizara kwa mwaka 2021/2022 na Makadirio na Makusanyo kwa Mwaka wa Fedha 2023/2024 **141**
- Jedwali Na. 2:** Idadi ya Watalii Waliotembelea Hifadhi za Taifa na Mapato kuanzia Mwaka 2018/2019 hadi 2022/23..... **142**
- Jedwali Na. 3:** Idadi ya Watalii Waliotembelea Eneo la Hifadhi ya Ngorongoro na Mapato kuanzia mwaka 2018/2019 hadi 2022/2023 **143**
- Jedwali Na. 4:** Mwenendo wa Uwindaji wa Kitalii na Mapato Kuanzia mwaka 2018/2019 hadi 2022/2023 **143**
- Jedwali Na. 5:** Mwenendo wa Upandaji Miti katika Mashamba ya Miti Kuanzia Mwaka 2018/2019 hadi 2022/2023 **144**
- Jedwali Na. 6:** Mauzo ya Asali na Nta Nje ya Nchi kuanzia Mwaka 2018/2019 hadi mwaka 2022/2023 **145**
- Jedwali Na. 7:** Mwenendo wa Biashara ya Utalii Nchini kuanzia Mwaka 2018 hadi 2022 **146**

- Jedwali Na. 8:** Idadi ya Wanafunzi Waliidahiliwa katika Vyuo vya Wizara kuanzia Mwaka 2018/2019 hadi 2022/2023 **146**
- Jedwali Na. 9:** Idadi ya Wageni Waliotembelea Vituo vya Mambo ya Kale na Mapato kuanzia Mwaka 2018/2019 hadi 2022/2023 **147**
- Jedwali Na. 10:** Idadi ya Wageni Waliotembelea Makumbusho ya Taifa na Mapato Kuanzia Mwaka 2020/2021 hadi 2022/2023..... **148**
- Jedwali Na. 11:** Muhtasari wa Bajeti ya Miradi ya Maendeleo ya Wizara kwa Mwaka wa Fedha 2023/2024 **149**
- Jedwali Na. 12:** Muhtasari wa Bajeti ya Wizara kwa Mwaka 2023/2024..... **152**
- Jedwali Na. 13:** Namba za Simu za Wakuu wa Kanda chini ya Taasisi za Wizara.....**148**

ORODHA YA VIFUPISHO

AfDB	- African Development Bank
AWF	- African Wildlife Foundation
AWHF	- African World Heritage Fund
BEVAC	- Beekeeping Value Chain
CAWM	- College of African Wildlife Management
CBD	- Convention on Biological Diversity
CCM	- Chama cha Mapinduzi
CITES	- Convention on International Trade in Endangered Species of Wild Fauna and Flora
CMS	- Convention on Migratory Species
COCOBA	- Community Conservation Banks
DMI	- Dar es Salaam Maritime Institute
EU	- European Union
FAM - Trips	- Familiarization Trips
FAO	- Food and Agriculture Organization
FORVAC	- Forestry and Value Chains Development Programme
FZS	- Frankfurt Zoological Society
GEF	- Global Environmental Facility
GePG	- Government Electronic Payment Getway
GDP	- Gross Domestic Product
GIZ	- Deutsche Gesellschaft für Internationale Zusammenarbeit
GMP	- General Management Plan
HACCP	- Hazard Analysis and Critical Control Points

ICCROM	- International Centre for the Study of Preservation and Restoration of Cultural Property
ICOM	- International Council of Museum
ICOMOS	- International Council on Monuments and Sites
ILO	- International Labour Organization
IMF	- International Monetary Fund
ITC	- International Trade Centre
IUCN	- International Union for Conservation of Nature
KfW	- Kreditanstalt für Wiederaufbau (German Development Bank)
MB	- Mbunge
MoU	- Memorandum of Understanding
MICE	- Meetings, Incentives, Conferences and Exhibitions
MNRT	- Ministry of Natural Resources and Tourism
NABAC	- National Beekeeping Advisory Committee
NACTVET	- National Council for Technical Vocational Education Training
NAF	- National Antiquities Fund
NAFAC	- National Forestry Advisory Committee
NCAA	- Ngorongoro Conservation Area Authority
NCT	- National College of Tourism
NMT	- National Museum of Tanzania
NORAD	- Norwegian Agency for Development Cooperation

NTAP	- National Task Force Anti-poaching
NTDP	- National Tourism Development Programme
OR-TAMISEMI	- Ofisi ya Rais Tawala za Mikoa na Serikali za Mitaa
PAMs	- Protected Area Management system
PWTI	- Pasiansi Wildlife Training Institute
REGROW	- Resilient Natural Resource Management for Tourism and Growth
SHIMIWI	- Shirikisho la Michezo ya Wizara na Idara za Serikali
SHIMUTA	- Shirikisho la Michezo la Mashirika ya Umma, Taasisi na Makampuni Binafsi Tanzania
SI!TE	- Swahili International Tourism Expo
SWICA	- Special Wildlife Investment Concession Area
TaFF	- Tanzania Forest Fund
TAFORI	- Tanzania Forestry Research Institute
TANAPA	- Tanzania National Parks
TATO	- Tanzania Assosiation of Tour Operators
TAWA	- Tanzania Wildlife Management Authority
TAWIRI	- Tanzania Wildlife Research Institute
TBC	- Tanzania Broadcasting Corporation
TCG	- Task Coordinated Groups
TCT	- Tourism Confederation of Tanzania
TEA	- Tanzania Education Authority
TEHAMA	- Teknolojia ya Habari na Mawasiliano
TFS	- Tanzania Forest Services Agency
TIL	- Tanapa Investment Limited

TLTO	- Tanzania Local Tour Operators
TNBC	- Tanzania National Business Council
TPSF	- Tanzania Private Sector Foundation
TTB	- Tanzania Tourist Board
TTC	- Tanzania Tourist Cooperation
TTGA	- Tanzania Tour Guide Association
TWPF	- Tanzania Wildlife Protection Fund
UNCCD	- United Nations Convention to Combat Desertification
UNDP	- United Nations Development Programme
UNESCO	- United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization
UNFCCC	- United Nations Framework Convention on Climate Change
UNWTO	- United Nations World Tourism Organization
USAID	- United States Agency for International Development
UVIKO-19	- Ugonjwa wa Virusi vya Korona 2019
VETA	- Vocational Education and Training Authority
VGS	- Village Game Scout
WB	- World Bank
WCS	- Wildlife Conservation Society
WHC	- World Heritage Centre
WIOMSA	- World Indian Ocean Marine Science Association
WMAs	- Wildlife Management Areas
WMF	- World Monuments Fund

1.0 UTANGULIZI

1. *Mheshimiwa Spika,* kufuatia taarifa iliyowasilishwa na Mwenyekiti wa Kamati ya Kudumu ya Bunge ya Ardhi, Maliasili na Utalii, leo katika Bunge lako Tukufu, ninaomba sasa kutoa hoja kwamba Bunge lako Tukufu lipokee na kujadili Taarifa ya Utekelezaji wa Mpango na Bajeti ya Wizara ya Maliasili na Utalii kwa mwaka wa fedha 2022/2023. Aidha, ninaomba Bunge lako Tukufu lijadili na kupitisha Mpango na Makadirio ya Mapato na Matumizi ya Wizara kwa mwaka wa fedha 2023/2024.

2. *Mheshimiwa Spika,* nianze kwa bashrafu ya kumshukuru Mwenyezi Mungu, Mwingi wa Rehema kwa kunipa afya na uzima na kuniwezesha kusimama mbele ya Bunge lako Tukufu leo kutoa taarifa ya utekelezaji wa majukumu ya Serikali kupitia Sekta ya Maliasili na Utalii. Aidha, namshukuru Mwenyezi Mungu kwa kuendelea kuwajalia afya njema Viongozi wetu Wakuu wa Kitaifa, Waheshimiwa Mawaziri wenzangu, Waheshimiwa Wabunge, Viongozi wengine wa Serikali na wananchi kwa ujumla.

3. *Mheshimiwa Spika,* kwa namna ya kipekee kabisa na kwa unyenyekevu mkubwa nimshukuru Mheshimiwa Dkt. Samia Suluhu Hassan, Rais wa Jamhuri ya Muungano wa Tanzania, na Amiri Jeshi Mkuu, kwa kuendelea kuniamini na kuiteua kusimamia Wizara hii takriban miezi mitatu na siku 19 tangu Februari 14, 2023, aliponihamisha kutoka

Wizara ya Utamaduni, Sanaa na Michezo. Namuahidi Mhe. Rais na Bunge lako kuwa mimi na watendaji wenzangu tutaendeleza kwa nguvu, maarifa, kujitoa, kujitolea na zaidi ubunifu mkubwa pale walipoishia wenzetu waliotutangulia na kwamba Bunge hili na mihimili mingine ya Dola itarajie ushirikiano wa dhati kutoka kwetu.

4. *Mheshimiwa Spika*, usuli wa yote, Wizara hii imepewa dhamana ya kusimamia, kulinda na kuendeleza maeneo ya hifadhi za wanyamapori, misitu, nyuki na malikale yenye mchango mkubwa katika uhifadhi wa mazingira, ustawi wa wananchi lakini pia ukuaji wa uchumi. Aidha, Wizara ina jukumu la kuendeleza utalii ambao pia ni chanzo cha mapato ya fedha za kigeni na fursa za ajira kwa Watanzania. Ni kwa muktadha huo wa mtawanyiko wa majukumu ya Wizara hii, tulipoingia, mimi na wenzangu, tulifanya uchambuzi wa kina na kuja na falsafa mbili zinazojengwa katika nguzo kubwa mbili zinazofupisha muktadha wa malengo na majukumu adhimu ya Wizara hii kama ifuatavyo:

Mosi, nguzo inayojenga jukumu kubwa la kwanza la Wizara hii ni **UHIFADHI (*yaani Conservation*)**: Mheshimiwa Spika uhai wetu sisi wanadamu unategemea maji na pia viumbe hai wengine kama vile wanyama na mimea: karibu vyote hivi viko kwenye maeneo yanayolindwa au kupaswa kuangaliwa na Wizara hii. Karibu vyanzo vyetu vingi vya maji hapa nchini vinatokana na misitu iliyolindwa, misitu hiyo inayotupa leo kivuli, nishati, chakula isingelindwa

isingekuwepo. Nchi yetu pia inasifika kwa wanyamapori waliotapakaa sehemu mbalimbali wanaosaidia utalii wetu, kitoweo na uchumi wa mwananchi mmoja mmoja na Taifa kwa ujumla. Vyote hivi bila uhifadhi, havitakuwepo. Ni vivutio hivi ambavyo kwa mujibu wa Ripoti ya Baraza la Utalii na Masuala ya Safari Duniani (World Travel and Tourism Council, WTTC) ya Mwezi Mei, 2022, imeitaja Tanzania kuwa nchi ya kwanza Afrika kwa kuwa na vivutio vya asili na kuwa miongoni mwa 10 Bora Duniani kwa uhimilivu wa maeneo yake kupokea watalii (sustainability). Hii ni heshima kubwa kwa nchi yetu.

Pili, Mheshimiwa Spika, nguzo yetu ya pili inayounda jukumu jingine kuu la Wizara ni **KUJITANGAZA (yaani PROMOTION)**. Hii inatokana na muktadha wa nguzo ya kwanza kwamba nchi yetu imejaaliwa rasilimali nyingi za misitu, wanyamapori na malikale, ili rasilimali hizi zilete faida za kiutalii na uwekezaji mwingine mkubwa lazima zitangazwe kwa nguvu na ubunifu mkubwa. Tunatambua kwamba wahenga walipata kunena kuwa **“Chema Chajiua, Kibaya Chajitangaza”** tunawashukuru sana lakini katika zama hizi za ushindani, kila mtu akivutia alichonacho, sisi, TUMEAMUA NA WAKATI NI SASA, kwenda na kauli yao nyingine isemayo: **“Mgaagaa na Upwa Hali Wali Mkavu”**

Mwelekeo mpya sasa wa Wizara ni kuhakikisha **“Tunagaagaa na Upwa”** kwa kuwekeza nguvu zaidi na kwa njia za kisasa na kiubunifu zaidi kutangaza rasilimali zetu na utalii wetu ili kuliingizia Taifa letu

mapato zaidi katika sekta hii ambayo hata bila kuwekeza sana katika kujitangaza tayari inachangia asilimia 25 ya fedha za kigeni na asilimia 21 ya Pato la Taifa. Tunaweza na inawezekana kwenda maradufu ya sasa na hapa tulipo.

5. Mheshimiwa Spika, nitumie fursa hii kumpongeza na kumshukuru sana Mheshimiwa Rais Dkt. Samia Suluhu Hassan, kwani yeye ndiye mwana maono mkuu wa falsafa na misingi niliyoieleza hapo juu kwani amekuwa MHIFADHI namba moja anayehakikisha wanyamapori, misitu na vyote vilivyomo ndani yake vinalindwa kwa faida ya leo na vizazi vijavyo na yeye na Serikali zilizopita wameruhusu takriban asilimia 32 ya ardhi ya nchi yetu kuwa maeneo maalum yaliyohifadhiwa. Akiwa muumini pia wa nguzo kuu ya pili ya sekta hizi, ni yeye pia aliyetoka ofisini na kwenda milimani, mabondeni, baharini, hifadhini na hata majukwaani kushiriki filamu ya **"TANZANIA; THE ROYAL TOUR,"** hivyo kusaidia kuutangaza utalii wetu katika namna ambayo haijapata kutokea na kuleta faida lukuki ambazo tutazieleza punde.

6. Mheshimiwa Spika, Halikadhalika, napenda pia kutumia fursa hii kuwapongeza Mheshimiwa Dkt. Philip Isdor Mpango, Makamu wa Rais wa Jamhuri ya Muungano wa Tanzania; Mheshimiwa Dkt. Hussein Ali Mwinyi, Rais wa Serikali ya Mapinduzi ya Zanzibar na Mwenyekiti wa Baraza la Mapinduzi, Mheshimiwa Kassim Majaliwa Majaliwa (Mb.), Waziri Mkuu wa Jamhuri ya Muungano wa Tanzania; kwa jinsi nao, kwa

nyakati tofauti ambavyo wamekuwa wakijipambanua kuwa waumini na watekelezaji wakubwa wa maono ya Mhe. Rais katika uhifadhi na Utangazaji wa Utalii.

7. Mheshimiwa Spika, sisi waumini wa uhifadhi, uendelezaji na utangazaji wa utalii, tunaamini kwa dhati kuwa kwa namna moja au nyingine, kila Mtanzania ni mdau wetu na kila anachokifanya au kukitenda kilicho chema kinasaidia kufikia azma kuu ya nchi yetu kufikia watalii milioni 5 na mapato yanayofikia Dola za Marekani Bilioni 6 ifikapo mwaka 2025. Hivyo basi, kwa niaba ya wadau wa uhifadhi na utalii na Watanzania wote kwa ujumla natumia fursa hii kulipongeza Bunge lako Tukufu kupitia wewe Mheshimiwa Dkt. Tulia Ackson Mwansasu (Mb.), Spika wa Bunge la Jamhuri ya Muungano wa Tanzania na Mheshimiwa Mussa Azzan Zungu (Mb.), Naibu Spika, Wenyekiti wa Bunge, Wenyekiti wa Kamati mbalimbali na wabunge wote kwa miongozo yenu ya mara kwa mara, ushauri na mapendekezo ya kuhakikisha **uhifadhi** na **utangazaji** wa utalii vinaendelea vyema. Kwa upande mwingine, naungana na Waheshimiwa Mawaziri wenzangu walionitangulia kumpongeza Mheshimiwa Abdul Yussuf Maalim kwa kuchaguliwa kuwa Mbunge wa Jimbo la Amani, Zanzibar na kuungana nasi katika Bunge hili.

8. Mheshimiwa Spika, "Figa Moja Haliinjiki Chungu" kwa dhati, na nia yako ya kutusaidia kwa karibu, ulitupa Kamati ya Kudumu ya Bunge ya Ardhi, Maliasili na Utalii yenye wabunge wabobezi na watopezi wa sekta hii na wenye mapenzi na uhifadhi

na utangazaji wa utalii chini ya Uenyekiti wa Mheshimiwa Timotheo Paul Mnzava (Mb.); Makamu Mwenyekiti Mheshimiwa Najma Murtaza Giga (Mb.); na Waheshimiwa Wanakamati. Wabobezi hawa, wametuthibitishia kuwa **"Penye wengi pana mengi,"** wamejadili nasi, wametoa ushauri na mapendekezo na vyote sasa vimekuwa msingi wa mapendekezo ya makadirio haya ya mapato na matumizi na bajeti ya Wizara kwa mwaka wa fedha 2023/2024. Tunawashukuru sana.

9. Mheshimiwa Spika, "Chanda Chema Huvikwa Pete" naomba kutumia fursa hii pia kuwashukuru viongozi na Watendaji wenzangu Wizarani na katika taasisi zetu kwa ushirikiano, ubunifu, usimamizi na utekelezaji makini wa yale ambayo tunaelekezwa au yapo kwenye mikakati ya Serikali na Wizara. Nawashukuru: Mheshimiwa Mary Francis Masanja (Mb.), Naibu Waziri mbobezi wa sekta hizi; Dkt. Hassan Abbasi Said, Katibu Mkuu mbunifu asiye choka; Ndugu Anderson Gukwi Mutatembwa, Naibu Katibu Mkuu mwanamikakati makini; Wakurugenzi wa Idara na Vitengo na Wakuu wa Taasisi, wanataaluma mahiri; na wafanyakazi wa kada za kati mpaka wa chini wanaojituma sana, wote nawashukuru kwa kujitua sana katika kutekeleza majukumu yao. Hakika nyie ni nguzo muhimu ya Wizara.

10. Mheshimiwa Spika, kipekee pia, nitambue na kushukuru, kwa umaalum wake na kwa unyenyekevu wa juu kabisa, askari na maafisa wa jeshi la uhifadhi wanaokesha kila uchao maporini, vilimani, mabondeni,

kwenye maji au misitu minene, kwenye jua, kwenye mvua usiku au mchana kulinda na kuhifadhi rasilimali zetu za wanyamapori, malikale, misitu na nyuki.

11. *Mheshimiwa Spika*, katika kutimiza wajibu wao kwa Taifa, wapo vijana wetu wazalendo, watoto wetu na wajukuu zetu waliojitoa kuishi misituni na maporini kulinda rasilimali zetu ambao kwa kujitoa kwao huko, wamejeruhiwa na hata wengine wamepoteza maisha wakiwemo askari Deus Mwakajegela aliyefariki kwa kuchomwa mkuki mwaka jana na mwananchi wakati akilinda mpaka wa Hifadhi ya Taifa Serengeti; askari Theonas Nota aliyefariki kwa ajali ya ndege aina ya Cesna 192-5HFZS wiki mbili zilizopita akienda doria kule Pori la Akiba Selous; na askari Taiko Olesalei Marau ambaye alikuwa mstari wa mbele akiongoza doria na wenzake watano (5) katikati ya Eneo la misitu minene ya Hifadhi ya Ngorongoro Mei 18, 2023, aliyevamiwa na kuuawa na mnyama hatari aina ya mbogo na wapo jumla ya askari 13 wa Wakala wa Huduma za Misitu (TFS) waliouawa na wananchi au majangili wa misitu katika maeneo mbalimbali nchini akiwemo mmojawapo ambaye ametoweshwa na mpaka sasa hajulikani alipo na familia yake imebaki kuishi na majonzi makubwa. Jitihada za kumtafuta mtumishi huyo bado zinaendelea.

12. *Mheshimiwa Spika*, Aidha, Bunge lako Tukufu pia litambue kuwa Taifa liliwapoteza askari wa TAWA, James Chacha Karomba, aliyeuwawa na wafugaji akitekeleza majukumu yake katika Pori la Akiba

Inyonga, askari Mwita Msabi aliyeuawa na majangili wakati wa Doria ya ushirikiano na TFS katika hifadhi ya msitu wa Uzungwa, askari Chacha Mwita Magoro, Nkwabi Daudi na Mathias Mgongolwa waliofariki katika ajali ya maji wakati wakipambana na majangili katika Mapori ya Igombe, Lukwika Lumesule na Kilombero.

13. *Mheshimiwa Spika,* Hakuna namna ya kuwalipa mashujaa hawa, zaidi ya kuwaombea, kuendelea kuwatambua na kuwathamini daima milele na sisi sote kuazimia kuendeleza walipoishia katika kuzilinda rasilimali zetu. Mwenyezi Mungu azilaze roho zao mahali pema peponi. Amen. Lakini ni vyema kusesitiza hapa kwa wananchi wetu kutii sheria bila shuruti na pia kuwaona askari hawa kuwa wazalendo wa Taifa na kushirikiana nao. Naendelea kuwasihi askari wetu wa Jeshi la Uhifadhi, licha ya mafunzo ya kijeshi waliyonayo na silaha walizokabidhiwa, kuendelea kujizuia na kutumia busara kila inapobidi, kama ambavyo wamefanya mara nyingi, katika kuendelea kukabiliana na wananchi wasiotaka kutii sheria na wanapokabiliana na wahalifu wengine.

14. *Mheshimiwa Spika,* natambua katika kipindi cha mwaka mmoja uliopita, Bunge lako Tukufu pia limeondokewa na baadhi ya Wabunge wenzetu akiwemo Mhe. Mussa Hassan Mussa, aliyekuwa Mbunge wa Jimbo la Amani Zanzibar. Aidha, nitoe pole pia kwa Bunge lako na Serikali kwa kuondokewa na Wabunge wenzetu wa zamani: Waziri wa zamani wa Mambo ya Nje, Mhe. Bernard Kamilius Membe; Mhe. Herman Kiligini Waziri wa zamani wa Kilimo na Mifugo;

na Mhe. Nimrod Mkono aliyekuwa Mbunge wa zamani wa Jimbo la Butiama. Mungu aziweke roho za marehemu mahala pema peponi, Amen.

15. *Mheshimiwa Spika, "Kibuzi na Kibuzi Hununua Jahazi"*, katika kuelekea mwisho lakini si kwa umuhimu wa bashrafu ya hotuba yangu, nikiri nguvu, ari na kujituma kwangu katika kuwahudumia wadau wa maliasili na utalii kunachangiwa kwa kiasi kikubwa na makundi haya mawili: mosi nawashakuru sana wananchi wa Jimbo langu la Rufiji kwa kuendelea kunipa ushirikiano katika kutekeleza majukumu ya kitaifa na Jimbo na kuniombea kila siku. Ninaahidi sitawaangusha na nitaendelea kushirikiana nao kila hatua katika kuleta maendeleo ya Jimbo letu na Taifa kwa ujumla. Pili na kipekee, naishukuru sana na kwa dhati ya kipekee familia yangu kwa upendo wao, uvumilivu na maombi yao wakati wote wa utekelezaji wa majukumu yangu ya kitaifa. Sina cha kuwalipa zaidi ya kuwaahidi utendaji bora na kuwaheshimisha.

16. *Mheshimiwa Spika,* hotuba yangu imegawanyika katika sehemu sita (6) ambazo ni: Utangulizi; Majukumu, Mwelekeo na Vipaumbele vya Wizara; Mchango wa Maliasili na Utalii katika kukuza Uchumi na Maendeleo Endelevu; Maoni na Ushauri wa Kamati ya Kudumu ya Bunge ya Ardhi, Maliasili na Utalii; Utekelezaji wa Mpango na Bajeti ya Mwaka wa Fedha 2022/2023; na Mpango na Bajeti ya Wizara kwa Mwaka wa Fedha 2023/2024.

2.0 MAJUKUMU, MWELEKEO NA VIPAUMBELE VYA WIZARA

17. *Mheshimiwa Spika*, jukumu kuu la Wizara ni kuhifadhi na kusimamia matumizi endelevu ya maliasili, malikale na maendeleo ya utalii. Jukumu hilo linajumuisha uendelezaji wa Sekta ya Utalii kwa kupanua wigo wa mazao ya utalii, kuimarisha utangazaji na kuboresha huduma za utalii ili kuongeza mchango wake katika pato la Taifa; kusimamia uhifadhi wa rasilimali za wanyamapori na misitu kwa kufanya doria ndani na nje ya maeneo yaliyohifadhiwa; kudhibiti wanyamapori wakali na waharibifu; na kusimamia ukusanyaji wa maduhuli yatokanayo na rasilimali, matumizi endelevu ya rasilimali za maliasili na malikale. Katika kutekeleza jukumu hilo, Wizara huandaa Sera, Sheria, Kanuni, Mikakati na Miongozo mbalimbali inayolenga kuboresha uhifadhi na matumizi endelevu ya rasilimali za wanyamapori, misitu, nyuki na malikale; na maendeleo ya utalii. Sambamba na hilo, Wizara inaongozwa na misingi ya Uwazi na Uwajibikaji, Utaalam, Ushirikishwaji na Uhifadhi Endelevu.

18. *Mheshimiwa Spika*, katika kipindi cha miaka mitatu (2022/2023 – 2024/2025) Wizara itatekeleza mikakati mbalimbali iliyojikita katika dhana za uhifadhi na utangazaji utalii. Hatua hii inalenga kuinua mchango wa sekta ya utalii kiuchumi na kuleta mageuzi ya haraka yenye lengo la kufikia na hata kuvuka idadi ya watalii milioni tano na mapato ya Dola za Marekani bilioni sita ifikapo mwaka 2025, kama

ilivyoainishwa kwenye Ilani ya CCM ya mwaka 2020. Mikakati hiyo inajumuisha: kutekeleza njia mbalimbali za uhifadhi na ujenzi wa miundombinu ya kuvutia watalii; kuratibu uzalishaji wa filamu 4 za kimataifa; kutangaza kaulimbiu ya "*Tanzania Unforgettable*" katika ligi kubwa za michezo za Marekani, Uingereza na Hispania; kutangaza utalii wa Tanzania kwa njia za kidijitali; kuwekeza utangazaji wa utalii kwa kulipia makala na filamu za Tanzania katika mashirika ya ndege; kuandaa na kutumia majukwaa ya matamasha ya kimataifa kutangaza utalii; kutumia vyombo vya habari vya kimataifa vyenye ushawishi; kutumia fursa za masoko ya ndani na kikanda kutangaza utalii; kutumia ofisi za balozi, mabalozi wa hiari wa utalii na watu mashuhuri; kutumia mitandao ya kijamii ikiwemo *YouTube, Amazon, Google, Facebook, TripAdvisor, IMDb* na *WeChat* ambayo inafikiwa na watu wengi zaidi; na ziara za mafunzo (FAM Trips) kwa makundi mbalimbali ikiwemo wakala wa biashara za utalii, waandishi wa habari na wawekezaji katika masoko ya utalii.

19. *Mheshimiwa Spika*, Wizara pia inalenga kutangaza kaulimbiu ya "*Tanzania Unforgettable*" katika ligi kubwa za michezo hasa soka, kikapu na riadha Marekani na Ulaya kwenye masoko yetu makuu na yale mapya ya kimkakati na tayari mazungumzo na vilabu husika yanaendelea. Aidha, katika kuendeleza utalii wa utamaduni na matukio, Wizara itaendelea kushirikiana na waandaaji wa matamasha mengine duniani kama vile *BET, Superbowl, Afrima, MTV Mama, Coechella* na *Tommorrow Land* ili kujitangaza. Lakini

pia Wizara inakamilisha mikakati ya kuendelea kushirikiana na Serikali ya Mapinduzi ya Zanzibar katika kuboresha zaidi Tamasha la SAUTI ZA BUSARA vilevile kubuni Tamasha kubwa lingine kwa Tanzania Bara litakaloileta dunia Tanzania na hasa katika miji kitovu cha Utalii kama Arusha, Kilimanjaro, Mwanza, Mara na Manyara.

3.0 MCHANGO WA SEKTA ZA MALIASILI NA UTALII KATIKA KUKUZA UCHUMI NA MAENDELEO ENDELEVO

20. *Mheshimiwa Spika*, umuhimu wa sekta ya maliasili na utalii kwa Taifa unaweza kuelezwa kwa namna nyingi, mifano mingi na takwimu nyingi, lakini itoshe tu kuonesha kuwa, hata wakati huu ambapo hatujawekeza vya kutosha ili kuvuna matunda ya sekta hizi, tayari mchango wa sekta hizi ni mkubwa kama ifuatavyo: wakati sekta ya utalii pekee inachangia asilimia 25 ya fedha za kigeni, sekta ya misitu inachangia kwa asilimia 5.9 mapato yote ya nje; mchango wa sekta ya utalii ni takriban asilimia 17.5 na sekta ya misitu na nyuki asilimia 3.3 ya pato la taifa. Aidha, kwa sasa, hapa nchini, asilimia 85 ya nishati yote inayotumika nchini hutokana na matumizi ya miti (mkaa na kuni). Vilevile, asilimia 90 ya vifaa vya ujenzi na samani vinavyotumika majumbani hutokana na rasilimali za misitu.

21. *Mheshimiwa Spika*, fauka ya hayo, umuhimu wa sekta hii kiuchumi ni UHAI WA MWANADAMU: pamoja na uhifadhi wa vyanzo vya maji ambavyo vingi viko katika maeneo yaliyohifadhiwa na yanayoendelea kulindwa kupitia Sekta ya Maliasili na Utalii, asilimia 90 ya umeme unaozalishwa kwa nguvu ya maji nchini unatokana na vyanzo vya maji vilivyopo ndani ya maeneo yaliyohifadhiwa. Aidha, vituo vya uzalishaji umeme vya Mtera, Kihansi na Kidatu vinategemea maji yanayotoka katika hifadhi za Taifa za Kitulo, Ruaha na Udzungwa pamoja na mapori ya akiba ya Rungwa, Mpanga Kipengere na Kilombero; na hifadhi za misitu za Iyovi, Nanganje, Masagati, Makombe na Shamba la Miti Sao Hill.

22. *Mheshimiwa Spika*, vilevile, vyanzo hivyo vinaendelea kuchangia maji kwenye mradi wa Bwawa la kuzalisha umeme la Mwl. Nyerere vikiungana na vyanzo vya maji vinavyotoka katika hifadhi za misitu za Magombera, Uluguru, Nanganje, Iwonde, Masagati, Sali, Mzelezi, Nawenge, Muyowe, Mhulu, Ligamba, Ukwiva na Palaulanga. Kwa upande mwingine, kituo cha kuzalisha umeme cha Hale kinategemea maji kutoka kwenye vyanzo vya maji vilivyopo katika hifadhi za Taifa Mlima Kilimanjaro, Arusha na misitu ya Milima ya Tao la Mashariki. Pia, vyanzo hivyo huchangia katika mito mbalimbali ambayo hutumika kwa shughuli za kilimo, ufugaji na matumizi ya nyumbani. Sambamba na hilo, hifadhi za Taifa, misitu ya Lindimaji, mapori ya akiba, mapori tengefu na maeneo ya ardhioevu hutoa huduma za kiikolojia.

23. *Mheshimiwa Spika*, vilevile, mazao ya nyuki hutumika kwa chakula na malighafi za viwanda vya kutengeneza vipodozi, madawa na vyakula. Pia, nyuki ni rafiki wa mazingira na mchavushaji mkuu wa mimea, hivyo husaidia kuongeza uzalishaji wa mazao ya kilimo. Takriban asilimia 80 ya mimea yote ya chakula huchavushwa na nyuki. Kwa upande mwingine, maeneo ya hifadhi ni muhimu katika uhifadhi wa udongo na ufyonzaji wa hewa ukaa, hali inayopunguza athari za mabadiliko ya tabianchi. Vilevile, malikale zinatumika kuhifadhi historia, tamaduni zetu na huvutia watalii.

24. *Mheshimiwa Spika*, kwa minajili ya kufupisha umuhimu wa sekta za uhifadhi kwa uhai wa Taifa yatosha kumnukuu Baba wa Taifa, Mwalimu Julius K. Nyerere, mwaka 1961, alitoa tamko kwenye Kongamano la Kimataifa la Uhifadhi kuhusu mustakabali wa wanyamapori katika Afrika huru. Tamko hili maarufu kama *Arusha Manifesto* lilisema, nanukuu:

"Uhai wa wanyamapori ni jambo linalotuhusu sote katika Afrika. Viumbe hawa wa porini, wakiwa katika mapori wanamoishi, siyo muhimu tu kwa ajili ya kuajabiwa na kuvutia lakini pia ni sehemu ya maliasili yetu na pia ndio mustakabali wa maisha yetu ya baadaye. Kwa kukubali dhamana ya wanyamapori wetu tunatamka kwa dhati kwamba tutafanya kila tuwezalo kuhakikisha kwamba wajukuu wa watoto wetu wataweza kufurahia urithi huu mkubwa na wa thamani

adhimu. Uhifadhi wa wanyamapori na maeneo yote yenye mapori huhitajia maarifa ya kitaalamu, wafanyakazi waliopata mafunzo maalumu, na fedha; na hivyo tunaomba mataifa mengine yashirikiane nasi katika kazi hii muhimu, ambayo kufanikiwa au kutofanikiwa kwake hakuathiri tu Bara la Afrika bali ulimwengu mzima kwa ujumla".
(Mwalimu J.K. Nyerere 1961).

Tamko hili limekuwa ni msingi wa uhifadhi na matumizi endelevu ya wanyamapori nchini na hivyo ninawaomba wadau wote kuendelea kushirikiana kikamilifu na Wizara katika kufanikisha azma hiyo ya Baba wa Taifa na kwetu sisi katika mwaka mmoja uliopita na katika miaka mingi ijayo maono haya yameendelea na yataendelea kuwa mwelekeo wetu.

4.0 MAONI NA USHAURI WA KAMATI YA KUDUMU YA BUNGE YA ARDHI, MALIASILI NA UTALII

25. *Mheshimiwa Spika*, mnamo tarehe 03 Juni 2022, Wizara iliwasilisha katika Bunge lako Tukufu Makadirio ya Mapato na Matumizi kwa mwaka wa fedha 2022/2023, na kupokea maoni na ushauri wa Kamati ya Kudumu ya Bunge ya Ardhi, Maliasili na Utalii pamoja na michango ya Waheshimiwa Wabunge, kwa lengo la kuboresha utekelezaji wa majukumu ya Wizara. Vilevile, imepokea maoni ya Kamati wakati ikiwasilisha taarifa ya utekelezaji wa mpango na bajeti

ya mwaka wa fedha 2022/2023 na makadirio ya mapato na matumizi kwa mwaka wa fedha 2023/2024.

26. *Mheshimiwa Spika,* ushauri na maoni ya Kamati yalikuwa ni pamoja na: kuendelea kuweka mikakati madhubuti ya kuongeza nguvu katika utambuzi na utangazaji wa vivutio vya utalii; kufanya tathmini ya utekelezaji wa Mradi wa Usimamizi wa Maliasili na Kuendeleza Utalii Kanda ya Kusini (REGROW) ili maeneo mengine yanufaike na mradi huo katika awamu ya pili; na kutatua migogoro ya mipaka kwenye maeneo ya hifadhi kwa wakati ili kuepusha madhara yanayoendelea kujitokeza. Ushauri mwingine uliotolewa ni pamoja na Wizara kuchukua hatua madhubuti za haraka katika kukabiliana na changamoto za migongano ya binadamu na wanyamapori wakali na waharibifu; kuharakisha mchakato wa kupandisha hadhi Wakala wa Huduma za Misitani Tanzania (TFS) kuwa Mamlaka; kuharakisha mapitio ya Sera na Sheria ambazo zimepitwa na wakati; na kuharakisha mchakato wa kuleta Bungeni Muswada wa Sheria ya Mamlaka ya Usimamizi wa Wanyamapori (TAWA).

27. *Mheshimiwa Spika,* naomba kulitaarifu Bunge lako Tukufu kuwa Wizara imezingatia maoni na ushauri wa Kamati ya Kudumu ya Bunge ya Ardhi, Maliasili na Utalii katika utekelezaji wa majukumu yake kwa mwaka wa fedha 2022/2023 na maandalizi ya mpango na bajeti kwa mwaka wa fedha 2023/2024.

5.0 UTEKELEZAJI WA MPANGO NA BAJETI KWA MWAKA 2022/2023

28. *Mheshimiwa Spika,* Wizara inasimamia maeneo yaliyohifadhiwa kisheria yenye ukubwa wa kilomita za mraba takriban 307,800 sawa na asilimia 32.5 ya eneo lote la nchi. Maeneo hayo yanajumuisha hifadhi za Taifa 22, Eneo la Hifadhi ya Ngorongoro, Mapori ya Akiba 29, Mapori Tengefu 23, Maeneo ya Jumuiya ya Hifadhi za Wanyamapori (WMAs) 22, maeneo matatu (3) ya ardhioevu chini ya mkataba wa Ramsar, Hifadhi za Misitu ya asili 416, Hifadhi za Misitu ya Mazingira Asilia 23, Mashamba ya Miti ya Serikali 24, Hifadhi za Nyuki 14, Maeneo ya Malikale 132 na Vituo Saba (7) vya Makumbusho ya Taifa.

29. *Mheshimiwa Spika,* utekelezaji wa Mpango na Bajeti ya Wizara kwa mwaka wa fedha 2022/2023 umezingatia miongozo mbalimbali ikiwemo Mwongozo wa Maandalizi ya Mpango na Bajeti kwa mwaka 2022/2023 - 2024/2025, Mpango wa Tatu wa Maendeleo wa Taifa wa Miaka Mitano (2021/2022 - 2025/2026), Ilani ya Uchaguzi ya Chama cha Mapinduzi (CCM) ya mwaka 2020 - 2025, Sheria na Sera mbalimbali, Mpango Mkakati wa Wizara (2021/2022 - 2025/2026), maagizo mbalimbali ya viongozi wa Serikali na Mikataba ya Kikanda na Kimataifa.

30. *Mheshimiwa Spika,* ninaomba sasa nitoe taarifa ya utekelezaji wa majukumu ya Wizara ya Maliasili na Utalii kwa mwaka wa fedha 2022/2023.

5.1 Ukusanyaji wa Maduhuli

31. *Mheshimiwa Spika*, katika mwaka wa fedha 2022/2023, Wizara ilipangiwa kukusanya jumla ya **Shilingi 670,856,583,921.00**. Kati ya fedha hizo, **Shilingi 469,364,418,596.00** zinakusanywa kupitia mifumo ya TEHAMA ya Wizara kwenda Mamlaka ya Mapato Tanzania kutokana na vyanzo vya mapato kutoka TANAPA, NCAA na TAWA; na **Shilingi 201,492,165,325.00** zinakusanywa na Wizara kutokana na vyanzo vya mapato kutoka Idara, Mifuko na baadhi ya Taasisi zake kupitia mfumo wa *MNRT Portal*.

32. *Mheshimiwa Spika*, hadi kufikia mwezi Aprili 2023, Wizara imekusanya jumla ya **Shilingi 616,339,998,496.49** sawa na **asilimia 92** ya lengo la makusanyo. Kati ya fedha hizo, **Shilingi 485,701,521,769.48** zimekusanywa na Wizara kutokana na vyanzo vya taasisi za TANAPA, NCAA na TAWA; na **Shilingi 130,638,476,727.01** zimekusanywa na Wizara kutokana na Idara, mifuko na taasisi zake nyingine.

5.2 Matumizi ya Kawaida na Maendeleo

33. *Mheshimiwa Spika*, katika mwaka wa fedha 2022/2023, Wizara iliidhinishiwa kutumia jumla ya **Shilingi 624,142,732,000** kwa ajili ya matumizi ya kawaida na miradi ya maendeleo. Kati ya fedha hizo **Shilingi 443,706,567,000** ni kwa ajili ya matumizi ya kawaida na **Shilingi 180,436,165,000** kwa ajili

ya miradi ya maendeleo. Hadi kufikia Aprili 2023, Wizara na taasisi zake ilipokea jumla ya **Shilingi 449,172,169,458.11** sawa na asilimia 72 ya fedha iliyoidhinishwa kwa mwaka wa fedha 2022/2023. Kati ya fedha hizo, **Shilingi 353,800,483,601** ni kwa ajili ya matumizi ya kawaida na **Shilingi 95,371,685,857.11** kwa ajili ya miradi ya maendeleo (Dev). Fedha za matumizi ya kawaida zinajumuisha jumla ya **Shilingi 144,708,217,720.46** fedha za matumizi mengineyo (OC) na **Shilingi 209,092,265,880.56** fedha za mishahara (PE). Fedha zilizopokelewa zimewezesha kufanikisha utekelezaji na kuleta mafanikio mbalimbali katika Sekta ya Maliasili na Utalii.

5.3 Mafanikio

34. *Mheshimiwa Spika*, katika utekelezaji wa majukumu yake kwa mwaka wa fedha 2022/2023, Wizara imepata mafanikio mbalimbali yakiwemo:

(i) Kuongezeka kwa Idadi ya Watalii na Mapato

35. *Mheshimiwa Spika*, kufuatia juhudi zilizofanyika za kutangaza vivutio vya utalii, kuimarika kwa miundombinu ya utalii ndani ya hifadhi na kuanzishwa kwa Programu maalum ya kutangaza nchi ijulikanayo kama *Tanzania – the Royal Tour* pamoja na mikakati mingine ya kutangaza utalii, idadi ya watalii wa ndani na kimataifa waliotembelea maeneo ya hifadhi na Makumbusho ya Taifa imeongezeka kutoka

watalii 1,711,625 mwaka 2021 hadi kufikia watalii 3,818,180 mwaka 2022 sawa na ongezeko la asilimia 123. Katika ongezeko hilo idadi ya watalii wa kimataifa imeongezeka kutoka watalii 922,692 mwaka 2021 hadi kufikia watalii 1,454,920 mwaka 2022 sawa na ongezeko la asilimia 57.7. Aidha, idadi ya watalii wa ndani imeongezeka kutoka watalii 788,933 mwaka 2021 hadi 2,363,260 mwaka 2022 sawa na ongezeko la asilimia 199.5. Napenda kuchukua fursa hii kuwapongeza Watanzania kwa mwamko wao kutembelea vivutio vya utalii na ninawahamasisha waendeleo kutembelea vivutio hivyo zaidi. Vilevile, ni vyema wananchi wakashiriki kunufaika na utalii unaoongezeka nchini ikiwemo hasa katika maeneo ya hifadhi na miji ya kitalii kuhakikisha wanaboresha makazi yao (home stays) na hata kujenga makazi maalum (BnB) kwa ajili ya watalii wanaopenda kuishi wenyewe au na jamii kufikia huko.

(ii) Tanzania Kuendelea Kutambulika Kimataifa

36. *Mheshimiwa Spika*, kufuatia mikakati mbalimbali ya utangazaji utalii ikiwemo uendelezaji wa Programu ya *Tanzania – the Royal Tour*, Tanzania imeendelea kutambulika Kimataifa na kupata Tuzo mbalimbali zikiwemo: Hifadhi ya Taifa Serengeti kuwa hifadhi bora Afrika (African’s Leading National Park Attraction) kwa kipindi cha miaka minne (4) mfululizo kuanzia mwaka 2019 hadi 2022; Tanzania kuwa nchi ya saba (7) miongoni mwa nchi 18 za Afrika zilizo bora kutembelewa kiutalii kwa mwaka 2022; Hifadhi ya Taifa ya Serengeti kuwa miongoni mwa vivutio sita (6)

vikubwa vinavyopendekezwa kutembelewa mwezi Juni, 2023. Taarifa hizo ni kwa mujibu wa utafiti uliofanywa na taasisi kubwa duniani ya masuala ya utalii ya *Tripadvisor* ya nchini Marekani. Sambamba na hilo, Hifadhi ya Taifa Serengeti imeorodheshwa kuwa eneo la kwanza kati ya maeneo 15 maridhawa kutembelewa mwezi Juni, 2023 kulingana na taarifa iliyotolewa na *U.S. News & World Report*. Vilevile, Bodi ya Utalii Tanzania imefanikiwa kuwa Mshindi wa Kwanza kwa Taasisi zinazotangaza Utalii Afrika (African's Leading Tourist Board) kupitia mashindano yaliyoratibiwa na *World Travel Awards*.

37. Mheshimiwa Spika, kwa upande mwingine, hifadhi tatu (3) za Tanzania zimeingizwa kwenye orodha ya hifadhi 25 bora duniani kupitia *Travelers' Choice Destination – National Parks of the World* ambapo Hifadhi ya Taifa ya Serengeti imekuwa ya kwanza ikifuatiwa na Hifadhi za Taifa Kilimanjaro (12) na Tarangire (14) kwa ripoti ya mwaka 2022. Katika hatua nyingine, asali inayozalishwa nchini kutoka katika miti jamii ya miombo imeshika nafasi ya pili (2) kwa ubora katika ukanda wa Afrika kupitia mashindano yaliyofanyika kwenye Kongamano la Wafugaji Nyuki Kanda ya Afrika (African Symposium) nchini Afrika ya Kusini mwezi Machi, 2023.

(iii) Kupandishwa Hadhi Maeneo ya Hifadhi na Misit

38. Mheshimiwa Spika, Wizara imefanikiwa kupandisha mapori tengefu mawili (2), Kilombero na

Pololeti, kuwa mapori ya akiba. Hatua hii imeongeza idadi ya mapori ya akiba kutoka 27 hadi 29. Lengo la jitihada hizi ni kuimarisha ulinzi na matumizi endelevu ya rasilimali zilizopo katika mapori hayo. Vilevile, upandishwaji hadhi wa mapori hayo unalenga kuchochea uhifadhi, utunzaji wa vyanzo vya maji na uwekezaji katika shughuli za utalii wa picha na uwindaji. Katika kuimarisha ushiriki wa jamii kwenye uhifadhi wa rasilimali za wanyamapori, Wizara imewezesha uanzishwaji wa Jumuiya ya Hifadhi ya Wanyamapori ya Mpimbwe katika Mkoa wa Katavi. Kwa upande mwingine, Wizara imewezesha uanzishwaji wa Msitu wa Halmashauri ya Ulanga wenye ukubwa wa hekta 57,370 na misitu 17 ya vijiji yenye ukubwa wa hekta 104,185 kutoka katika vijiji 17 vya wilaya za Kilwa, Tunduru, Liwale na Kilindi. Sambamba na hilo, ushirikishwaji wa wananchi kutumia rasilimali za samaki na nyuki katika Mapori ya Akiba Kilombero, Uwanda, Ugalla na Moyowosi umeimarika.

(iv) Kuimarika kwa Ulinzi wa Rasilimali za Wanyamapori na Misitu

39. *Mheshimiwa Spika,* Wizara imeendelea kuongeza jitihada za kuimarisha ulinzi na uhifadhi wa rasilimali za maliasili kwa kudhibiti ujangili, biashara haramu ya nyara, uvunaji haramu wa mazao ya misitu na nyuki na uvamizi wa maeneo yaliyohifadhiwa. Jitihada hizi pamoja na mambo mengine zimewezesha kuongezeka kwa idadi ya tembo kutoka 43,330 mwaka 2014 hadi 60,000 mwaka 2023 na kuifanya Tanzania kuendelea kuwa nchi ya tatu (3) barani Afrika kwa

kuwa na tembo wengi. Kwa upande mwingine, idadi ya faru weusi imeendelea kuongezeka kutoka 163 mwaka 2019 hadi 238 mwaka 2022 na hivyo kuvuka lengo la Mkakati wa Kitaifa wa Kuhifadhi Faru 205 ifikapo Desemba 2023. Sambamba na hilo, taarifa za hali ya usalama zinaonesha katika kipindi cha mwezi Julai 2022 hadi Aprili 2023 hakuna vifo vya wanyamapori vilivyotokana na ujangili vilivyoripotiwa. Vilevile, Tanzania imeendelea kuongoza Duniani kwa kuwa na simba wengi wapatao 14,912 na twiga 24,000. Ongezeko hili linathibitisha kupungua kwa ujangili wa wanyamapori nchini. Haya ni matokeo ya mipango bora na ushirikiano katika uhifadhi.

40. *Mheshimiwa Spika,* mafanikio hayo yamechangiwa na juhudi mbalimbali za Serikali ikiwa ni pamoja na kufanya siku doria 479,242 zilizowezesha kukamatwa kwa watuhumiwa 12,058 pamoja na nyara mbalimbali za Serikali. Vilevile, Wizara imefanya operesheni maalumu za kiintelejensia zilizowezesha kuzuiwa kwa matukio ya ujangili na uvunaji haramu wa mazao ya misitu; kukamata silaha mbalimbali zikiwemo bunduki 214 (riffle 12, bastola 2, shotgun 45 na gobore 155), risasi 1,427 na kuvunjwa kwa mitandao saba (7) ya ujangili. Sambamba na hilo, Wizara imeendelea kuimarisha Jeshi la Uhifadhi la Wanyamapori na Misitu kwa kutoa mafunzo ya ndani na nje ya kijeshi, upelelezi, uchunguzi na usimamizi wa kesi kwa askari wake kwa lengo la kuimarisha uhifadhi. Katika mafuzo hayo, jumla ya Askari 54 walishiriki.

(v) Kuendeleza Programu za Upandaji Miti na Mashamba ya Miti

41. Mheshimiwa Spika, katika kuhakikisha upatikanaji wa malighafi itokanayo na misitu, Wizara ilikusanya tani 14.7 za mbegu za miti na kuzalisha miche 26,900,353 ambayo ilipandwa katika mashamba ya Serikali yenye ukubwa wa hekta 7,475 na miche mingine kugawiwa kwa jamii na kupandwa katika maeneo yao. Sambamba na hatua hizo, Wizara kwa kushirikiana na Benki ya NMB imeanzisha kampeni ya kupanda miti kitaifa ambayo ilizinduliwa na Makamu wa Rais wa Jamhuri ya Muungano wa Tanzania, Mheshimiwa Dkt. Philip Isdor Mpango, mwezi Machi, 2023. Kampeni hii ina lengo la kupanda takriban miti 1,000,000 kwa mwaka katika maeneo ya shule za msingi na sekondari. Hadi sasa miti iliyopandwa na TFS kwa kushirikiana na Benki ya NMB ni 334,000 katika lengo la miti 500,000 ifikapo Juni, 2023. Vilevile, Wizara inaendelea na kampeni ya Kijanisha Dodoma na kampeni ya kupanda Miti 1,000,000 kwa kila mkoa.

42. Mheshimiwa Spika, kwa upande mwingine, Wizara imeendelea na kazi ya kuhudumia mashamba ya miti kwa kupalilia hekta 19,186, kupogoa miti hekta 7,831 na kupunguza miti katika hekta 1,287.03. Lengo ni kuhakikisha upatikanaji wa malighafi kwa ajili ya viwanda vya misitu. Juhudi hizi zimewezesha Wizara kutenga takriban mita za ujazo 1,133,825 na vipande 12,000 vya nguzo kutoka kwenye mashamba ya miti kwa ajili ya viwanda vya mazao ya misitu na wafanyabiashara wengine wa mazao ya misitu.

(vi) Kuongezeka kwa Masoko na Kiwango cha Mazao ya Nyuki yanayouzwa Nje ya Nchi

43. *Mheshimiwa Spika*, katika kuhakikisha kuwa soko la mazao ya nyuki hususan asali inayozalishwa nchini inapenya katika masoko ya kimataifa, Wizara imewekeza katika eneo la kuongeza uzalishaji wa asali bora ambapo kwa mwaka 2022 jumla ya tani 31,695 za asali na tani 1,907 za nta zimezalishwa kulinganisha na tani 31,442 za asali na tani 1,901 za nta zilizozalishwa 2021. Kiwango hiki kimetokana na utoaji wa elimu ya mbinu bora za ufugaji nyuki kwa wafugaji nyuki 1,998; mizinga ya kisasa 1,025; pamoja na vifaa vingine vya kuvunia mazao hayo.

44. *Mheshimiwa Spika*, katika kuhakikisha asali inayozalishwa nchini inakuwa na viwango vya ubora vinavyohitajika katika masoko ya kimataifa, Wizara imeanzisha mfumo unaoitwa *Honey Traceability System* ambao unafuatilia ubora wa asali kuanzia kwa mfugaji nyuki hadi pale inapoingia sokoni. Aidha, kupitia mashindano ya ubora wa asali zinazozalishwa barani Afrika, asali kutoka Mkoa wa Tabora ilishika nafasi ya pili (2) kwa ubora. Hivyo, kutokana na juhudi hizi, asali ya Tanzania imeendelea kuuzwa katika masoko ya nchi za Umoja wa Ulaya, Uarabuni na kwenye masoko mapya ya Poland na China. Sambamba na hilo, mazao ya nyuki nje ya nchi kwa mwaka 2021/2022 yalikuwa tani 1,562.93 za asali na tani 747.56 za nta ambayo yalileta jumla ya Shilingi bilioni 30.58. Vilevile, mazao ya misitu nje ya nchi yalikuwa Shilingi bilioni 234.5 mwaka 2022. Kufuatia

mafanikio haya, nitumie fursa hii kuwaomba Watanzania kuchangamkia fursa ya masoko haya ili tuweze kuingizia nchi yetu fedha za kigeni.

(vii) Kuendeleza Utalii Ikolojia katika Hifadhi za Misitu ya Mazingira Asilia na Maeneo ya Malikale

45. *Mheshimiwa Spika*, katika kutanua wigo wa mazao ya utalii na kuongeza idadi ya watalii na mapato, Wizara imeendelea kujenga na kukarabati miundombinu ya utalii katika hifadhi za misitu ya mazingira asilia na maeneo ya malikale. Uendelezaji huo umehusisha ukarabati wa kilomita 178 za njia za kutembea watalii na kilomita 258 za barabara za hifadhini. Hatua hiyo imeenda sambamba na kuandaliwa kwa vipindi na kutangaza vivutio vilivyopo katika maeneo hayo na programu za utalii wa ndani. Mathalan, kwa mwaka fedha 2022/2023 jumla ya vipindi 48 vya redio na 48 vya televisheni viliandaliwa na kurushwa katika vyombo mbalimbali vya habari. Aidha, Wizara iliandaa na kusambaza vipeperushi 2,300 na nakala za miongozo ya waongoza utalii kwa lengo la kutangaza vivutio vilivyopo katika maeneo ya hifadhi za misitu ya mazingira asilia na maeneo ya malikale. Kupitia juhudi hizo, kwa mwaka wa fedha 2022/2023 kufikia mwezi Aprili 2023 jumla ya watalii 220,826 walitembelea vivutio hivyo wakiwemo watalii wa ndani 193,194 na watalii wa nje 27,632 ikilinganishwa na jumla ya watalii 152,002 ambapo watalii wa ndani walikuwa 134,861 na nje 17,141 kwa mwaka wa fedha 2021/2022. Vilevile, mapato kwa

mwaka wa fedha 2022/2023 kufikia Aprili 2023 yalikuwa Shilingi 1,144,023,420 ikilinganishwa na mapato ya Shilingi 606,553,290 kwa mwaka wa fedha 2021/2022.

46. *Mheshimiwa Spika*, ongezeko la utalii katika maeneo ya hifadhi za misitu ya mazingira asilia na maeneo ya malikale, limechangiwa na kampeni mbalimbali ikiwemo Bata Msituni iliyofanyika hifadhi ya msitu Vikindu; Mbio za nyika msituni na mashindano ya pikipiki na baiskeli yaliyofanyika katika shamba la miti West Kilimanjaro (West Kili tour challenge); Kampeni ya majaribio ya mashindano ya magari katika shamba la miti Sao Hill; mbio za *Marathon* zilizofanyika katika hifadhi ya msitu Rongai; shamba la miti Rubare; na hifadhi ya Mji Mkongwe Bagamoyo. Vilevile, Wizara imeendelea kutumia vyombo vya habari kutangaza vivutio vya utalii vilivyopo katika maeneo ya misitu ya Pugu, Vikindu, Ziwa Duluti na Meru.

(viii) Kufunguka kwa Biashara ya Hewa ya Ukaa

47. *Mheshimiwa Spika*, nchi yetu inayo rasilimali kubwa ya misitu ambayo inaweza kutumika katika kukuza uchumi kupitia biashara ya hewa ya ukaa. Wizara kupitia Wakala wa Huduma za Misitu Tanzania kwa mara ya kwanza imesaini Hati ya Makubaliano (MoU) na Kampuni ya *Blue Carbon* kutoka Falme za Kiarabu kwa ajili ya biashara ya hewa ya ukaa katika misitu. Kwa upande mwingine, Wizara kupitia Mamlaka ya Usimamizi wa Wanyamapori Tanzania imesaini pia

makubaliano ya awali na kampuni ya GreenCop ya nchini Singapore yenye thamani ya Shilingi bilioni 8.4 kama malipo ya awali katika misitu. Makubaliano hayo yanalenga kuhakikisha kuwa Tanzania inaendelea kunufaika na biashara ya hewa ya ukaa. Kwa sasa, Wizara kwa kushirikiana na Ofisi ya Makamu wa Rais inaendelea kufanya tathmini ya kubaini uwezo wa misitu yetu kufyonza hewa ya ukaa. Matokeo ya tathmini hiyo yatawezesha nchi kujua kiwango cha hewa ya ukaa kilichopo katika maeneo ya misitu na hivyo kufanya biashara hiyo kwa mafanikio.

(ix) Kuimarika kwa Maeneo ya Malikale na Makumbusho

48. *Mheshimiwa Spika,* Wizara imeendelea kuboresha miundombinu katika maeneo ya malikale na makumbusho. Maboresho hayo yamechangia kuongezeka kwa wageni wanaotembelea vivutio hivyo kutoka 582,080 kwa mwaka 2021/2022 hadi kufikia 887,285 mwaka 2022/2023 sawa na ongezeko la asilimia 52. Aidha, mwitikio huu umechochewa na juhudi mbalimbali zikiwemo: kuwekwa kwa maonesho 13 ya kudumu katika vituo sita (6) vya Makumbusho ya Mwl. Nyerere-Butiama; Makumbusho ya Majimaji; Azimio la Arusha; Makumbusho ya Elimu Viumbe; Kijiji cha Makumbusho na Nyumba ya Utamaduni. Vilevile, Wizara imeweka maonesho ya kudumu ya mijusi ya Dinasoria katika eneo la Lindi Mjini na Mkwajuni - Tendaguru mkoani Lindi. Katika hatua nyingine, Wizara imewezesha jamii kuona maonesho kwa kutumia gari la kimaonesho linalotembea ambapo wananchi

wanafikiwa na kupatiwa elimu ikiwa ni pamoja na kuona vivutio vya urithi wa asili vinavyohamishika wakiwa katika maeneo yao. Sambamba na hilo, Wizara imefanikiwa kujenga vituo vitatu (3) vipya katika maeneo ya malikale ya Mbuamaji – Kigamboni; Mkwajuni Tendaguru – Lindi na Mikumbi – Lindi Mjini. Kwa kujenga vituo hivyo, Wizara itaboresha utalii wa utamaduni pamoja na matarajio ya kupata jumla ya watalii 63,519 na mapato ya wastani wa Shilingi 265,560,000 kwa mwaka.

(x) Kufanya Marekebisho ya Sheria ya Sekta ya Mambo ya Kale

49. *Mheshimiwa Spika*, Wizara imefanya marekebisho ya Sheria ya Mambo ya Kale, Sura 333 ambayo imewezesha kuhamisha majukumu ya kiutendaji kutoka Idara ya Mambo ya Kale kwenda Shirika la Makumbusho ya Taifa. Aidha, Sheria hiyo iliyohuishwa imetoa fursa ya kuanzishwa kwa Makumbusho binafsi. Hatua hii, itasaidia kuongeza idadi ya watalii na mapato yatokanayo na sekta ya Mambo ya Kale.

5.4 Utekelezaji wa Masuala Mtambuka

(i) Utatuzi wa Migogoro ya Ardhi Katika Maeneo ya Hifadhi

50. *Mheshimiwa Spika*, katika hatua za kutatua changamoto ya mipaka kati ya vijiji na maeneo yaliyohifadhiwa, Serikali iliunda Kamati ya Mawaziri

Nane na kupita nchi nzima kuchambua na kutoa mapendekezo ambayo yalipata baraka za Baraza la Mawaziri. Uamuzi wa Baraza la Mawaziri umeshafikishwa kwa Wakuu wote wa Mikoa ili washirikishe wananchi katika zoezi la kuweka mipaka mipya katika maeneo yanayotenganisha vijiji na maeneo ya hifadhi ili kupunguza migogoro.

51. *Mheshimiwa Spika*, naomba kutumia fursa hii kuisitiza na kuwakumbusha Wakuu wa mikoa wote ambao bado hawajatoa matamko kama inavyotakiwa wafanye hivyo kabla ya Juni 30, 2023 ili wataalamu waendeleo kuweka vigingi vya mipaka na Wizara iweze kutoa ramani mpya.

52. *Mheshimiwa Spika*, kwa ujumla katika utekelezaji wa zoezi la utatuzi wa migogoro ya mipaka vijiji 249 vimenufaika na umegaji wa maeneo ya hifadhi. Aidha, jumla ya ekari 1,728,057.91 zimeondolewa kwenye maeneo ya hifadhi na kupewa wananchi kwa mchanganuo ufuatao: ekari 707,962 zimetokana na kufuta mapori tengefu 12; ekari 46,715 zimetokana na kufuta misitu saba (7); na ekari 973,380.91 zimetokana na kumegwa kwa maeneo yaliyohifadhiwa ya Hifadhi za Taifa, Mapori ya Akiba, Hifadhi za Misitu na maeneo ya Malikale. Hatua hii imewezesha wananchi kupata maeneo makubwa kwa ajili ya shughuli za kiuchumi na baadhi kubaki kwenye hifadhi ili kulinda rasilimali nyingine zikiwemo vyanzo vya maji na hivyo kupunguza migogoro baina ya wananchi na maeneo yaliyohifadhiwa.

53. *Mheshimiwa Spika*, sambamba na utekelezaji wa maamuzi ya Kamati hiyo, Wizara imeendelea kuimarisha mipaka ya maeneo ya hifadhi kwa kuweka vigingi 2,473; mabango 247; na kusafisha barabara za mpaka (mkuza) zenye jumla ya urefu wa kilomita 583.6. Aidha, Wizara inaendelea kutoa elimu ya uhifadhi na usimamizi wa maeneo yaliyohifadhiwa kwa jamii hasusan inayopakana na maeneo ya hifadhi.

(ii) Ushirikishaji wa Wadau katika Uhifadhi, Utalii na Elimu kwa Umma

54. *Mheshimiwa Spika*, kwa kutambua mchango wa wadau katika uhifadhi na uendelezaji utalii, Wizara imeendelea kushirikiana na wananchi, sekta binafsi, washirika wa maendeleo na wadau wengine katika kutekeleza majukumu yake. Katika kuendelea kuitangaza nchi kimataifa Wizara imeendelea kushirikiana na Kamati ya Rais ya Kuitangaza Tanzania Kimataifa kwa kuendelea kufanya maonesho mbalimbali ya filamu ya *Tanzania-The Royal Tour*.

55. *Mheshimiwa Spika*, Tamko Maalum kwa Wadau wa Sekta ya Utalii: kati ya Mei 25 na 26 mwaka huu, Wizara ilikutana na wadau wa kisekta wakiwemo wa wanyamapori, misitu, nyuki na utalii kwa lengo la kupitia changamoto na kuweka mikakati ya pamoja ya kutatua changamoto zilizopo katika sekta hizo. Nawaahidi wadau wetu kuwa Wizara itaendelea kuwa nao karibu, itawalinda, itatetea maslahi yao na zaidi nao watimize wajibu wao kwa Taifa kwa kulipa kodi na kufanya biashara zao kwa njia za halali.

56. *Mheshimiwa Spika*, kutokana na maoni na ushuhuda wa wadau katika vikao hivyo, ni wazi kuwa ipo haja kwa Serikali yetu kuendelea kuilea sekta ya utalii kwa namna mbalimbali, hivyo nitumie fusa hii pia kuzikumbusha taasisi nyingine za umma na sekta binafsi kushirikiana na Wizara mama ya Utalii wanapotaka kuibua kodi mpya, tozo mpya na kanuni nyingine zinazoweza kuathiri biashara hii yenye ushindani duniani na kuibua kelele zinazoweza kuathiri biashara hiyo. Kwa namna hii tunaweza kwa pamoja kuinua biashara ya utalii nchini.

57. *Mheshimiwa Spika*, halikadhalika, Wizara imeweza kuwafikia wadau wakubwa wa kimataifa kama *TripAdvisor*, *CNN*, *Expedia* na kufikia makubaliano ya awali na timu ya michezo za nchini Marekani za *Sounders FC* (Soka na ndio mabingwa wa mabara), *Seahawks* (mpira wa miguu wa Marekani na imeshashiriki *Superbowl* mara kadhaa) na *Portland Trailblazers* inayoshiriki ligi ya kikapu ya NBA.

58. *Mheshimiwa Spika*, Wizara inaendelea na mazungumzo na klabu mbili kubwa za Ligi Kuu ya Uingereza na Hispania kwa ajili ya kutangaza vivutio vya utalii. Vilevile, Wizara na wadau wake ilishiriki maonesho ya kimataifa ya utalii kama: *TOPRESA* nchini Ufaransa; *World Travel Market* – (WTM) nchini Uingereza; *International Tourism & Travel Show* (IMTM) nchini Canada; *FITUR* nchini Hispania; *Matka Nordic Travel Fair* nchini Finland; na *Tourism Expo* nchini Japan.

59. *Mheshimiwa Spika*, katika kutangaza utalii ndani ya nchi, Wizara iliandaa vipindi vya radio 80, televisheni 128, magazeti 13, kuchapisha na kurusha maudhui 181 kwenye mitandao ya kijamii kwa lengo la kuelimisha umma. Aidha, programu 62 za kielimu ziliandaliwa ambapo wanafunzi 19,641 walipata elimu kuhusu uhifadhi wa malikale, urithi wa utamaduni na shughuli za utalii. Vilevile, warsha 11 na makongamano matano (5) yaliyoshirikisha wadau 2,170 kwenye mkoa ya Lindi, Mtwara, Arusha, Tanga, Ruvuma na Pwani yalifanyika kwa ajili ya kuhamasisha uhifadhi, uendelezaji na matumizi endelevu ya malikale zilizopo katika maeneo yao. Kwa upande mwingine, Wizara ilishiriki katika kampeni za utangazaji wa vivutio vya utalii ambapo jumla ya wanafunzi 13,150 walifikiwa.

60. *Mheshimiwa Spika*, kwa upande mwingine, Wizara imeendelea kutoa elimu ya upandaji miti, ufugaji nyuki na namna ya kupambana na moto usio na mpango kwa kutengeneza na kusambaza makala 57, kuandaa vipindi 48 vya Misitu ni Uhai na vipindi 48 vya Tanzania ya Kijani ambavyo vilirushwa kupitia TBC. Vilevile, Wizara imeandaa na kusambaza vipeperushi 3,800, majarida 160, mabango sita (6) na vipeperushi 910 zenye maudhui ya uhifadhi wa misitu na nyuki. Katika mwaka mmoja ujao na kwa kuzingatia kuwa taarifa za utafiti zinaonesha kuwa Watanzania wengi wanaogopa gharama na hawana taarifa za kutosha kuhusu wanafikaje katika vivutio vya nchi yetu, mikakati zaidi hasa kwa kutumia kampeni mbalimbali za Radio, TV, watu mashuhuri na viongozi wenye

ushawishi zitafanyika ikiwemo pia TTB na wadau wa utalii kuhakikisha wananchi wanapata taarifa sahihi za gharama na namna ya kutembelea vivutio mbalimbali vya utalii vilivyopo katika maeneo mbalimbali hapa nchini.

61. *Mheshimiwa Spika*, Wizara imeendelea kutoa mafunzo kwa jamii ambapo vikundi 12 vya wafugaji nyuki vyenye jumla ya watu 184 vimepata mafunzo ya mbinu bora za ufugaji nyuki kwa ajili ya kuanzisha utalii wa nyuki (Api-tourism) katika wilaya za Iringa, Chamwino, Mvomero na Kilombero. Aidha, elimu na ushauri wa mbinu bora za ufugaji nyuki na uchakataji wa mazao yake ilitolewa kwa wananchi 559 katika wilaya za Arumeru, Arusha, Hai, Karatu, Meatu na Monduli. Sambamba na hilo, jumla ya mizinga 200 ilitolewa bure kwa jamii ya Wahadzabe wilayani Karatu na mizinga 80 kwa wafugaji nyuki kwenye Wilaya za Iringa, Kilolo na Manyoni ili kuboresha maisha ya wananchi pamoja na kupunguza migongano baina ya binadamu na wanyamapori wakali na waharibifu.

(iii) Ushirikiano wa Kikanda na Kimataifa

62. *Mheshimiwa Spika*, Tanzania imeendelea kushirikiana na wadau mbalimbali wa kikanda na kimataifa katika kuhifadhi maliasili, malikale na kuendeleza utalii. Aidha, kwa lengo la kuendelea kutangaza vivutio vilivyopo nchini, Wizara iliandaa Mkutano wa 65 wa Shirika la Utalii Duniani Kamisheni ya Afrika (65th UNWTO-CAF Meeting) ambao ulifanyika tarehe 05 hadi 07 Oktoba, 2022 Jijini Arusha. Washiriki

wa Mkutano huo walikuwa ni Mawaziri wa Utalii 39 kutoka nchi wanachama pamoja na wadau 695 ikijumuisha 430 wa ndani na 265 wa nje. Kwa upande mwingine, Mawaziri hao walifanya ziara ya mafunzo kwa kutembelea vivutio vya utalii vikiwemo Hifadhi ya Eneo la Ngorongoro; WMA ya Burunge; *Coffee Tour*; *Cultural Arts Gallery*; *Tanzanite Museum*; *Arusha Museum*; Maporomoko ya Napuru na kikundi cha sanaa za kitamaduni Arusha. Vilevile, mwongozo wa uwekezaji katika Sekta ya Utalii nchini ulizinduliwa. Hatua hii imewezesha kuendeleza zao la Utalii wa Mikutano na Matukio (MICE) ikiwemo kujenga kumbi mbalimbali hapa nchini ikiwemo Kigamboni, Dar es Salaam.

63. *Mheshimiwa Spika*, katika hatua nyingine, Wizara iliandaa Mkutano wa Wataalam wa Malikale uliohudhuriwa na watafiti 98 kutoka Bara la Afrika, Ulaya na Amerika. Lengo la mkutano huo lilikuwa kushirikishana matokeo ya tafiti zinazohusiana na masuala ya malikale. Kupitia mkutano huo, Wizara imeandaa mikakati mbalimbali ya kuhifadhi, kutafiti na kuendeleza rasilimali za malikale. Vilevile, Wizara imeshiriki mikutano mbalimbali inayohusu Sekta ya Maliasili na Utalii ikiwemo: Mkutano wa 22 wa Kimataifa wa Baraza la Usafiri na Utalii Duniani uliofanyika mwezi Novemba, 2022 jijini Riyadh, Saudi Arabia; Mkutano wa 19 wa Mkataba wa Kimataifa wa Biashara ya Wanyamapori na Mimea iliyo hatarini kutoweka (CITES CoP19) uliofanyika mwezi Novemba, 2022 nchini Panama. Katika mkutano huo, Tanzania

ilichaguliwa kuwa mjumbe wa Kamati muhimu za uendeshaji wa Mkataba huo.

64. *Mheshimiwa Spika*, kwa upande mwingine, Tanzania ilishiriki katika Mkutano wa 27 wa nchi wanachama wa Mkataba wa Kuhimili Athari za Mabadiliko ya Tabianchi (CoP27) uliofanyika mwezi Novemba, 2022 jijini Sharm-El-Sheikh, Misri; Kongamano la Wafugaji Nyuki Duniani (APIMONDIA) lililofanyika Jijini Istanbul, Uturuki mwezi Septemba, 2022; Kongamano la Wafugaji Nyuki Kanda ya Afrika lililofanyika jijini Durban, Afrika ya Kusini mwezi Machi, 2023; Mkutano wa Jukwaa la Uhifadhi wa Wanyamapori Afrika uliofanyika mwezi Novemba, 2022 jijini Gaborone, Botswana. Pia, kwa lengo la kuendelea kutunza na kuhifadhi miti jamii ya mikoko, Wizara imeshiriki Mkutano wa tano wa Umoja wa Sayansi za Bahari kwa nchi zilizoko Magharibi mwa Bahari ya Hindi (WIOMSA) ulifanyika mwezi Oktoba, 2022 Afrika ya Kusini. Kupitia mikutano hii Tanzania imeimarisha mahusiano ya kikanda ikiwa ni pamoja na kuhamasisha uwekezaji katika nchi yetu.

65. *Mheshimiwa Spika*, Wizara ilishiriki Kongamano la Biashara na Uwekezaji nchini Afrika Kusini mjini Pretoria mwezi Machi, 2023 na kufanikiwa kutangaza vivutio vya Utalii kidijitali kwa kutumia *QR Coded collateral*; kujenga ushirikiano baina ya Bodi ya Utalii Tanzania na Taasisi ya Umoja wa Huduma za Utalii ya Afrika Kusini (SATSA) kwa lengo la kutangaza vivutio vya nchi mbili kwa pamoja (Joint Destination Promotion); na kusaini Hati ya Makubaliano (MoU)

baina ya Chuo cha Taifa cha Utalii na na Chuo Kikuu cha Teknolojia cha Tshwane ili kuimarisha ushirikiano.

66. *Mheshimiwa Spika,* kwa upande mwingine, Wizara imeendelea kutekeleza mikataba mbalimbali ya uhifadhi wa mazingira, maliasili, malikale na utalii. Mikataba hiyo ni pamoja na: Mkataba wa Kimataifa wa Biashara ya Wanyamapori na Mimea iliyo hatarini kutoweka (CITES); Mkataba wa Kuhimili Athari za Mabadiliko ya Tabianchi (UNFCCC); Mkataba wa Kupambana na Hali ya Kuenea kwa Jangwa na Ukame (UNCCD); Mkataba wa UNESCO unaohusu Uhifadhi na Ulinzi wa Maeneo ya Urithi wa Dunia ya Asili na Utamaduni; Mkataba wa Wanyamapori Wahamao (CMS); na Mkataba wa Uhifadhi wa Bioanuai (CBD). Kwa kutekeleza mikataba hiyo, Tanzania imeendelea kushirikiana na nchi nyingine duniani katika uhifadhi wa maliasili, malikale na ulinzi wa urithi wa Dunia.

(iv) Kuimarisha Utendaji wa Wizara na Rasilimaliwatu

67. *Mheshimiwa Spika,* katika kuimarisha utendaji kazi, Wizara imeendelea kuboresha mazingira ya kazi ambapo nyumba na ofisi 39 zimejengwa katika vituo vya Wizara pamoja na ununuzi wa mitambo 56, magari 247, pikipiki 50, samani na vitendea kazi vya ofisi. Wizara inaendelea na jitihada za ukamilishaji wa ujenzi wa Jengo la Makao Makuu ya Wizara awamu ya pili katika eneo la Mji wa Serikali – Mtumba, jijini Dodoma ambapo kwa sasa ujenzi umefikia asilimia 92. Vilevile, jumla ya watumishi 1,126 walipata mafunzo

ambapo watumishi 575 walipewa mafunzo ya muda mrefu na watumishi 551 walipewa mafunzo ya muda mfupi kwa lengo la kuwajengea uwezo wa kufanya kazi kwa ufanisi. Pia, Wizara ilipokea watumishi wapya 428 wa kada mbalimbali ikiwemo askari 314 ili kuimarisha uhifadhi, kudhibiti wanyamapori wakali na waharibifu pamoja na biashara haramu ya nyara na mazao ya misitu na nyuki. Sambamba na hilo, Wizara imepandisha vyeo watumishi 1,899 kwa lengo la kuongeza ufanisi na kuboresha maslahi ya watumishi.

68. *Mheshimiwa Spika,* kwa lengo la kuimarisha Jeshi la Uhifadhi, Wizara kwa kushirikiana na Ofisi ya Rais, Menejimenti ya Utumishi wa Umma na Utawala Bora imeandaa Mwongozo wa pamoja wa Miundo ya Taasisi zinazounda Jeshi la Uhifadhi ili kuweka usawa kwenye maeneo ya msingi kama vile mishahara na ngazi za vyeo vya maafisa kuendana na matakwa ya Amri za Jumla. Vilevile, Wizara imewapatia mafunzo maafisa na Askari 449 katika maeneo ya Upelelezi 107 na Intelijensia 342. Sambamba na hilo, Wizara imeendelea na mafunzo ya mabadiliko ya muundo wa utendaji, mafunzo ya awali ya kijeshi na mafunzo ya uongozi kwa Maafisa 55 na Askari 545.

69. *Mheshimiwa Spika,* Wizara imeendelea kutoa stahili za watumishi kwa mujibu wa Sheria, Kanuni, Taratibu na Miongozo na kusimamia masuala ya maadili na mapambano dhidi ya rushwa mahala pa kazi ili kuimarisha uadilifu katika utekelezaji wa majukumu kwa kuzingatia Mkataba wa Huduma kwa Mteja. Kwa upande mwingine, Wizara imeendelea

kuimarisha afya za watumishi kwa kuhamasisha na kuwawezesha kushiriki mazoezi baada ya saa za kazi na siku za mapumziko. Aidha, Wizara imeshiriki mashindano ya SHIMUTA yaliyofanyika mwezi Novemba, 2022 mkoani Tanga; SHIMIWI yaliyofanyika mkoani Tanga mwezi Oktoba, 2022; na maadhimisho ya Mei Mosi yaliyofanyika Kitaifa mwezi Aprili, 2023 mkoani Morogoro. Kwa upande mwingine, Wizara imeendelea kusimamia maslahi, ustawi na afya za watumishi ikiwa ni pamoja na kuwawezesha watumishi waliojitokeza wanaoishi na VVU na UKIMWI kupatalisha bora. Aidha, watumishi wenye ulemavu wameendelea kupatiwa huduma kulingana na mahitaji yao.

70. *Mheshimiwa Spika*, katika kuimarisha uwajibikaji na utawala bora, Wizara imekamilisha uteuzi kwa Wakuu wa Taasisi za: Bodi ya Utalii Tanzania; Mamlaka ya Usimamizi wa Wanyamapori Tanzania; uteuzi wa bodi tisa (9) za taasisi; na kujaza nafasi wazi sita (6) za uongozi katika Menejimenti ya Wizara.

5.5 Utekelezaji wa Majukumu ya Wizara Kisekta

5.5.1 Sekta ya Wanyamapori

71. *Mheshimiwa Spika*, Sekta ya Wanyamapori ina jukumu la kulinda na kuhifadhi rasilimali za wanyamapori ndani na nje ya maeneo yaliyohifadhiwa kwa manufaa ya kizazi cha sasa na kijacho. Sekta hii

inasimamia hifadhi za Taifa 22, Eneo la Hifadhi ya Ngorongoro, mapori ya akiba 29, mapori tengefu 23, maeneo matatu (3) ya ardhioevu na bustani tano (5) za wanyamapori za Serikali. Aidha, sekta inasimamia shughuli za uhifadhi katika maeneo 22 ya Jumuiya za Hifadhi za Wanyamapori, ufugaji wa wanyamapori katika mashamba matano (5) ya watu binafsi, bustani za wanyamapori 24, maeneo ya mazalia ya wanyamapori 29 na ranchi tano (5) za sekta binafsi. Sambamba na hilo, utekelezaji wa majukumu ya sekta ya wanyamapori hufanywa na Idara ya Wanyamapori, Shirika la Hifadhi za Taifa, Mamlaka ya Hifadhi ya Eneo la Ngorongoro, Mamlaka ya Usimamizi wa Wanyamapori Tanzania, Taasisi ya Utafiti wa Wanyamapori Tanzania, Mfuko wa Kuhifadhi Wanyamapori, Chuo cha Usimamizi wa Wanyamapori–Mweka, Taasisi ya Taaluma ya Wanyamapori - Pasiansi na Kituo cha Mafunzo ya Uhifadhi wa Maliasili kwa Jamii - Likuyu Sekamaganga. Utekelezaji wa jukumu hili unaongozwa na Sera ya Taifa ya Wanyamapori ya mwaka 2007 na kusimamiwa na Sheria ya Uhifadhi wa Wanyamapori Sura 283; Sheria ya Hifadhi za Taifa Sura 282; Sheria ya Hifadhi ya Eneo la Ngorongoro Sura 284; na Sheria ya Taasisi ya Utafiti wa Wanyamapori Tanzania Sura 260.

5.5.1.1 Masuala Mahsusi ya Sekta ya Wanyamapori

Utatuzi wa Migogoro inayotokana na migongano baina ya Binadamu na Wanyamapori Wakali na Waharibifu

72. *Mheshimiwa Spika,* Wizara imeendelea kukabiliana na changamoto ya wanyamapori wakali na waharibifu kwa kutekeleza Mkakati wa Kitaifa wa Utatuzi wa Migogoro baina ya Wanyamapori na Binadamu (2020 – 2024). Migongano hiyo kwa kiasi kikubwa husababishwa na kuwepo kwa matumizi ya ardhi yasiyozingatia mpango bora wa matumizi ya ardhi hasa baadhi ya watendaji wetu wanaohusika na kugawa ardhi kutotimiza wajibu wao kwa kuzingatia miongozo iliyopo; kuongezeka kwa shughuli za kibinadamu hususan katika maeneo yanayopakana na hifadhi za wanyamapori, shoroba za wanyamapori na maeneo ya mtawanyiko ya wanyamapori kuvamiwa na wananchi; uchungaji wa mifugo kwenye maeneo yaliyohifadhiwa; na mabadiliko ya tabia nchi yanayosababisha ukame wa muda mrefu na hivyo kusababisha baadhi ya wanyamapori kutoka nje ya hifadhi kwa lengo la kupata mahitaji nje ya hifadhi.

73. *Mheshimiwa Spika,* hatua zilizochukuliwa katika kukabiliana na changamoto ya migongano baina ya binadamu na wanyamapori wakali na waharibifu ni pamoja na kujenga vituo 16 maalum vya askari kwenye maeneo yenye matukio mengi ya wanyamapori wakali na waharibifu kwa ajili ya kuimarisha doria za

udhibiti wa matukio ya wanyamapori hao. Vituo hivyo vimejengwa katika wilaya za Meatu (Malwilo), Itilima (Longalombogo), Busega (Mwabayanda), Mchinga (Milola), Rufiji (Ngarambe), Liwale (Ngumbu), Tunduru (Chingulungulu), Nachingwea (Nditi), Mwanga (Kwako), Songwe (Gua), Iringa (Mbolimboli), Nzega (Ndala), Mvomero (Sangasanga), Chamwino (Ilangali), Mpwapwa (Mtera) na Kondo (Idindiri). Hatua hii imefanya idadi ya vituo maalum vya askari kwa ajili ya kudhibiti wanyamapori wakali na waharibifu kufikia 154. Katika mwaka huu wa fedha vituo vingine vipya 16 vinaendelea kujengwa kwenye maeneo yenye changamoto kwa kuzingatia jiografia ya migogoro hiyo.

74. Mheshimiwa Spika, hatua nyingine zilizochukuliwa ni kuendelea kutoa elimu kuhusu namna ya kukabiliana na wanyamapori wakali na waharibifu na utaratibu au vigezo vinavyotumika katika kulipa kifuta machozi na kifuta jasho kwa jamii zinazoishi karibu na maeneo yaliyohifadhiwa. Kwa mwaka wa fedha 2022/2023, Wizara imetoa elimu hiyo kwa wananchi wa Halmashauri za wilaya 28 na kutoa vifaa mbalimbali vya kukabiliana na wanyamapori wakali na waharibifu kama vile mizinga ya nyuki 176, tochi zenye mwanga mkali 221, vuvuzela 125, *Roman candles* 107, ving'ora 20, fataki 170, honi 70, baruti pakiti 124, filimbi 210, pilipili ya unga na mbegu. Sambamba na hilo, Wizara imeimarisha vizimba vinne (4) vya kuzuia madhara yatokanayo na mamba katika wilaya za Songwe viwili (2) na Buchosa viwili (2). Katika hatua nyingine, Wizara inaendelea kushirikiana na wadau kufanya mapitio ya Kanuni za kifuta jasho na

kifuta machozi za mwaka 2011 kwa lengo la kuboresha kanuni hizo na kuimarisha mifumo ya ukusanyaji na utunzaji wa taarifa za matukio ya wanyamapori wakali na waharibifu ili kupunguza mlolongo wa kushughulikia changamoto zinazotokana na athari za wanyamapori.

75. *Mheshimiwa Spika*, hatua nyingine ni kufanya utafiti kwa kuwafunga mikanda ya mawasiliano viongozi wa makundi ya wanyamapori wakali na waharibifu ili kubaini mienendo yao. Katika kutekeleza hilo, jumla ya tembo 156 wamefungwa mikanda hiyo kurahisisha ufuatiliaji wa mienendo yao katika mifumo ikolojia Tarangire-Manyara, Serengeti, Nyerere Selous-Mikumi; Selous-Niassa na Lake Natron-Western Kilimanjaro na simba 32 katika Mifumo Ikolojia ya Serengeti na Ruaha-Rungwa. Kwa upande mwingine, Wizara imekuwa ikiondoa wanyamapori kama vile tembo kwenye makazi ya watu kwa kutumia helikopta na ndege maalum (drones). Mfano, katika mwaka wa fedha 2022/2023 makundi matatu (3) yenye jumla ya tembo 270 yaliondolewa kwenye makazi ya watu katika wilaya za Nachingwea na Liwale. Katika hatua nyingine, Wizara imenunua magari 247, pikipiki 50 na kuajiri askari 136 kwa ajili ya kuimarisha shughuli za doria ikiwa ni pamoja na kukabiliana na matukio ya wanyamapori wakali na waharibifu. Sambamba na hilo, Wizara kupitia taasisi zake za uhifadhi inaendelea kushirikiana na askari wanyamapori wa vijiji kudhibiti matukio ya wanyamapori wakali na waharibifu.

76. *Mheshimiwa Spika,* kwa mwaka wa fedha 2022/2023 jumla ya askari wanyamapori 410 wa vijiji wamepewa mafunzo ya uhifadhi na mbinu za kukabiliana na matukio ya wanyamapori wakali na waharibifu. Aidha, jumla ya askari 231 wa jeshi la uhifadhi walipata mafunzo maalum ya kijeshi ya namna ya kukabiliana na wanyamapori wakali na waharibifu na wamesambazwa katika maeneo mbalimbali nchini ili kuongeza nguvu katika doria za kuwadhibiti wanyamapori hao. Sambamba na hilo, Wizara imetoa orodha ya namba za simu za kupiga bure pamoja na orodha ya namba za simu za Wakuu wa Kanda kwa lengo la kurahisisha mawasiliano inapotokea changamoto ya wanyamapori wakali na waharibifu.

77. *Mheshimiwa Spika,* katika hatua nyingine Wizara imejenga mabwawa nane (8) na kukarabati mabwawa 17 katika hifadhi mbalimbali ikiwa ni jitihada za kuzuia wanyamapori kutoka nje ya hifadhi wakati wa ukame. Aidha, Wizara inaendelea kutekeleza Mpango Kazi wa kuongoa shoroba za wanyamapori ili kufungua mapito ya wanyamapori. Pamoja na kwamba, nchi nyingi duniani zimefuta dhana ya malipo ya kifuta jasho na machozi kwa wananchi walioathirika wanyamapori wakali na waharibifu, Wizara imeendelea kulipa kifuta jasho na machozi kwa waathirika. Katika kipindi mwaka 2022/2023 jumla ya Shilingi 1,133,356,300 zimelipwa kama kifuta jasho na machozi kwa wananchi 4,869 walioathiriwa katika wilaya 36 na kiasi kingine cha Shilingi milioni 884 kitalipwa wakati wowote kwa wananchi walioathirika.

Vilevile, Wizara itaendelea kutekeleza mikakati ya muda mrefu na mfupi ya kukabiliana na wanyamapori wakali na waharibifu kwa kushirikiana na wananchi na wadau mbalimbali wa uhifadhi hii ni pamoja na kuimarisha mahusiano ya ujirani mwema kwa kuchangia shughuli za kijamii na maendeleo kwa ustawi wa jamii zinazoishi karibu na maeneo ya hifadhi.

78. *Mheshimiwa Spika*, ili kuwa na namna ya kisayansi zaidi ya kutatua changamoto za migogoro kati ya wanyamapori na binadamu, Wizara inakusudia kuunda Kamati Maalum itakayopita kwenye maeneo mbalimbali yenye changamoto husika na kutathmini chanzo na sababu mahsusi za mgogoro wa wanyamapori kwa kila eneo na kushauri hatua za haraka kutokana na upekee wa kila eneo. Aidha, wakati Wizara ikiendelea kupambana na changamoto za wanyamapori wakali na waharibifu, ni vema wananchi wakaendelea kuchukua tahadhari mbalimbali kwa mujibu wa maelekezo ya wataalam ikiwemo kutoingia kwenye maeneo ya hifadhi na kutofanya shughuli za kibinadamu kwenye mapito ya wanyamapori. Lakini pia, maafisa wenye dhamana ya kugawa maeneo ya ardhi kwa ajili ya matumizi mbalimbali wahakikishe kunakuwa na ushirikishaji wa wataalam wa maliasili kuliko kupanga matumizi ya eneo ambalo baadaye wanyamapori wanaanza kusumbua wananchi.

5.5.1.2 Idara ya Wanyamapori

79. *Mheshimiwa Spika*, Wizara katika kuimarisha uhifadhi na ulinzi wa rasilimali wanyamapori imepandisha hadhi mapori tengefu ya Kilombero na Pololeti kuwa mapori ya akiba. Sambamba na hilo, Wizara imefanya tathmini ya maeneo 61 ya shoroba ambapo maeneo 18 ya kipaumbele yamebainishwa na Mpango Mkakati wa Kitaifa wa Kuongoa Shoroba hizo umeandaliwa na kuzinduliwa. Aidha, Wizara kwa kushirikiana na OR-TAMISEMI pamoja na wadau wengine imeendelea na zoezi la uhakiki wa shoroba za Kwakuchinja ili kubaini maeneo ambayo yamesalia na ambayo bado yanatumiwa na wanyamapori kwa ajili ya kuyawekea alama za mipaka na kuyahifadhi. Uhifadhi wa shoroba hii utawezesha wanyamapori wanaohama katika majira mbalimbali ya mwaka kuendelea kutumia ushoroba huu kuhama kutoka Hifadhi ya Tarangire kwenda Hifadhi ya Ziwa Manyara.

80. *Mheshimiwa Spika*, katika kuimarisha jitihada za kudhibiti ujangili Wizara imefanya mapitio ya Mkakati wa Kupambana na Ujangili na Biashara Haramu ya Wanyamapori wa mwaka 2014 - 2019 uliomaliza muda wake na kuandaa mkakati mpya wa miaka kumi (2022 - 2032). Katika hatua nyingine, Wizara imeandaa kanuni za ufifilishaji za mwaka 2023 na kufanya mapitio ya Kanuni za uwindaji wa wenyeji na wageni wakazi ya mwaka 2021; Kanuni za Uwekezaji Mahiri ya mwaka 2021; Kanuni ya Uwindaji wa Kitalii ya mwaka 2015; Kanuni ya Mashamba ya Wanyamapori ya mwaka 2020; na Kanuni za WMA za

mwaka 2018. Kanuni hizi zitaimarisha uhifadhi, kuboresha mazingira ya uwekezaji na utoaji huduma kwa wateja. Vilevile, Wizara imefanya maboresho ya Kanuni na Amri za Jumla za Jeshi la Uhifadhi ili kuimarisha nidhamu, upelelelezi na uendeshaji wa mashtaka.

5.5.1.3 Shirika la Hifadhi za Taifa Tanzania – TANAPA

81. *Mheshimiwa Spika,* Shirika limeendelea na jitihada za kuimarisha na kuendeleza miundombinu ya utalii kwa lengo la kuongeza idadi ya watalii na mapato. Kwa mwaka wa fedha 2022/2023 kufikia mwezi Aprili, 2023 Shirika limepokea jumla ya watalii 1,438,399 na kukusanya mapato ya Shilingi 291,107,634,419 ikilinganishwa na watalii 858,900 na mapato ya Shilingi 140,231,422,143.61 kwa kipindi kama hicho mwaka 2021/2022. Ongezeko la watalii ni sawa na asilimia 67.5 na mapato ni asilimia 107.6.

82. *Mheshimiwa Spika,* katika kuongeza huduma za malazi kwa watalii, Shirika limetangaza na kupata wawekezaji 17 ambao wako katika hatua mbalimbali za ujenzi wa nyumba za malazi ya watalii zenye jumla ya vitanda 796 katika hifadhi sita (6). Kwa upande mwingine, shughuli za ujenzi wa huduma za kitalii za gharama nafuu katika hifadhi za Mikumi (nyumba ndogo mbili (2) na ukumbi mmoja wa chakula); Kitulo (nyumba 3); Burigi-Chato (nyumba sita (6); Milima ya Udzungwa (ukumbi mmoja wa kijamii) na Ruaha (upanuzi wa ukumbi wa chakula uliopo) zinaendelea.

Miradi hii iko katika hatua mbalimbali za utekelezaji. Pia, Shirika limeboresha huduma za utalii ikiwa ni pamoja na; ukarabati wa hosteli mbili (2), mabanda 23, mahema tisa (9), vyoo vya watalii vitatu (3), Lango moja (1), gati mbili (2) na hoteli moja (1). Vilevile, Shirika limekarabati barabara zenye urefu wa kilomita 3,677.5; vivuko 44; daraja moja (1); viwanja vya ndege 20; njia za kupanda milimani (nature trails) zenye urefu wa kilomita 296.2 katika hifadhi za Taifa. Sambamba na hilo, Shirika limenunua magari madogo tisa (9) na lilipokea jumla ya mitambo na malori 74, kupitia miradi ya REGROW na Mpango wa Maendeleo wa Ustawi wa Taifa na Mapambano dhidi ya Athari za UVIKO-19 kwa ajili ya kutengeneza na kuboresha barabara.

83. *Mheshimiwa Spika,* Shirika limeendelea kutekeleza miradi ya ujirani mwema katika vijiji vinavyopakana na hifadhi za Taifa. Katika kipindi cha Julai 2022 hadi Aprili 2023 jumla ya miradi 29 yenye thamani ya Shilingi bilioni 2.6 imetekelezwa kwa ajili ya ujenzi wa vituo vya afya 10; miradi ya elimu 14; vituo vya polisi viwili (2); na visima vitatu (3) vya maji. Aidha, Shirika limeendelea kushirikiana na Mamlaka ya Elimu Tanzania (TEA) kutekeleza miradi nane (8) ya kielimu ya ujirani mwema katika vijiji vinvyopakana na Hifadhi za Taifa Katavi (1), Mikumi (2), Mkomazi (3) na Serengeti (2). Vilevile, jumla ya vikundi 293 vya jamii inayozunguka hifadhi za Taifa Ruaha, Udzungwa na Mikumi vilipewa mafunzo ya COCOBA na vikundi 168 vilipewa fedha mbegu chini ya mradi wa REGROW. Kwa upande mwingine, Shirika limeendelea kuimarisha

mahusiano na jamii kwa kufanya mikutano 2,986 katika vijiji 653 kuhusu elimu ya uhifadhi ambapo jumla ya wananchi 283,659 walifikiwa.

84. *Mheshimiwa Spika,* katika kudhibiti majanga ya moto hifadhini, Shirika limeendelea na juhudi mbalimbali za kudhibiti matukio ya moto katika hifadhi za Taifa. Katika kipindi cha Julai 2022 hadi Aprili 2023 jumla ya matukio ya moto 58 yalitokea na kudhibitiwa katika Hifadhi za Taifa 10 ambazo ni: Arusha (2), Kilimanjaro (14), Ziwa Manyara (4), Milima ya Mahale (2), Mkomazi (9), Nyerere (17), Ruaha (3), Tarangire (2), Milima ya Udzungwa (2) na Mto Ugalla (3). Aidha, kwa kufuata miongozo ya usimamizi wa moto kwa kila hifadhi, zoezi la kuchoma moto mpango limefanyika katika eneo lenye ukubwa wa hekta 1,437,655.

85. *Mheshimiwa Spika,* Shirika limeendelea kutoa semina mbalimbali za udhibiti wa moto kwa jamii zinazozunguka hifadhi za Taifa ambapo jumla ya semina 24 zilifanyika katika vijiji 19 vinavyopakana na hifadhi za Taifa Tarangire, Kilimanjaro na Mto Ugalla. Kwa upande mwingine, Shirika limeendelea kuimarisha mipaka na kuweka alama ili kuzuia moto usio na mpango kuingia ndani ya hifadhi na kuondoa migogoro ya mipaka kati ya hifadhi na wananchi. Katika hatua nyingine shirika limeandaa na kufanya mapitio ya Mipango ya Jumla ya Usimamizi (GMP) wa hifadhi za Taifa za Nyerere, Mkomazi na Ruaha.

5.5.1.4 Mamlaka ya Usimamizi wa Wanyamapori Tanzania – TAWA

86. *Mheshimiwa Spika*, Mamlaka imeendelea kuimarisha ulinzi wa rasilimali za wanyamapori, kudhibiti ujangili na uvamizi wa maeneo yaliyohifadhiwa. Hadi kufikia mwezi Aprili 2023, jumla ya siku doria 195,912 sawa na asilimia 69 ya lengo la siku doria 284,460 zimefanyika. Doria hizo zimefanikisha kukamatwa kwa watuhumiwa 2,786; bunduki 108; risasi 1,334; kutegua mitego 3,080 ya nyaya za kutegea wanyamapori. Aidha, Mamlaka imeendelea kutumia mifumo ya kiteknolojia kuimarisha ulinzi ambapo jumla ya faru tisa (9) walikamatwa ambapo saba (7) waliwekewa visukuma mawimbi na wawili (2) waliwekewa alama za utambuzi kwenye masikio katika mapori ya akiba Maswa na Ikorongo-Grumeti. Vilevile, Mamlaka imekarabati kilomita 1,649 za barabara katika mapori ya akiba ya Inyonga, Igombe, Moyowosi na Lukwati Piti. Katika hatua nyingine, Mamlaka imejenga karakana katika Pori la Akiba Rukwa na Kanda ya Kaskazini, kituo cha Askari Swagaswaga, nyumba tatu (3) za watumishi, minara mitatu (3) pamoja na majengo mawili (2) ya mawasiliano kwa ajili ya kuratibu mawasiliano ya doria katika mapori ya akiba Selous na Maswa. Aidha, jumla ya Askari 150 wamepatiwa mafunzo ya ukakamavu na utayari ya jeshi.

87. *Mheshimiwa Spika*, Mamlaka imekamilisha ujenzi wa vituo 16 vya Askari katika maeneo yenye changamoto kubwa ya wanyamapori wakali na

waharibifu. Katika hatua nyingine, Mamlaka imenunua pikipiki 50 kwa ajili ya doria za mwitikio wa haraka kudhibiti matukio hayo pamoja na kutoa elimu kwa wananchi. Sambamba na hilo, Mamlaka imeanzisha utaratibu wa kutumia askari wa wanyamapori wa vijiji kudhibiti matukio ya wanyamapori ambapo jumla ya askari 37 kutoka wilaya tisa (9) za Tunduru (4); Nachingwea (4); Liwale (4); Lindi vijijini (4); Rufiji (4); Meatu (4); Itilima (4); Busega (4); na Bunda (5) wamepatiwa mafunzo na kuanza kutekeleza majukumu yao katika vituo tisa (9). Vilevile, Mamlaka imeongeza matumizi ya teknolojia ikiwa ni pamoja na kutumia helkopta kufukuza wanyamapori kwenye maeneo rasmi ya wananchi, ndege nyuki (drone) na visukuma mawimbi kwa lengo la kufuatilia mienendo ya wanyamapori wakali na waharibifu hususan tembo.

88. *Mheshimiwa Spika,* katika kuimarisha miundombinu ya ulinzi wa rasilimali za wanyamapori, na kudhibiti ujangili, Mamlaka imejenga karakana moja (1), kununua mitambo minne (4); boza mbili (2) za kubebea mafuta; na mbili (2) za kubebea maji kwa ajili ya ujenzi barabara ndani ya mapori ya akiba. Katika hatua nyingine, Mamlaka imeendelea kuboresha miundombinu ya utalii kwa kujenga barabara zenye urefu wa kilomita 157 katika mapori ya akiba ya Kijereshi na Maswa. Sambamba na hilo, Mamlaka imejenga makasha tisa (9) ya kutunzia wanyamapori katika bustani za Ruhila na Tabora. Aidha, Mamlaka imeandaa mipango ya jumla ya usimamizi ya mapori ya Rungwa, Kizigo na Muhesi ili kuimarisha usimamizi

wa rasilimali za wanyamapori zilizopo kwenye mapori hayo.

89. *Mheshimiwa Spika*, Sambamba na hilo, Mamlaka imeendelea kushiriki katika matukio ya Kitaifa na Kimataifa kwa lengo la kutangaza vivutio vya utalii na fursa za uwekezaji katika maeneo yake. Miongoni mwa matukio hayo ni pamoja na: Mkutano wa 19 wa nchi wanachama wa CITES; onesho la *the Abu Dhabi International Hunting and Equestrian Exhibition* (ADIHEX 2022); na fainali za Kombe la Dunia nchini Qatar. Kufuatia juhudi hizo idadi ya watalii wa uwindaji wameongezeka kutoka 531 kwa mwaka 2021/2022 hadi kufikia watalii wa uwindaji 692 kwa kipindi cha miezi 10 tu ya mwaka wa fedha 2022/2023. Sambamba na hilo, Mamlaka imeendelea kutekeleza Mpango wa uwekezaji mahiri (SWICA).

90. *Mheshimiwa Spika*, Mamlaka imeendelea kushirikiana na wananchi kutatua na kupunguza migogoro katika maeneo ya hifadhi kwa kutambua na kuweka alama za mipaka katika mapori ya akiba Mkungunero, Swagaswaga, Igombe, Mpanga Kipengere, Wamimbiki na Kilombero ambapo jumla ya vigingi 1,479 vimewekwa katika maeneo hayo sawa na asilimia 55 ya lengo la vigingi 2,678. Kwa upande mwingine, Mamlaka imesafisha mkuza wenye urefu wa kilomita 33 na kufyeka mpaka wenye urefu wa kilomita 332 katika mapori ya akiba.

91. *Mheshimiwa Spika*, katika kuimarisha mahusiano kati ya hifadhi na jamii na kuhakikisha

kuwa wananchi wananufaika na uwepo wa Hifadhi katika maeneo yao, TAWA imechangia miradi ya maendeleo iliyoibuliwa na jamii kwenye maeneo yanayozunguka mapori ya akiba ambapo jumla ya miradi sita (6) yenye thamani ya Shilingi 177,000,000 imetekelezwa. Miongoni mwa miradi hiyo ni pamoja na kukamilisha ujenzi wa soko la samaki Kilombero, darasa na ofisi ya walimu katika Shule ya Msingi Usinge wilaya ya Kaliua na mradi wa maji Kijiji cha Kwa Mtoro-Swagaswaga. Aidha, Mamlaka imeendelea kutekeleza Mwongozo wa Kusimamia Shughuli za Uvuvi na Ufugaji Nyuki katika mapori ya akiba ya Ugalla, Uwanda, Moyowosi na Kilombero. Vilevile, Mamlaka imefanya mikutano 1,067 ya kutoa elimu ya uhifadhi kwa jamii ambapo wananchi 317,409 kutoka wilaya 112 walishiriki. Jitihada hizi zimeimarisha mahusiano na kuwezesha Mamlaka kukusanya Shilingi bilioni 1.04 kutokana na ada ya shughuli za uvuvi na ufugaji nyuki katika mapori ya akiba.

92. *Mheshimiwa Spika*, katika kuimarisha utendaji wa Mamlaka ya Usimamazi wa Wanyamapori Tanzania (TAWA), Wizara inaendelea na taratibu za kutunga Sheria ya Mamlaka ya Usimamizi wa Wanyamapori Tanzania na kazi hii inatarajia kukamilika katika kipindi cha mwaka wa fedha 2023/2024.

5.5.1.5 Mamlaka ya Hifadhi ya Ngorongoro – NCAA

93. *Mheshimiwa Spika*, kwa mwaka wa fedha 2022/2023, Mamlaka imefanya jumla ya siku doria

38,843 na operesheni maalum sita (6) zilizowezesha kukamatwa kwa wahalifu 423 wa makosa mbalimbali. Kwa upande mwingine, Mamlaka imeendelea kutoa elimu ya uhifadhi kwa jamii kwa kufanya vikao 10 na mikutano 20 katika vijiji vinavyozunguka hifadhi. Aidha, Mamlaka imesafisha mpaka wenye jumla ya kilomita 200 na kuweka jumla ya vigingi 50 kwa ajili ya kuepusha migororo ya mipaka.

94. *Mheshimiwa Spika,* katika jitihada za kupambana na mimea vamizi, Mamlaka imeendelea kutekeleza Mpango Mkakati wa kitaifa wa Kutokomeza Mimea Vamizi (2019 - 2024). Aidha, magugu vamizi yalifyekwa na kung'olewa katika eneo lenye ukubwa wa hekta 900 ndani ya bonde la Kreta. Vilevile, hekta 2,150 zilichomwa moto ili kuondoa magugu vamizi na kuboresha nyanda za malisho katika eneo hilo. Katika hatua nyingine, Mamlaka imeotesha jumla ya miche ya miti 317,889 na kugawa miche 66,442 katika maeneo ya wilaya za Karatu, Ngorongoro na Monduli.

95. *Mheshimiwa Spika,* katika kuboresha shughuli za uhifadhi na utalii ndani ya Hifadhi, Mamlaka imeimarisha miundombinu kwa kujenga barabara zenye jumla ya kilomita 90 kwa kiwango cha changarawe kwenye maeneo ya Enduleni hadi Ndutu kilomita 19.5; Viewpoint hadi Alaililai kilomita 39; na Alaililai hadi Nayobi kilomita 30; na barabara ya Ngoitoktok kilomita 1.5. Aidha, Mamlaka imeendelea kufanya ukarabati wa mara kwa mara kwenye mtandao wa barabara wenye jumla ya Kilomita 606. Vilevile, Mamlaka imenunua malori 14, mitambo mitano (5) na

maboza mawili (2) ya maji kwa ajili ya matengenezo ya barabara.

96. *Mheshimiwa Spika*, Mamlaka imeendelea na juhudi za kuboresha huduma za utalii kwa kuhakikisha upatikanaji wa maji safi na salama ambapo jumla ya visima vitatu (3) vyenye uwezo wa kuzalisha lita 22,400 kwa saa vimechimbwa katika maeneo ya Laetoli, Ndutu na Olduvai. Sambamba na hilo, Mamlaka inakamilisha mradi wa ujenzi wa mtambo wa kutibu maji ujulikanao kama *Mama Hhawu Water Treatment Plant* ambao kwa sasa umefikia asilimia 95 na umeanza kutumika. Mradi huu unahusisha ujenzi wa mtambo wa kutibu maji, ujenzi wa maabara ya ubora wa maji na ujenzi wa tenki la maji la ujazo wa lita 135,000 katika geti la Loduare. Mradi huu una uwezo wa kuzalisha maji ujazo wa lita 1,500,000 kwa siku na utanufaisha watalii wanaoingia Ngorongoro kupitia lango la Loduare, huduma za malazi zinazozunguka eneo la Hifadhi, Ofisi za Mamlaka ya Hifadhi ya Ngorongoro pamoja na jamii inayozunguka Hifadhi ikiwemo Hospitali Teule ya Lutheran na Magereza ya Karatu.

97. *Mheshimiwa Spika*, Wizara imeendelea na zoezi la kuhamisha wananchi waliojitokeza kuhama kwa hiari kutoka ndani ya Hifadhi ya Eneo la Ngorongoro. Hadi mwezi Aprili 2023, jumla ya nyumba 503 zimejengwa katika Kijiji cha Msomera-Handeni ambapo kaya 551 zenye watu 3,010 na mifugo 15,321 zimehamia kwa ajili ya kupisha shughuli za uhifadhi. Wananchi waliohama kwa hiari wamenufaika kwa

kupewa fidia, motisha, nyumba, kiwanja cha makazi chenye ukubwa wa ekari 2.5 na eneo la shamba lenye ukubwa wa ekari tano (5). Sambamba na hatua hii, Serikali imeboresha miundombinu mbalimbali ya kijamii ikiwemo ujenzi wa shule, zahanati, visima vya maji, mawasiliano, malambo, majosho, barabara, umeme, soko na kituo cha polisi. Aidha, Wizara imekamilisha zoezi la kufuta Pori Tengefu Handeni ili kuwezesha wananchi waliohamia kwa hiari kumilikishwa maeneo hayo. Wizara inawapongeza wananchi waliohamia na inawaahidi waliosalia na ambao wamekuwa wakijiandikisha kwa wingi kutaka kuhama kuwa zoezi hili, bado halijasimamishwa na Serikali, tofauti na inavyosemekana kwa baadhi ya wanaojaribu kukwamisha. Aidha, naomba kuliarifu Bunge lako Tukufu kuwa, Serikali imejiandaa na haitarudi nyuma wala hakutakuwa na kusalimu amri katika kukamilisha zoezi hili ambalo litaendelea kufanyika kwa weledi na kasi kubwa. Tukutane Msomera.

98. *Mheshimiwa Spika,* katika kuhakikisha watumishi wanatekeleza majukumu yao kwa weledi, Mamlaka imewezesha jumla ya watumishi 216 kupata mafunzo ya muda mrefu (36) na mfupi (180). Aidha, watumishi 76 wapya wamehudhuria mafunzo ya Jeshi la Uhifadhi katika Kituo cha Mlele kwa lengo la kuimarisha nidhamu na ukakamavu. Kwa upande mwingine, Mamlaka imenunua magari 14 kwa ajili ya shughuli za uhifadhi na utalii. Katika hatua nyingine, Mamlaka inaendelea na ujenzi wa ofisi ya Makao Makuu katika eneo la Kemyon, wilayani Karatu.

99. *Mheshimiwa Spika,* kufuatia uamuzi wa Serikali wa kuliweka Pori la Akiba Pololeti chini ya usimamizi wa Mamlaka ya Hifadhi ya Ngorongoro kwa lengo la kuimarisha ulinzi, uhifadhi na utalii, Mamlaka imepeleka jumla ya Askari 43 kwa ajili ya kuimarisha ulinzi. Aidha, Mamlaka kwa kushirikiana na Tume ya Taifa ya Mipango ya Matumizi ya Ardhi imekamilisha zoezi la kupima vijiji 14 vinavyopakana na Pori la Akiba Pololeti na kutatua migogoro ya mipaka katika vijiji saba (7) vinavyozunguka eneo hilo. Sambamba na hilo, Mamlaka imewezesha zoezi la uandaaji wa mipango ya matumizi bora ya ardhi katika vijiji 36 na kufungua barabara ya mkuza yenye urefu wa kilomita 112.63 itakayotumika kwa shughuli za ulinzi na uendelezaji wa pori hilo.

5.5.1.6 Taasisi ya Utafiti wa Wanyamapori Tanzania – TAWIRI

100. *Mheshimiwa Spika,* Taasisi ina jukumu la kufanya, kuratibu na kusimamia tafiti za wanyamapori nchini. Katika kutekeleza jukumu hilo, Taasisi imefanya tafiti za kimkakati hususan zinazohusu migongano baina ya binadamu na wanyamapori wakali na waharibifu katika kanda za: Kaskazini (mikoa ya Kilimanjaro na Arusha); Kaskazini- Magharibi (mikoa ya Kagera na Mara); Magharibi (mikoa ya Katavi, Rukwa, Kigoma na Tabora); na Kusini-Mashariki (mikoa ya Morogoro, Lindi na Ruvuma). Tafiti zimebaini visababishi vikuu vitatu vya migongano baina ya binadamu na wanyamapori ni kuongezeka kwa shughuli za kibinadamu karibu na hifadhi; katika

maeneo ya shoroba na mitawanyiko ya wanyamapori; mabadiliko ya tabia za wanyamapori kwa upande wa malisho na kupelekea kula mazao na uvamizi wa mifugo kwenye maeneo yao; na mabadiliko ya tabia nchi yanayosababisha ukame katika maeneo mengi na kufanya wanyamapori kuongeza wigo wa kutafuta mahitaji na kutoka nje ya maeneo yaliyohifadhiwa.

101. *Mheshimiwa Spika*, katika jitihada za kutatua migongano baina ya binadamu na wanyamapori, simba watano (5) wamehamishwa kutoka vijiji vya Mdori na Magara wilayani Babati na kupelekwa Hifadhi ya Taifa Tarangire na simba wawili (2) walihamishwa kutoka eneo la Chumo – Kilwa kwenda kwenye maeneo ya hifadhi ili kuepusha madhara kwa jamii. Sambamba na hili, tembo wapatao 270 waliondolewa kutoka maeneo ya makazi rasmi ya wananchi katika wilaya za Nachingwea na Liwale na kuelekezwa hifadhini kwa kutumia helikopta. Aidha, Taasisi imefunga visukuma mawimbi 62 kwa wanyamapori kama ifuatavyo: tembo makundi 13 katika wilaya za Serengeti, Nachingwea, Liwale, Tunduru na Mvomero na makundi 26 yanatarajiwa kufungwa kabla ya mwaka wa fedha kuisha; mbwa mwitu makundi matatu (3) katika Mfumo Ikolojia wa Serengeti, Ruaha-Rungwa na Nyerere-Selous; simba 15 (Mfumo Ikolojia wa Serengeti, Nyerere-Selous na Tarangire-Manyara); na nyumbu 10 (Mfumo Ikolojia wa Tarangire-Manyara-Natron na Serengeti).

102. *Mheshimiwa Spika*, katika kukabiliana na mimea vamizi katika maeneo yaliyohifadhiwa, Taasisi

imevumbua namna ya kutumia mimea vamizi (mfano magugu aina ya Makutian, *Eleusine jaegerii* yaliyovamia eneo la Mamlaka ya Hifadhi ya Ngorongoro) kama nishati mbadala kwa kutengeneza mkaa banifu (briquettes). Uvumbuzi huu utaongeza uhitaji wa mimea vamizi na hivyo kupunguza tatizo na kiwango cha utegemezi wa matumizi ya miti kama kuni au mkaa na badala yake kutumia mkaa huu mpya kama nishati mbadala.

103. *Mheshimiwa Spika*, Taasisi imeidadi wanyamapori katika mfumo ikolojia ya Nyerere-Selous-Mikumi-Liparamba na Saadani–Wamimbiki. Matokeo ya sensa ya wanyamapori katika mfumo ikolojia Nyerere-Selous-Mikumi-Liparamba yameonesha kuwa idadi ya tembo ni 20,006; viboko 29,071; twiga 1,679 na nyumbu 19,060. Matokeo haya yakilinganishwa na sensa ya mwaka 2018, yanaonyesha kuongezeka kwa idadi ya tembo kwa asilimia 22, palahala kwa asilimia 34, kuro kwa asilimia 34 jambo linaloashiria kuimarika kwa hali ya uhifadhi katika mfumo ikolojia huo. Kwa upande mwingine, utafiti umeonesha kupungua kwa nyati kwa asilimia 11 na kongoni kwa asilimia 26.6 katika mfumo huo wa ikolojia. Hali hii imesabishwa na ongezeko la shughuli za binadamu kama vile makazi, kilimo na mifugo katika maeneo hayo.

104. *Mheshimiwa Spika*, katika kuimairisha afya za wanyamapori, Taasisi imeendelea kufanya uchunguzi wa magonjwa na vifo vya wanyamapori. Katika mwaka wa fedha 2022/2023, Taasisi ilitibu faru

mmoja (1) aliyeonyesha dalili za kupooza (Pori la Akiba Ikorongo), pofu 20 waliokuwa na ugonjwa wa macho (Hifadhi za Ngorongoro na Serengeti), simba wawili (2) waliogundulika kuwa na kansa (Hifadhi ya Taifa Serengeti) na matibabu ya wanyamapori (mbuni, simba, chui, duma na tembo) kwenye bustani za Serikali za Mlimwa – Dodoma na Tabora. Aidha, makundi ya nyani manne (4) yenye takriban nyani 120 yanayotumika kwa utalii katika Hifadhi ya Taifa Gombe walipatiwa matibabu maalum ili kuwaponya na kuzuia uwezekano wa kusambaa kwa ugonjwa wa kaswende (Baboon Genetal Infection) kwa sokwe na binadamu.

105. *Mheshimiwa Spika*, kwa upande mwingine, twiga 18 walifanyiwa uchunguzi na kupatiwa matibabu kwa ajili ya ugonjwa mpya wa ngozi unaoathiri wanyamapori hawa. Utafiti wa ugonjwa wa ngozi kwa twiga umeonesha kuwa ugonjwa huu upo katika hifadhi za Taifa za Ruaha, Tarangire na Mikumi. Majaribio ya awali yameonesha kuwa ugonjwa huu unaweza kutibiwa kwa kutumia kwa pamoja dawa za *antibiotic* na *ivermectin*. Hata hivyo, changamoto kubwa ipo katika kuwakamata twiga wote kwa ajili ya kuwapatia matibabu kutokana na ikolojia ya wanyamapori. Vilevile, Taasisi imeendelea kufuatilia na kudhibiti mlipuko wa ugonjwa wa kimeta ambao uliwakumba wanyamapori aina ya twiga, tembo, pundamilia na swala pala katika maeneo ya Hifadhi ya Taifa Tarangire, Mamlaka ya Hifadhi Ngorongoro na Jumuiya ya Hifadhi ya Wanyamapori Enduimeti.

5.5.1.7 Chuo cha Usimamizi wa Wanyamapori MWEKA – CAWM

106. *Mheshimiwa Spika*, Chuo kina jukumu la kutoa mafunzo, kufanya utafiti na kutoa ushauri katika nyanja za uhifadhi wa wanyamapori na uendeshaji utalii. Katika mwaka 2022/2023, Chuo kimedahili jumla ya wanafunzi 854 katika ngazi za Astashahada, Stashahada, Shahada na Shahada ya Uzamili. Aidha, Chuo kimetoa mafunzo ya muda mfupi kwa washiriki 299 kati ya hao: 251 mafunzo ya waongoza watalii wa kupanda mlima; 13 mafunzo ya utalii wa kutembea kwa miguu; na 35 mafunzo ya kukamata na kuhamisha nyoka.

107. *Mheshimiwa Spika*, kazi nyingine zilizofanyika ni pamoja na kuandaa Mpango kamambe kwa kampasi ya Mweka (Mweka Campus Master Plan), kujenga ukuta wenye urefu wa mita 370 katika kampasi ya Mweka na kuendelea na ujenzi wa jengo la kutolea mafunzo lenye ghorofa mbili (2). Jengo hilo litakapokamilika litakuwa na vyumba vya mihadhara vyenye uwezo wa kuchukua wanafunzi 1,000 kwa wakati mmoja pamoja na ofisi za wanataaluma. Katika kuboresha utoaji wa mafunzo, Chuo kimejenga miundombinu wezeshi yenye uwezo wa kuhudumia wanafunzi 294. Hali kadhalika, Chuo kinakamilisha ununuzi wa magari manne (4).

5.5.1.8 Taasisi ya Taaluma ya Usimamizi wa Wanyamapori Pasiansi – PWTI

108. *Mheshimiwa Spika,* Taasisi ya Taaluma ya Usimamizi wa Wanyamapori Pasiansi ina jukumu la kutoa mafunzo ya uhifadhi wa wanyamapori na himasheria katika ngazi ya Astashahada. Katika kutekeleza jukumu hilo, Taasisi imedahili wanafunzi 418 wa kozi ndefu katika fani za uhifadhi wanyamapori na himasheria, uongozaji watalii na usalama kwa ngazi ya Astashahada na Astashahada ya awali; na kutoa mafunzo ya muda mfupi kwa washiriki 56. Katika hatua nyingine, Taasisi imetoa mafunzo kwa vitendo kwa wanafunzi wote yaliyofanyika katika Hifadhi ya Taifa Serengeti, mapori ya akiba ya Ikorongo na Grumet, eneo la hifadhi ya wanyamapori ya Ikona na maeneo ya wazi ya Wilaya ya Serengeti.

109. *Mheshimiwa Spika,* Taasisi imekamilisha taratibu za kuhuisha usajili wake NACTVET na kuandaa mtaala kwa ajili ya uanzishwaji wa kozi ya Stashahada katika fani ya Uhifadhi wa Wanyamapori, Uongozaji Watalii na Usalama. Katika hatua nyingine, Taasisi imeendelea kuimarisha mazingira ya kufanyia kazi kwa kuchimba kisima cha maji; kukamilisha ujenzi wa uzio wa chuo wenye urefu wa mita 180; kukarabati mabweni na madarasa ya wanafunzi; kukarabati mifumo ya maji na umeme; kuchimba na kuweka matanki ya kutunzia maji katika kambi za mafunzo *Fort Ikoma*. Sambamba na hilo, chuo kimefanikisha kumilikishwa eneo lililopo katika Kijiji cha Makundusi lenye ukubwa wa hekta 76 kwa ajili ya mafunzo ya

vitendo.

5.5.1.9 Kituo cha Mafunzo ya Uhifadhi wa Maliasili kwa Jamii, Likuyu - Sekamaganga – CBCTC

110. *Mheshimiwa Spika,* Kituo cha Mafunzo ya Uhifadhi wa Maliasili kwa Jamii, Likuyu - Sekamaganga kina jukumu la kuzijengea uwezo jamii zinazoishi jirani na maeneo yenye wanyamapori ili ziweze kushiriki katika uhifadhi na matumizi endelevu ya maliasili. Katika kutekeleza jukumu hilo, kituo kimetoa mafunzo ya muda mrefu kwa wanafunzi 105 kwa ngazi ya Astashahada ya utalii na Uongozaji Watalii. Kwa upande mwingine kituo kimetoa mafunzo ya muda mfupi kwa askari wa vijiji 320; kituo kimefanya mapitio ya mitaala ya Kozi ya Astashahada ya awali ya Utalii na Uongozaji Watalii; Askari Wanyamapori wa Vijiji (VGS); na Mtaala wa Viongozi na Wajumbe wa Kamati za Maliasili za Vijiji. Sambamba na hilo, kituo kimeandaa mtaala wa Kozi za Astashahada na Stashahada ya Utalii na Uongozaji Watalii. Katika kuboresha miundombinu, kituo kimefanya ukarabati wa bweni la wanafunzi wa kike ambao uko katika hatua za umaliziaji.

5.5.1.10 Mfuko wa Uhifadhi wa Wanyamapori Tanzania - TWPF

111. *Mheshimiwa Spika,* Mfuko wa Uhifadhi wa Wanyamapori Tanzania una jukumu la kuwezesha uhifadhi wa wanyamapori ndani na nje ya maeneo

yaliyohifadhiwa. Katika kutekeleza jukumu hilo, Mfuko umewezesha utekelezaji wa kazi mbalimbali ikiwa ni pamoja na: Operesheni za uzuiaji ujangili na kuwezesha kukamatwa kwa watuhumiwa 39, meno 51 ya tembo, vipande 122 vya meno ya tembo pamoja na nyara na vielelezo vingine. Hata hivyo, meno ya tembo yaliyokamatwa siyo meno ya tembo waliouawa na majangili katika mwaka 2022/2023. Kwa upande mwingine, Mfuko umelipa jumla ya Shilingi 1,118,731,300 kama kifuta jasho na machozi kwa wananchi 4,710 walioathiriwa na wanyamapori wakali na waharibifu; umewezesha utoaji wa elimu kwa wananchi kuhusu namna ya kukabiliana na wanyamapori wakali na waharibifu; utatuzi wa migogoro kati ya hifadhi na wananchi na kupandisha hadhi maeneo yaliyohifadhiwa. Vilevile, Mfuko umewezesha mapitio ya kanuni mbalimbali za Sekta ya Wanyamapori; kufuatilia utendaji wa jumuiya ya hifadhi ya wanyamapori (WMAs); uratibu wa uhifadhi wa faru nchini; na utekelezaji wa Mikataba ya Kimataifa inayohusu wanyamapori ambayo Tanzania imeridhia.

5.5.2 Sekta ya Misitu na Nyuki

112. *Mheshimiwa Spika*, Sekta ya Misitu na Nyuki ina jukumu la kusimamia uhifadhi na matumizi endelevu ya rasilimali za misitu na nyuki. Utekelezaji wa jukumu hilo unaongozwa na Sera ya Taifa ya Misitu (1998) na Sera ya Taifa ya Ufugaji Nyuki (1998). Aidha, utekelezaji wa shughuli mbalimbali katika sekta hizi unasimamiwa na Sheria ya Misitu Sura 323, Sheria

ya Ufugaji Nyuki Sura 224 na Sheria ya Taasisi ya Utafiti wa Misitu Tanzania Sura 270. Vilevile, uhifadhi na usimamizi wa rasilimali za misitu na nyuki hutekelezwa kupitia Idara ya Misitu na Nyuki, Wakala wa Huduma za Misitu Tanzania, Taasisi ya Utafiti wa Misitu Tanzania, Chuo cha Misitu Olmotonyi, Chuo cha Viwanda vya Misitu Moshi, Chuo cha Mafunzo ya Ufugaji Nyuki - Tabora na Mfuko wa Misitu Tanzania.

113. *Mheshimiwa Spika*, Tanzania ina misitu yenye hekta milioni 48.1 ambapo asilimia 93 ni misitu ya mataji wazi (woodland), na asilimia saba (7) ni misitu iliyofunga. Usimamizi wa misitu hii umegawanyika katika makundi mbalimbali ikiwemo: Serikali Kuu hekta milioni 19.2 sawa na asilimia 40; Serikali za Mitaa hekta milioni 3.4 sawa na asilimia saba (7); Serikali za vijiji hekta milioni 21.6 sawa na asilimia 45 na watu binafsi hekta milioni 3.4 sawa na asilimia saba (7) na eneo lililobaki la hekta 500,000 sawa na asilimia 1. Aidha, sehemu kubwa ya eneo la misitu iliyopo inafaa kwa ufugaji nyuki ambapo vijiji vimetenga takriban hekta 143,936.78 kwa ajili ya ufugaji nyuki. Kwa upande mwingine, jumla ya hekta 36,640.43 za hifadhi za nyuki zilizo chini ya Wakala wa Huduma za misitu hutumika kwa ajili ya ufugaji nyuki pamoja na tafiti mbalimbali.

5.5.2.1 Masuala mahsusi ya Sekta ya Misitu na Nyuki

(i) Utatuzi wa Changamoto ya Moto katika Mashamba ya Miti na Hifadhi za Misitu ya Asili

114. *Mheshimiwa Spika*, ongezeko la shughuli za kibinadamu ikiwemo usafishaji wa mashamba kwa ajili ya shughuli za kilimo, ufugaji, makazi, uwindaji haramu wa wanyamapori na uvunaji haramu wa asali umekuwa ni chanzo kikubwa cha moto ndani ya hifadhi za misitu. Uchomaji moto holela umekuwa na athari kubwa katika maeneo ya hifadhi ikiwemo kupoteza bioanuai, kuathiri ubora wa miti pamoja na upotevu wa mapato ya Serikali. Mathalan, katika kipindi cha mwaka 2021/2022 takriban hekta 3,172 ziliungua moto katika mashamba ya miti ya Sao hill, Wino na Buhigwe. Tathmini zilizofanyika zilibaini kuwa chanzo cha moto katika mashamba hayo kilikuwa ni uchomaji holela wa moto wakati wa maandalizi ya mashamba ya wananchi yaliyopakana na mashamba hayo.

115. *Mheshimiwa Spika*, katika kukabiliana na changamoto ya matukio ya moto katika maeneo ya hifadhi na mashamba ya miti, Wizara imefanya juhudi mbalimbali zikiwemo: kutoa elimu ya kuzuia moto kwa wananchi zaidi ya 13,000 katika vijiji 311; kuandaa mwongozo wa kukabiliana na moto; kukarabati minara 21 ya kufuatilia matukio ya moto na kuimarisha vikosi vya kukabiliana na matukio ya moto vyenye jumla ya watu 345. Katika hatua nyingine, Wizara imenunua

mitambo maalumu yenye uwezo wa kuzima moto hadi umbali wa mita mia moja, kuimarisha njia za kuzuia moto katika hifadhi za misitu ambapo takriban mipaka yenye urefu wa kilomita 1,812 na njia za kuzuia moto zenye urefu wa kilomita 1,446 zimesafishwa. Kutokana na juhudi hizo, matukio ya moto katika mashamba ya miti ya Serikali yameendelea kupungua mwaka hadi mwaka ambapo kwa mwaka wa fedha 2022/2023 sehemu ya eneo la hekta 290 za mashamba ya miti ya Serikali ziliungua na moto.

(ii) Kuimarika kwa Kiwango cha Ubora wa Mazao ya Nyuki Yanayozalishwa Nchini

116. *Mheshimiwa Spika*, Wizara imeendelea kuwanufaisha wananchi wanaoishi jirani na maeneo ya hifadhi kupitia miradi ya ufugaji nyuki. Katika kutekeleza hilo, Wizara kwa kushirikiana na wadau wa maendeleo inatekeleza programu za ufugaji nyuki katika mikoa mbalimbali hapa nchini kwa lengo la kuongeza uzalishaji na ubora wa mazao ya nyuki. Katika kipindi cha mwaka 2022/2023, Wizara imetoa mafunzo ya udhibiti na ubora wa mazao ya nyuki kwa maafisa ufugaji nyuki 23 kutoka katika wilaya 19. Vilevile, wananchi 1,998 na vikundi 64 vya ufugaji nyuki vilipewa mafunzo ya mbinu bora za ufugaji nyuki pamoja na kugawa mizinga 1,025 ya kufugia nyuki.

117. *Mheshimiwa Spika*, kutokana na jitihada hizo, kiwango cha uzalishaji wa asali nchini kimeongezeka kutoka tani 30,400 mwaka 2021/2022 hadi kufikia tani 31,695 mwaka 2022/2023. Katika

hatua nyingine, Wizara imeendelea kukusanya sampuli za asali kutoka katika maeneo mbalimbali hapa nchini kwa lengo la kutambua ubora wa asali inayozalishwa katika maeneo hayo. Kwa mwaka 2022/2023, jumla ya sampuli 70 zilikusanywa na kupelekwa maabara nchini Ujerumani. Matokeo ya sampuli hizo yameonesha kuwa asilimia 96 ya asali hiyo imekidhi viwango vya kimataifa na hivyo kuendelea kuchochea wananchi kufuga nyuki kwa lengo la kuuza katika soko la ndani na kimataifa.

5.5.2.2 Idara ya Misitu na Nyuki

118. *Mheshimiwa Spika*, kwa lengo la kuweka mazingira wezeshi ya kufanya biashara ya mazao ya misitu, Wizara imefanya mapitio ya Kanuni za Usimamizi na Matumizi Endelevu ya Rasilimali za Misitu ya mwaka 2019. Kwa upande mwingine, Wizara imeandaa: Mkakati wa Kitaifa wa Mkaa; Mkakati wa Kitaifa wa Miti ya Mianzi; na Mkakati wa Kitaifa wa Kilimo Msitu. Aidha, Wizara imeandaa Mwongozo wa Uandaaji wa Mpango wa Usimamizi wa Hifadhi na Mashamba ya Nyuki; Mwongozo wa uandaaji wa Mpango wa Usimamizi katika Hifadhi za Misitu ya Asili ya Serikali Kuu na Mamlaka za Serikali za Mitaa; na Mwongozo wa Uwekezaji katika Viwanda vya Misitu.

119. *Mheshimiwa Spika*, katika kuimarisha ushirikishwaji wa wadau katika usimamizi na uendelezaji wa rasilimali za misitu na nyuki, Wizara ilifanya mikutano miwili (2) ya wadau wa Sekta ya Misitu na Ufugaji Nyuki ambapo mikakati mbalimbali ya

kukabiliana na changamoto zilizopo iliandaliwa. Katika hatua nyingine, Wizara imeratibu mikutano miwili (2) ya Kamati ya Kitaifa ya Ushauri wa Misitu – NAFAC; mikutano mitatu (3) ya Kamati ya Kitaifa ya Ushauri wa Ufugaji Nyuki – NABAC; vikao vitatu (3) vya wadau wa misitu kupitia Baraza la Taifa la Biashara (TNBC) pamoja na vikao viwili (2) vya Kamati Endeshi ya Mazao ya Misitu Yaliyohandisiwa.

120. *Mheshimiwa Spika*, kwa lengo la kuendelea kutoa elimu kwa jamii kuhusu uhifadhi wa rasilimali za misitu, Wizara imeandaa na kuchapisha nakala 2,800 za Jarida la Misitu ni Mali zilizotolewa kwa jamii ili kuwajengea uelewa kuhusu umuhimu wa uhifadhi wa rasilimali za misitu na nyuki. Pia, Wizara imeendelea na zoezi la kufanya tathmini ya mchango wa Sekta ya Misitu kwenye pato la Taifa kwa kutumia Mfumo wa *Green Accounting*. Katika hatua nyingine, Wizara imeshiriki Kongamano la 47 la Kimataifa la Wafugaji Nyuki (APIMONDIA) lililofanyika Uturuki mwezi Machi, 2023; Kongamano la Wafugaji Nyuki Kanda ya Afrika (Symposium) lililofanyika Afrika ya Kusini ambapo kupitia makongamano hayo, Tanzania imefanikiwa kufungua masoko mapya ya asali na nta nchini Poland na China. Kwa mantiki hiyo, nitumie fursa hii kuwahimiza Watanzania kuchangamkia fursa hii ili tuweze kuiongezea nchi yetu fedha za kigeni.

121. *Mheshimiwa Spika*, katika kuhakikisha misitu inahifadhiwa, inalindwa na kuwa endelevu kwa kizazi cha sasa na kijacho, Wizara inakamilisha maandalizi ya kuipandisha hadhi Wakala wa Huduma za Misitu

Tanzania (TFS) kuwa Mamlaka. Kazi hii inatarajia kukamilika katika mwaka wa fedha 2023/2024.

5.5.2.3 Wakala wa Huduma za Misitu Tanzania – TFS

122. *Mheshimiwa Spika*, jukumu la Wakala ni kusimamia, kuhifadhi na kuendeleza rasilimali za misitu na nyuki zilizo chini ya Serikali Kuu. Wakala unasimamia jumla ya hifadhi za misitu 463 inayojumuisha misitu ya asili 416, misitu ya mazingira asilia 23, mashamba ya miti 24 na hekta 158,100 za mikoko. Vilevile, Wakala unasimamia na kuendeleza hifadhi za nyuki (14) na vituo vya malikale sita (6). Aidha, usimamizi wa hifadhi hizo hufanywa kwa kushirikiana na mamlaka nyingine za Serikali zikiwemo Serikali za Mitaa.

123. *Mheshimiwa Spika*, Wakala umezalisha jumla ya tani 14.7 za mbegu za miti na kuotesha miche 26,860,353 ya aina mbalimbali ambayo itapandwa katika mashamba 24 ya Serikali na mingine kugawiwa kwa watu binafsi, taasisi na mashirika mbalimbali kwa ajili ya kupandwa katika maeneo yao. Hadi mwezi Aprili, 2023 Wakala umepanda miti katika hekta 7,475 na kurudishia miti iliyokufa kwenye hekta 1,948.7. Vilevile, Wakala umeendeleza mashamba ya miti kwa kupalilia hekta 19,186, kupogolea hekta 8,963 na kupunguzia miti kwenye hekta 1,359. Katika hatua nyingine, Wakala umeanza kutekeleza Mkakati wa Usimamizi na Uendelezaji wa Mashamba ya Miti ya Serikali wa miaka 30 (2021 - 2050) kwa kuotesha

miche 11,000 ya miti aina ya mpira (rubber) itakayopandwa kwa majaribio katika eneo la hekta nane (8) ndani ya Shamba la Miti Rondo. Kwa upande mwingine, Wakala umeanza majaribio ya upandaji wa mti aina ya *Prunus africana* inayotumika kutengeneza madawa ya kutibu saratani na magonjwa mengine katika mashamba ya Mbizi, Wino, Rongai, Sao Hill, Iyondo Mswima, Meru na Shume. Sambamba na hilo, Wakala umeendelea kuhifadhi maeneo ya mikoko kwa kupanda miche 70,346 kwenye eneo la hekta 31 katika delta ya Rufiji na mwambao wa Wilaya ya Kinondoni.

124. *Mheshimiwa Spika*, katika kuhakikisha kuwa rasilimali za misitu na nyuki zinasimamiwa ipasavyo, Wakala umeandaa mipango ya usimamizi wa misitu 42 yenye ukubwa wa hekta 1,031,293 ambayo ipo katika hatua mbalimbali za ukamilishwaji. Aidha, Wakala umeendesha operesheni za kiintelijensia 183 na siku doria 95,800 ambazo zililenga kukabiliana na uharibifu wa misitu. Kutokana na juhudi hizi, Wakala ulikamata na kutaifisha; magunia ya mkaa 20,027, vipande vya mbao 34,730, kuni zenye mita za ujazo 161 na magogo yenye mita za ujazo 3,359.

125. *Mheshimiwa Spika*, katika jitihada za kukabiliana na majanga ya moto kwenye hifadhi za misitu, Wakala umesafisha mipaka yenye urefu wa kilomita 1,812 na njia za kuzuia moto zenye urefu wa kilomita 1,446. Vilevile, wananchi zaidi ya 13,000 kutoka vijiji 311 walipatiwa elimu ya athari za moto na mbinu za kukabiliana na matukio ya moto. Katika hatua nyingine, vikosi vya kukabiliana na matukio ya

moto vyenye jumla ya watu 345 viliimarishwa kwa kupewa mafunzo sambamba na kukarabati minara 21 ya kuangalizia moto.

126. *Mheshimiwa Spika,* kufuatia juhudi mbalimbali za kuendeleza utalii ikolojia sambamba na muendelezo wa Programu ya *Tanzania the Royal Tour*, Wakala umeendeleza vivutio vya utalii wa kiikolojia na kupandisha hadhi misitu mitatu (3) yenye ukubwa wa hekta 25,224 kuwa hifadhi za misitu ya mazingira asilia ya Uvinza, Matogoro Mashariki na Vilima vya Hassama. Vilevile, Wakala umeendelea kuimarisha miundombinu ya utalii katika misitu ya hifadhi kwa kukarabati kilomita 236.7 za njia za watalii na kilomita 643.54 za barabara za msituni.

127. *Mheshimiwa Spika,* Wakala umejenga malango manne (4) katika hifadhi za mazingira asilia za Matogoro, Mlima Hanang, Amani na Pugu kazimzumbwi; ofisi moja katika Hifadhi ya Ziwa Duluti na vyoo saba (7) katika Hifadhi ya Mazingira Asilia Amani, Vikindu, kituo cha Malikale cha Kolo; na kukarabati hosteli moja (1) katika hifadhi ya Mazingira Asilia Amani. Vilevile, Wakala umekarabati kambi sita (6) za watalii katika Hifadhi ya Mazingira Asilia Kilombero; kutengeneza benchi nane (8) na meza tatu (3) katika Shamba la Miti West Kilimanjaro. Pia, Wakala umeimarisha miundombinu ya vituo vya Michoro ya Miambani Kolo – Kondo na Magofu ya Tongoni – Tanga kwa kukarabati kilomita tano (5) ya njia za kutembea kwa miguu, ujenzi wa banda moja (1) la kupumzika watalii, mageti matatu (3) na

mabango nane (8). Uboreshwaji wa miundombinu hiyo umechangia kuleta hamasa katika utalii ikolojia.

128. *Mheshimiwa Spika*, Wakala umeendelea kutangaza vivutio vya utalii ikolojia, utamaduni pamoja na uhifadhi wa rasilimali za misitu kupitia matukio mbalimbali ya ndani na nje ya nchi ikiwemo: *Tanga Trade Fair*; *West Kili Forest Tour Challenge*; *Bata Msituni Festival*; APIMONDIA na Mkutano wa 27 wa nchi wanachama wa mkataba wa kuhimili athari za mabadiliko ya Tabianchi (CoP27). Pia, Wakala umetengeneza na kusambaza vitabu (booklets) 1,000, vipeperushi 2,350, mabango (banner) 12, na majarida 200 yenye jumbe mbalimbali zinazohusiana na utalii ikolojia. Aidha, juhudi hizi zimechangia kuongezeka kwa idadi ya watalii waliotembelea vivutio vya kiikolojia kutoka watalii 117,330 mwezi Machi, mwaka 2021 hadi kufikia 210,987 mwezi Machi, mwaka 2022 sawa na ongezeko la asilimia 79.8.

129. *Mheshimiwa Spika*, kwa upande mwingine, Wakala umeendelea kuimarisha shughuli za ufugaji nyuki kwa kutengeneza na kutundika mizinga 921 katika manzuki zilizopo kwenye mashamba ya miti Buhigwe, Makere na Silayo. Vilevile, Wakala umeendelea kusimamia mashamba ya nyuki mawili (2) ambayo ni Mwambao (Kilindi na Handeni); Kanda ya Kati (Kondoa na Manyoni); na kusimamia manzuki 182 na kuzalisha tani 10.3 za asali na kilo 588 za nta zenye thamani ya jumla ya Shilingi bilioni 1.24. Kwa upande mwingine, Wakala umetoa elimu ya ufugaji bora wa nyuki kwa wafugaji nyuki 1,998 kutoka katika vijiji 40

katika mikoa ya Manyara, Dodoma, Pwani, Simiyu, Lindi, Ruvuma, Kigoma, Tabora na Shinyanga. Katika hatua nyingine, Wakala umeanzisha shamba jipya la nyuki la Kipembawe wilayani Chunya lenye ukubwa wa hekta 20,728 na kusaidia uanzishwaji na usimamizi wa shamba la nyuki la jamii mkoani Ruvuma.

130. *Mheshimiwa Spika*, kwa lengo la kutoa elimu na kuhamasisha jamii kushiriki katika uhifadhi wa rasilimali za misitu na nyuki, Wakala uliandaa makala 57, vipindi 48 vya Misitu ni Uhai na vipindi 48 vya Tanzania ya Kijani na kurushwa katika vyombo mbalimbali vya habari nchini. Vilevile, Wakala uliandaa na kusambaza vipeperushi 3,800, majarida 160, mabango makubwa sita (6) na madogo 916 yenye jumbe mbalimbali za uhifadhi na matumizi endelevu ya rasilimali za misitu na nyuki.

131. *Mheshimiwa Spika*, kwa upande mwingine, Wakala umeendelea kuimarisha na kuendeleza mikakati ya kuboresha mazingira ya kazi kwa watumishi kwa kununua magari 11, mtambo mmoja (1) na pikipiki 43. Aidha, watumishi 97 wamewezeshwa kupata mafunzo ya muda mrefu na watumishi 203 mafunzo ya muda mfupi katika vyuo mbalimbali. Vilevile, Wakala umeendelea kuimarisha ulinzi wa hifadhi za misitu kwa kutoa mafunzo ya utayari kwa askari 289; mafunzo ya uongozi kwa maafisa 47. Kwa upande mwingine, Wakala umekamilisha ujenzi wa ofisi ya kanda ya kati na ujenzi wa vituo viwili (2) vya askari katika mashamba ya miti ya Kiwira na Kawetire. Kwa hatua nyingine,

ujenzi wa majengo sita (6) ya ofisi; vituo vya askari sita (6); na maghala nane (8) ya kuhifadhia silaha unaendelea.

5.5.2.4 Taasisi ya Utafiti wa Misitu Tanzania – TAFORI

132. *Mheshimiwa Spika*, Taasisi ina jukumu la kufanya, kuratibu utafiti na kutoa ushauri wa kitaalamu katika nyanja za misitu na ufugaji nyuki. Katika kutekeleza majukumu yake, Taasisi imefanya tathmini ya rasilimali za misitu kutoka kwenye mashamba ya Serikali na watu binafsi kwa kutumia masalia ya mazao ya misitu kwa lengo la kuongeza tija katika viwanda vya mazao ya misitu. Matokeo ya tathmini hiyo yamebaini uwepo wa jumla ya viwanda vya misitu 592 katika mikoa ya Iringa, Njombe, Mbeya, Songwe na Rukwa. Viwanda hivyo vimegawanyika katika makundi saba (7) ikiwemo viwanda vya kuchakata mbao 555; viwanda 17 vya kutibu nguzo; viwanda 17 vya uhandisi wa mazao ya misitu (veneer, plywood and marine boards); kiwanda kimoja (1) cha tetefya na karatasi; viwanda viwili (2) vya mkaa mbadala; kiwanda kimoja (1) cha kuzalisha umeme kwa kutumia mabaki ya mazao ya misitu; na kiwanda kimoja (1) cha miwati. Takriban asilimia 95 ya viwanda vilivyopo vinapata malighafi kutoka katika mashamba ya miti ya Serikali Kuu. Aidha, tathmini imebaini kuwa takriban hekta 207,320 za mashamba ya miti zinapatikana katika mikoa ya Nyanda za Juu Kusini ambapo takriban asilimia 74 ya miti iliyopo katika mashamba hayo ni miti jamii ya misindano.

133. *Mheshimiwa Spika*, tafiti zinaonesha kuwa mahitaji ya malighafi kwa viwanda vya misitu vilivyopo nchini ni takriban mita za ujazo 4,446,526 kwa mwaka na kiasi kinachopatikana kwa mwaka ni mita za ujazo 1,495,519 sawa na asilimia 34 ya mahitaji. Tathmini hii inaonesha kuwa viwanda vingi vinafanya kazi chini ya uwezo kutokana na kukosekana kwa upatikanaji wa malighafi ya kutosha. Aidha, hali hii inachochea na kuhamasisha uwekezaji zaidi katika kuanzisha mashamba mapya ya miti. Hivyo, nitumie nafasi hii kuziomba taasisi mbalimbali za Serikali na sekta binafsi kuwekeza kwenye kuanzisha mashamba mapya ya miti hasa ile yenye uhitaji mkubwa kwenye viwanda vyetu.

134. *Mheshimiwa Spika*, kwa lengo la kuhakikisha kuwa jamii inapata taarifa za tafiti za misitu na ufugaji nyuki, Taasisi imefanya maboresho ya mfumo wa kielektroniki wa taarifa za usimamizi wa misitu na ufugaji nyuki. Mfumo huu unatumika kuhifadhi taarifa za miradi na programu za utafiti wa misitu na ufugaji nyuki zilizofanyika nchini. Aidha, kwa sasa taarifa za miradi mbalimbali zimekusanywa na kuhifadhiwa kwenye mfumo huo. Kazi inayoendelea ni kuunganisha mfumo huu na mifumo mingine inayofanya kazi zinazoendana kutoka katika taasisi nyingine za Serikali.

135. *Mheshimiwa Spika*, kwa upande mwingine, Taasisi imefanya tathmini ya idadi ya miti, hali ya masoko na mchango wa aina tatu (3) za miti ya Mkurungu (*Pterocarpus tinctorius*), Msekeseke (*Swartzia madagascariensis*) na Msandali (*Osyris lanceolata*) ambayo iko hatarini kutoweka lakini ina

mchango mkubwa kibiashara. Matokeo yameonesha kuwa miti hii imesambaa katika eneo kubwa hapa nchini ikipatikana zaidi katika misitu iliyohifadhiwa na kiwango cha upatikanaji kinatofautiana kati ya aina moja ya mti na nyingine. Aidha, mti wa mkurungu unapatikana kwa wastani wa mashina 25 kwa hekta hususan katika mikoa ya Tabora, Katavi, Kigoma na Songwe, Msekeseke kwa wastani wa mashina 17 kwa hekta hususan katika mikoa ya Lindi, Ruvuma, Katavi na Kigoma na Msandali kwa wastani wa mashina 33 kwa hekta hususan kwa mikoa ya Dodoma, Manyara, Arusha, Tanga na Iringa. Pia, tathmini imeonesha kuwa mahitaji ya miti jamii ya Mkurungu kwenye soko la Kimataifa kwa mwaka ni takriban mita za ujazo 188,440 zenye thamani ya Shilingi bilioni 65.9 ila Tanzania inachangia asilimia 7.4 tu (mita za ujazo 13,883) kwenye soko hilo. Kwa upande mwingine, imebainika kuwa miti hii ina soko kubwa nje ya nchi hususan China ingawa hilo soko linaathiriwa na kiwango kidogo cha upatikanaji wake. Katika kuhakikisha upatikanaji endelevu wa miti ya aina hii, Taasisi inaendelea na utafiti wa namna ya kuzalisha vipando vya miti aina ya Mkurungu, Msekeseke na Msandali na kuhamasisha iweze kupandwa kibiashara.

136. *Mheshimiwa Spika*, katika kuhakikisha kuwa rasilimali za nyuki zinatumiwa na kuendelezwa ipasavyo, Taasisi imefanya utafiti kwa lengo la kutatua changamoto zinazoikabili Sekta ya Ufugaji Nyuki. Utafiti huu unafanyika kwa awamu mbili (2) ambapo katika awamu ya kwanza utafiti umefanyika katika mikoa ya Dodoma, Geita, Iringa, Kagera, Katavi,

Kigoma, Kilimanjaro, Lindi, Mbeya, Morogoro, Mtwara, Njombe, Pwani, Ruvuma, Simiyu, Singida, Songwe, Tabora na Tanga. Matokeo ya awali yanaonesha kuwa asilimia 46.6 ya wafugaji nyuki bado wanatumia mizinga ya jadi na pia uzalishaji wa asali unatofautiana kati ya eneo moja na lingine. Hata hivyo, asali inayozalishwa kutoka kwenye mzinga ya jadi inaweza kuwa na ubora mdogo ikilinganishwa na ile inayozalishwa kwenye mizinga ya kisasa. Hivyo, Taasisi bado inaendelea na utafiti kuhusu aina na ukubwa wa mizinga inayofaa kwa kila ukanda ikiwemo kuona namna bora ya kuboresha mizinga ili iweze kuzalisha asali bora itakayokubalika katika masoko ya kimataifa.

137. *Mheshimiwa Spika*, utafiti umebaini kuwa kiwango kidogo cha uzalishaji wa asali kwa mzinga kinasababishwa na ukataji wa miti kwa ajili ya shughuli za kilimo; kuingiza mifugo kwenye maeneo ya kufugia nyuki; kutokuwa na wataalam wa kutosha wa kutoa elimu ya ufugaji nyuki hasa kwenye Halmashauri za Wilaya; uwepo wa visumbufu vya nyuki na uharibifu wa mizinga.

138. *Mheshimiwa Spika*, kwa upande mwingine, Taasisi imeendelea kutekeleza Mpango Mkakati wa Kitaifa wa Kudhibiti Viumbe Vamizi. Katika kutekeleza hilo, Taasisi imefanya tafiti katika mikoa ya kaskazini na kubaini uwepo wa aina 10 ya mimea vamizi yenye athari kimazingira na kiuchumi. Matokeo ya tafiti yanaonesha uwepo wa mimea vamizi aina ya Mrashia (*Prosopis juliflora*) katika maeneo kame ya mikoa ya Kilimanjaro, Arusha na Tanga. Pamoja na madhara

mengine ya kimazingira, aina hii ya mmea inapunguza na kuharibu nyanda za malisho na kufyonza maji mengi ardhini (takriban lita 36 kwa mti kwa siku), hivyo kupunguza thamani ya ardhi kwa ajili ya shughuli za kiuchumi hasa ufugaji na kilimo. Katika kudhibiti ueneaji wa mmea huo, Taasisi imetoa elimu kwa wananchi wa wilaya za Longido, Ngorongoro na Monduli. Vilevile, Taasisi imeanzisha mashamba darasa mawili (2) kwenye kijiji cha Mawasiliano, Wilaya ya Siha; na Kijiji cha Tingatinga, Wilaya ya Longido kwa lengo la kufundisha namna bora ya kuongoa ardhi kwa kutumia mimea ya asili.

139. *Mheshimiwa Spika*, Taasisi imefanya utafiti kuhusu faida na athari za biashara ya zao la utomvu litokanalo na miti aina ya misindano. Matokeo ya awali yameonesha kuwa ugemaji wa utomvu hufanyika hasa kwenye Shamba la Miti Sao Hill; mashamba ya miti ya Kampuni ya *Green Resources*; na mashamba ya miti ya watu binafsi katika wilaya za Kilolo, Mufindi, Njombe, Wanging'ombe na Makete. Kwa upande mwingine, ugemaji wa utomvu hufanyika katika wilaya za Geita, Sengerema na Bukoba. Vilevile, utafiti umebaini kuwa biashara ya utomvu huchangia mapato kwenye Taasisi za Serikali na Sekta binafsi. Mathalan, kwa kipindi cha miaka minne (2017/2018 hadi 2020/2021) Wakala wa Huduma za Misitu Tanzania ulikusanya takriban Shilingi bilioni 2.4 na halmashauri za wilaya za Mufindi na Mafinga Mji zilikusanya Shilingi milioni 112; na mwaka 2020/2021 Kampuni ya *Green resources* ilipata kiasi cha Shilingi milioni 230. Pamoja na faida inayopatikana, Taasisi imebaini kuwa, ugemaji wa

utomvu una athari katika ukuaji na ubora wa miti kwa asilimia 16. Hivyo, umri sahihi wa miti inayofaa kugemwa utomvu ni kuanzia miaka 18. Kutokana na uwepo wa mahitaji ya utomvu hasa kwenye soko la kimataifa, wadau mbalimbali wanashauriwa kuanzisha mashamba ya miti ya misindano itakayotumika kwa ajili ya kuzalisha utomvu.

5.5.2.5 Mfuko wa Misitu Tanzania – TaFF

140. *Mheshimiwa Spika*, Mfuko una jukumu la kuwezesha shughuli za uhifadhi, usimamizi na uendelezaji wa rasilimali misitu. Katika kutekeleza jukumu hilo, Mfuko umetoa ruzuku kwa miradi 149 yenye thamani ya Shilingi 1,215,000,000 inayoendelea na miradi mipya 137 yenye thamani ya Shilingi 1,718,375,000 ya uanzishaji wa vitalu vya miti na upandaji miti shuleni, uanzishwaji wa mashamba ya miti na kuboresha uhifadhi kupitia ufugaji nyuki. Miradi hiyo imetekelezwa katika wilaya 75 za mkoa 24. Aidha, Mfuko umewezesha TAFORI kufanya na kuratibu tafiti sita (6) za kimkakati zenye lengo la kuendeleza sekta za Misitu na Ufugaji Nyuki. Kwa upande mwingine, Mfuko umenunua magari matatu (3) yanayotumika kwa ajili ya kuimarisha ulinzi katika maeneo ya hifadhi za misitu pamoja na kuboresha ukusanyaji wa maduhuli ya misitu.

141. *Mheshimiwa Spika*, Mfuko umegharamia mapitio ya Sheria ya Misitu Sura 323 na Kanuni za utoaji wa ruzuku kwa lengo la kuimarisha utendaji kazi wake. Mapitio hayo yamejumuisha kuongeza

majukumu ya ufugaji nyuki ili kuendelea kuboresha sekta ya ufugaji nyuki. Kwa upande mwingine, Mfuko umegharamia vikao vitatu (3) vya Kamati ya Kitaifa ya Ushauri ya Mimitu (NAFAC), vikao vitatu (3) vya Kamati ya Kitaifa ya Ushauri ya Ufugaji Nyuki (NABAC) na vikao viwili (2) vya Kamati Endeshi ya Mazao ya Mimitu yaliyohandisiwa. Aidha, Mfuko umeendelea kuwezesha elimu ya uhifadhi, usimamizi, uendelezaji na matumizi endelevu ya rasilimali za mimitu kwa kugharamia uandaaji na urushaji wa vipindi 40 vya redio kupitia kipindi cha Mimitu ni Uhai kinachorushwa kupitia kituo cha TBC Taifa. Vilevile, Mfuko umefanya ufuatiliaji wa utekelezaji wa jumla ya miradi 209 kwa lengo la kuhakikisha kuwa miradi inatekelezwa kwa ufanisi.

5.5.2.6 Vyuvo vya Taaluma ya Mimitu na Nyuki

142. *Mheshimiwa Spika*, Vyuvo vya taaluma ya mimitu na nyuki vinajumuisha Chuo cha Mimitu Olmotonyi; Chuo cha Viwanda vya Mimitu; na Chuo cha Mafunzo ya Ufugaji Nyuki. Vyuvo hivi vimepewa jukumu la kutoa mafunzo ya uhifadhi, usimamizi na matumizi endelevu ya rasilimali za mimitu na nyuki katika ngazi ya Astashahada na Stashahada. Aidha, kwa mwaka wa fedha 2022/2023, Chuo cha Viwanda vya Mimitu kimedahili wanafunzi 319 pamoja na kutoa mafunzo kwa mafundi seremala 56 kutoka katika vijiji vitano (5) vya wilaya za Tunduru na Namtumbo kuhusu namna ya kuanzisha karakana ya mafundi seremala. Vilevile, Chuo kimetoa ushauri elekezi wa namna ya matumizi ya teknolojia mpya ya matumizi ya mashine za kuchakata magogo zijulikanazo kama *Slideteck* na

Norwood ambapo wataalam kutoka kampuni ya *New Forest*, Chuo Kikuu cha Kilimo cha Sokoine na Chuo cha Misitum Olmotonyi walishiriki. Sambamba na hilo, Chuo kimetengeneza samani mbalimbali za maofisini kwa ajili ya Chuo cha Usimamizi wa Wanyamapori (MWEKA) na Chuo cha Misitum Olmotonyi.

143. *Mheshimiwa Spika*, Chuo cha Mafunzo ya Ufugaji Nyuki kimedahili wanafunzi 394 na kufanya mapitio ya mtaala wa mafunzo ya ufugaji nyuki kwa ngazi ya Astashahada na Stashahada. Aidha, Chuo kimetoa mafunzo ya mbinu bora za ufugaji nyuki kwa maafisa ufugaji nyuki 24 kutoka katika wilaya 19 za Tanzania Bara na Zanzibar. Vilevile, Chuo kimezalisha asali kutoka katika manzuki zake zilizopo wilayani Sikonge ambapo asali hiyo ilishindanishwa katika Kongamano la Ufugaji Nyuki Kanda ya Afrika lililofanyika jijini Durban nchini Afrika ya Kusini ambapo asali hiyo ilishika nafasi ya pili kwa ubora Barani Afrika. Kwa upande mwingine, Chuo cha Mafunzo ya Misitum Olmotonyi kimedahili wanafunzi 880 wa ngazi ya Astashahada na Stashahada; kutoa mafunzo ya kuanzisha vitalu vya miti, kuotesha na kukuza miche ya miti kwa wananchi wa vijiji vya Terat, Mkono, Dosoito, Kwaugulu na Mikandiri vilivyoko wilaya ya Arumeru; na kukuza miche 50,000 ya miti aina ya *Pinus*, *Casuarina*, *Cypress* na *Grevillea* ambapo miche 32,776 imeoteshwa katika Shamba la Miti la Chuo. Vilevile, chuo kimewezesha wakufunzi tisa (9) kupata mafunzo ya kuandaa vipindi na kufundisha kwa njia ya masafa.

5.5.3 Sekta ya Utalii

144. *Mheshimiwa Spika*, Sekta ya Utalii ina jukumu la kusimamia, kuendeleza na kutangaza utalii ndani na nje ya nchi. Utekelezaji wa jukumu hilo unaongozwa na Sera ya Taifa ya Utalii ya mwaka 1999, Sheria ya Utalii Na. 29 ya mwaka 2008 na Sheria ya Bodi ya Utalii Tanzania Sura 364. Aidha, jukumu hilo hutekelezwa kupitia Idara ya Utalii, Bodi ya Utalii Tanzania na Wakala wa Chuo cha Taifa cha Utalii.

5.5.3.1 Masuala Mahsusi katika Sekta ya Utalii

Uendelezaji wa Programu ya *Tanzania - the Royal Tour* katika Kutangaza Utalii

145. *Mheshimiwa Spika*, Wizara imeendelea kutangaza utalii kwa kutumia mikakati mbalimbali ikiwemo kuisambaza filamu ya *Tanzania - the Royal Tour* ambayo imesikika, imetazamwa na kufuatiliwa na watu takriban bilioni 1.2 duniani ikijumuisha masoko ya kimkakati ya Marekani, Ufaransa, Uingereza, Italia na China. Mikakati inayoendelea kutekelezwa ni pamoja na kutangaza utalii na fursa za uwekezaji kupitia Kituo cha Utangazaji Utalii Kidijitali - *Digital Marketing Command Centre* (DMCC); ziara za mafunzo (FAM Trips); misafara ya utangazaji utalii (Roadshows); kutangaza utalii kwa kulipia makala na filamu za Tanzania katika mashirika ya ndege; kurusha maudhui ya filamu hizo katika vyombo vya habari, mitandao ya kijamii, matukio na maonesho mbalimbali ya utalii kitaifa na kimataifa na mashirika ya ndege. Sambamba

na hilo, kauli mbiu ya *Tanzania Unforgettable* itaendelea kutangazwa katika ligi kubwa za michezo Marekani, Uingereza na Hispania.

146. *Mheshimiwa Spika*, uendelezaji wa Programu hii, umewezesha kuleta matokeo chanya kwa kuongeza idadi ya watalii wanaotembelea nchini. Mathalan, idadi ya watalii imeongezeka kutoka 922,692 mwaka 2021 hadi kufikia 1,454,920 mwaka 2022 sawa na ongezeko la asilimia 57.7 na mapato yatokanayo na watalii yameongezeka kutoka Dola za Marekani milioni 1,310 mwaka 2021 hadi kufikia Dola za Marekani Milioni 2,527.72 kwa mwaka 2022 sawa na ongezeko la asilimia 93. Vilevile, idadi ya watalii wa ndani katika robo ya kwanza ya mwaka 2023 imeongezeka hadi kufikia watalii 409,092 sawa na ongezeko la asilimia 41.4 ikilinganishwa na watalii 289,372 katika kipindi kama hicho kwa mwaka 2022.

147. *Mheshimiwa Spika*, katika mwaka wa fedha 2022/2023 jumla ya watalii 2,020 wamewasili nchini kupitia usafiri wa meli (Cruise Ship) kutoka masoko ya utalii yakiwemo Marekani, Ufaransa, Uholanzi, Italia, Brazil na Afrika Kusini. Aidha, watalii 107 walikuja nchini kwa njia ya treni maarufu ya kitalii ijulikanayo kwa jina la *Rovos* kutoka mji wa Cape Town nchini Afrika ya Kusini hadi jijini Dar es Salaam. Sambamba na hilo, mawakala wa utalii zaidi ya 65 kutoka nchi za China, Mexico, Marekani, Argentina, Brazil, Ureno, Ubelgiji, Ufaransa na Canada wametembelea nchini ili kujifunza na kujionea vivutio mbalimbali vya utalii kwa lengo la kuvitangaza katika nchi zao. Kwa upande

mwingine, uwekezaji katika sekta ya utalii umeongezeka kutoka miradi 16 mwaka 2020 hadi kufikia 26 mwaka 2022 sawa na ongezeko la asilimia 62.5.

5.5.3.2 Idara ya Utalii

148. *Mheshimiwa Spika,* Wizara imeendelea kuboresha mazingira ya biashara za utalii nchini ili kuvutia uwekezaji. Hatua hii imewezesha ongezeko la idadi ya wakala wa biashara za utalii kutoka 2,051 mwaka 2020/2021 hadi 2,950 mwaka 2022/2023 sawa na ongezeko la asilimia 43.8. Kwa upande mwingine, Wizara imeendelea kuboresha na kuimarisha mfumo wa kielektroniki wa *MNRT Portal* ili kusimamia vema ukusanyaji wa maduhuli yatokanayo na shughuli za utalii nchini. Mathalan, katika kutekeleza hilo, Wizara imefanya kaguzi za wakala wa biashara za utalii katika mikoa ya Dar es Salaam, Arusha, Dodoma na kwenye malango ya kuingilia wageni katika hifadhi za Taifa za Manyara, Mikumi, Tarangire, Ruaha pamoja na Mamlaka ya Eneo la Hifadhi ya Ngorongoro ambapo jumla ya Shilingi bilioni 1.01 zimekusanywa kutokana na kaguzi hizo.

149. *Mheshimiwa Spika,* katika kuendeleza mazao ya utalii ya kimkakati, Wizara imeendelea kushirikiana na Wizara ya Ujenzi na Uchukuzi pamoja na Mamlaka ya Bandari Tanzania katika maandalizi ya ujenzi wa miundombinu ya utalii wa meli (Cruiseship Terminal) kwenye Bandari kuu ya Dar es Salaam. Ujenzi huo utajumuisha gati la kupokea meli za kitalii

pamoja na jengo la kupokea wageni.

150. *Mheshimiwa Spika*, katika jitihada za kuongeza wigo wa mazao mengine ya utalii, Wizara imeendelea kubaini vivutio vya utalii katika mikoa ya Iringa na Njombe. Hatua hiyo inalenga kuongeza na kuibua mazao ya utalii ambayo ni pamoja na historia na malikale; utalii wa jiolojia; utalii wa utamaduni; utalii wa ikolojia na utalii wa nyuki; pamoja na utalii wa kilimo ikiwemo maua na viungo. Sambamba na hilo, Wizara imeendelea kuimarisha ushirikiano na wadau wa utalii nchini ambapo katika mwaka wa fedha 2022/2023, Wizara ilifanya vikao viwili (2) Jijini Arusha. Vikao hivyo vilihusisha wadau wa Sekta za Umma na Binafsi kupitia vyama mbalimbali vya wadau wa Sekta ya Utaali vikiwemo TCT, TATO, HAT, TLTO, TTGA na TPSF. Vikao hivyo pamoja na mambo mengine, vimesaidia kujadili fursa za uwekezaji, uendelezaji na utangazaji utalii pamoja na utatuzi wa changamoto mbalimbali zinazoikabili sekta ya utalii nchini.

5.5.3.3 Bodi ya Utaali Tanzania – TTB

151. *Mheshimiwa Spika*, Bodi ina jukumu la kutangaza utalii wa Tanzania ndani na nje ya nchi. Katika kutekeleza jukumu hilo, Bodi imeratibu ushiriki wa Tanzania katika maonesho mbalimbali ya kitaifa, kikanda na kimataifa, maonesho hayo ni pamoja na: *TOPRESA* nchini Ufaransa; *East Africa Regional Tourism Expo – (EARTE)* nchini Burundi; *Magical Kenya* nchini Kenya; *World Travel Market – (WTM)* nchini Uingereza; *International Tourism & Travel Show*

(IMTM) nchini Canada; *FITUR* nchini Hispania; *Matka Nordic Travel Fair* nchini Finland; *Malawi International Tourism Expo* nchini Malawi; *Pearl of Africa Tourism Expo* nchini Uganda; na *Tourism Expo* nchini Japan. Sambamba na hilo, Wizara imeshiriki misafara ya utangazaji utalii maarufu kwa jina la *My Tanzania Roadshow* katika miji ya Warsaw na Krakow - Poland, Budapest-Hungary, Prague-Czech, Frankfurt-Ujerumani, Amsterdam-Uholanzi, Brussels-Ubelgiji na Paris-Ufaransa. Aidha, Bodi imeendelea kutangaza vivutio vya utalii kupitia matukio yanayoangaliwa na kufuatiliwa na watu wengi Duniani hususan *FIFA World Cup Qatar 2022*. Kwa ujumla juhudi hizi zimechangia katika kuongezeka kwa idadi ya watalii na wakala wakubwa wa utalii wanaotembelea nchini.

152. *Mheshimiwa Spika*, kwa upande mwingine Bodi imeandaa Onesho la Sita la Kimataifa la Utalii *Swahili International Tourism Expo – SITE, 2022* lililofanyika tarehe 21 hadi 23 Oktoba, 2022 Jijini Dar es Salaam. Katika onesho hilo, wanunuzi wa huduma za utalii wa kimataifa 43 walishiriki kutoka nchi 15 za kimkakati zikiwemo Marekani, Afrika Kusini, Ufaransa, Brazil, Israel, Urusi, Poland, Jamhuri ya watu wa Czech, Japan, Bulgaria, Oman, Nchi za Umoja za Falme za Kiarabu, Uholanzi, Hispania, India, Sweden na Slovakia. Aidha, waoneshaji 77 kutoka kampuni mbalimbali za utalii pamoja na wageni zaidi ya 800 walihudhuria onesho hilo. Katika hatua nyingine, onesho hilo lilijumuisha ziara za mafunzo za wakala wa utalii hao kwenye maeneo ya utalii yafuatayo: Hifadhi ya Eneo la Ngorongoro na Hifadhi za Taifa za:

Serengeti, Mkomazi, Nyerere, Ruaha, Milima ya Udzungwa na Mikumi. Vilevile, wakala hao walitembelea eneo la Kilwa Kisiwani, Kituo cha utalii wa utamaduni Mto wa Mbu na vivutio vya utalii vilivyopo mikoa ya Iringa na Kilimanjaro kwa lengo la kujifunza na kujionea vivutio mbalimbali vya utalii ili kuvitangaza katika nchi zao.

153. *Mheshimiwa Spika,* Bodi imeendelea kushirikiana na Balozi za Tanzania zilizopo katika nchi mbalimbali kuratibu maonesho ya kimataifa na misafara ya utalii pamoja na kutoa nyenzo za utangazaji na filamu zenye maudhui ya Utalii. Nchi hizo ni pamoja na Uingereza, Japani, Canada, Ufaransa, Hispania, Qatar, Marekani, Afrika Kusini, China, Ujerumani, Saudi Arabia, Israel, Sweden, India, Uganda na Burundi. Vilevile, Wizara inaendelea kutumia mabalozi wa Hiari wa Utalii na watu mashuhuri katika kutangaza vivutio vya utalii kupitia matukio mbalimbali kwa lengo la kuongeza idadi ya watalii.

154. *Mheshimiwa Spika,* Bodi imeendelea kuhamasisha utalii wa ndani kwa kutekeleza mikakati mbalimbali ya kutangaza utalii ikiwemo kutoa elimu ya utalii kwa wanafunzi, kushiriki matamasha na matukio, kufanya ziara za mafunzo kwa wadau mbalimbali na kutumia vyombo vya habari. Kupitia juhudi hizo, Bodi imeratibu ziara ya mafunzo kwa waandishi wa habari 12 kutoka vyombo mbalimbali vya habari nchini. Waandishi hao walitembelea vivutio vilivyopo kusini mwa Tanzania ikiwemo Hifadhi ya Taifa Kitulo, Ziwa

Nyasa, mapori ya akiba ya Mpanga Kipengere na Liparamba pamoja na vituo vya Zana za Mawe Isimila na Magofu ya Kilwa. Ziara hiyo imesaidia kutengeneza vipindi 16 vya televisheni, 10 vya redio, 88 vya blogu na makala za magazeti 13 zenye maudhui ya kutambulisha vivutio vilivyopo katika maeneo hayo. Katika hatua nyingine, Bodi imeendelea kuratibu na kushiriki maonesho, matamasha na matukio mbalimbali yakiwemo: Maonesho ya Kimataifa ya Biashara ya Dar es Salaam (Sabasaba); Nanenane; Karibu Kusini; Tamasha la Kumbukizi ya Vita ya Majimaji; *Zanzibar Tourism Summit; East Africa Trade Fair; Kilimanjaro Marathon* (Moshi-Kilimanjaro), *Serengeti Safari Marathon, Burigi Utalii Marathon, Arusha Wildlife Marathon* na *Mwalimu Nyerere Marathon*.

5.5.3.4 Wakala wa Chuo cha Taifa cha Utalii – NCT

155. *Mheshimiwa Spika*, Chuo kina jukumu la kutoa mafunzo katika fani ya utalii, ukarimu na uratibu wa matukio katika ngazi ya Astashahada na Stashahada; kutoa ushauri wa kitalaam; na kufanya tafiti katika fani hizo. Katika mwaka wa fedha 2022/2023, Chuo kimedahili jumla ya wanafunzi 1,045 katika ngazi ya Astashahada na Stashahada. Aidha, Chuo kimetoa mafunzo kwa wadau katika mnyororo wa utalii ambapo maafisa uhamiaji 412 walishiriki mafunzo hayo. Katika hatua nyingine, Chuo kupitia Mradi wa Ajira kwa Vijana unaosimamiwa na *Forum for International Cooperation* (FIC) kimetoa mafunzo ya

muda mfupi ya Uanagenzi (Modular Apprenticeship) kwa washiriki 150. Vilevile, Chuo kupitia Mradi wa *Education and Skills for Productive Jobs* (ESPJ) kimetoa mafunzo ya utarajali kwa wahitimu 1,000 kutoka NCT na VETA katika fani za Utalii na Ukarimu.

156. *Mheshimiwa Spika*, katika kuhakikisha kuwa mafunzo yanayotolewa yanakidhi vigezo vya kitaifa na kimataifa, Chuo kimeingia makubaliano ya kujengeana uwezo na kuimarisha mafunzo na Chuo Kikuu cha Teknolojia cha Tshwane nchini Afrika Kusini. Chuo hicho kimebobeza katika utoaji wa mafunzo kwa vitendo kwenye fani za Utalii na Ukarimu. Vilevile, Chuo kimesaini Hati ya Makubaliano (MoU) na Chuo cha Bahari cha Dar es Salaam (DMI) kwa lengo la kuongeza wigo wa ajira kwa wahitimu kutoka NCT katika meli za kitalii zinazosafirisha watalii Duniani. Kwa upande mwingine, Chuo kimefanya kongamano la Pili la Kimataifa lililofanyika mwezi Oktoba, 2022 Jijini Dar es Salaam ambapo wadau mbalimbali wakiwemo wanataaluma katika Sekta ya Utalii na ukarimu kutoka nchi zinazoendelea walishiriki. Lengo la kongamano hilo lilikuwa ni kujadili Mkakati wa Ustahimilivu wa Athari za UVIKO-19 na Urejeshaji wa Biashara za Utalii katika nchi zinazoendelea. Katika kutanua wigo wa utoaji wa huduma za mafunzo, Chuo kimepata eneo la ekari 26 kwa ajili ya ujenzi wa Kampasi mpya mkoani Njombe.

5.5.4 Sekta ya Mambo ya Kale

157. *Mheshimiwa Spika*, Sekta ya Mambo ya Kale ina jukumu la kusimamia uhifadhi, kutafiti na kuendeleza rasilimali za malikale. Utekelezaji wa jukumu hilo unazingatia Sera ya Malikale ya mwaka 2008; Sheria ya Mambo ya Kale Sura 333 na Sheria ya Makumbusho ya Taifa Sura 281. Sekta ya Mambo ya Kale inajumuisha Idara ya Mambo ya Kale na Shirika la Makumbusho ya Taifa.

5.5.4.1 Masuala Mahsusi katika Sekta ya Mambo ya Kale

Kufungua Fursa za Utalii wa Malikale katika Ukanda wa Pwani na Kusini-Mashariki mwa Tanzania

158. *Mheshimiwa Spika*, katika kuendelea kukuza utalii wa malikale, Wizara imeandaa mkakati wa kufungua na kutangaza fursa za utalii zilizopo Ukanda wa Pwani na Kusini-Mashariki mwa Tanzania katika maeneo ya malikale. Mkakati huu unalenga kuhamasisha utalii wa malikale, kuainisha fursa za kiuchumi zilizopo na kutoa elimu ya uhifadhi endelevu kwa jamii pasipo kuharibu ama kuondoa uhalisia wa majenzi ya kale na masalia ya akiolojia na paleontolojia yaliyopo chini ya ardhi katika maeneo hayo. Katika kutekeleza mkakati huo, Wizara imefanya ukarabati wa majenzi ya kale 33 yakiwemo: gereza na gati la kale – Mikindani – Mtwara; mnara wa kale – Lindi; visima vya kale vitatu (3), msikiti mmoja (1) na

makaburi 26 yaliyopo Mbuamaji na Kimbiji – Kigamboni, Dar es Salaam.

159. *Mheshimiwa Spika*, sambamba na hilo, Wizara imeingia makubaliano na Mfuko wa Malikale Duniani (World Heritage Monument Fund) kwa ajili ya ukarabati wa majenzi ya kale yaliyopo Kisiwa cha Kua, Mafia. Vilevile, Wizara, imeshirikisha wadau mbalimbali kupitia vikao, warsha, makongamano na semina kuhusu uhifadhi, usimamizi na uendelezaji wa malikale katika maeneo ya Tendaguru - Lindi, mji Mkongwe Mikindani-Mtwara na Mafia-Pwani. Pia, Wizara imefungua maonesho mawili (2) ya Dinastoria mkoani Lindi; kujenga Kituo cha Makumbusho ya ukombozi wa nchi zilizo kusini mwa Bara la Afrika kilichopo Lindi Mjini; Kituo cha Taarifa na Makumbusho ya Historia ya Miji ya Kale Kigamboni; na Kituo cha Makumbusho ya Dinastoria – Lindi. Juhudi hizi zitaendelea kufungua fursa za uhifadhi na utalii wa malikale katika Ukanda wa Pwani na Kusini-Mashariki mwa Tanzania.

5.5.4.2 Idara ya Mambo ya Kale

160. *Mheshimiwa Spika*, katika mwaka 2022/2023 Wizara imefanya tathmini ya utekelezaji wa Sera ya Malikale ya mwaka 2008; kufanya mapitio ya Sheria ya Mambo ya Kale Sura 333 na Sheria ya Makumbusho ya Taifa Sura 281 kwa lengo la kuhamisha majukumu ya kiutendaji kutoka Idara ya Mambo ya Kale kwenda Shirika la Makumbusho ya Taifa. Vilevile, Mpango wa Miaka mitano wa Usimamizi wa Mji Mkongwe wa Mikindani (Mikindani Heritage

Management Plan 2022/2023 -2026/2027) na Mpango wa Usimamizi wa Hifadhi ya Paleontolojia Tendaguru (Tendaguru Palaentological Site Management Plan) imeandaliwa. Aidha, Wizara imeratibu tafiti tisa (9) za akiolojia na paleontolojia ili kuibua maeneo mapya ya malikale katika kanda za Kaskazini (Olduvai, Engaresero, Mumba); Kanda ya Kati (Kondoa, Singida na Tabora); Kanda ya Ziwa (Butiama); na Kanda ya Pwani (Kilwa).

161. *Mheshimiwa Spika*, kwa upande mwingine, Wizara imefanya ufuatiliaji wa hali ya uhifadhi katika vituo na maeneo sita (6) ya malikale na kubaini yanakidhi vigezo vya kuwa Urithi wa Taifa. Maeneo hayo ni: Handaki la Mireshe lililopo Chuo cha Mafunzo ya Wanyamapori Mweka – Kilimanjaro; eneo la Lugalo, eneo la kihistoria Kikongoma, mapango ya Mlambalasi, Pango la Magubike na michoro ya miambani Igeleke – Iringa ambapo taratibu za kuyatangaza kwenye Gazeti la Serikali zinaendelea. Aidha, Wizara imefanya tathmini ya vivutio na mazao ya utalii katika njia ya kati ya biashara ya utumwa na vipusa kutoka Ujiji hadi Bagamoyo ambapo vituo 14 vyenye vivutio 112 vya kihistoria na asili vimebainishwa ili kukuza utalii katika maeneo ya Zanzibar, Bagamoyo, Manispaa ya Morogoro, Rubeho, Mamboya, Mpwapwa, Kongwa, Dodoma, Kondoa, Kilimatinde, Manispaa ya Tabora, Ulyankulu na Ujiji-Kigoma.

162. *Mheshimiwa Spika*, katika hatua nyingine Wizara imekamilisha upimaji wa maeneo manne (4) ya malikale kwa lengo la kupunguza migogoro, kutambua

mipaka na kuimarisha uhifadhi katika eneo la Isimila - Iringa, Magofu ya Kaole–Bagamoyo, Magofu ya Tongoni-Tanga na Makumbusho ya Dkt. David Livingstone Ujiji-Kigoma. Sambamba na hilo, Wizara imekamilisha ukusanyaji wa mahitaji ya ujenzi wa mfumo wa kidijitali ili kurahisisha mchakato wa utoaji wa leseni za kufanya tafiti za kisayansi, utafutaji tunu na filamu katika maeneo ya malikale nchini.

5.5.4.3 Shirika la Makumbusho ya Taifa – NMT

163. *Mheshimiwa Spika*, Shirika lina jukumu ya kukusanya, kuhifadhi, kutafiti na kutoa elimu kwa umma kuhusu mikusanyo ya kisayansi na kiutamaduni yenye hadhi ya urithi wa Taifa. Aidha, Shirika linasimamia na kuendeleza vituo vya Makumbusho saba (7) na maeneo 91 ya malikale yaliyopo katika maeneo mbalimbali nchini. Vilevile, katika kuimarisha utekelezaji wa shughuli za Makumbusho, Shirika limejenga maonesho ya kudumu tisa (9) na kuboresha matano (5) yakiwemo Onesho la Dinasoria, Lindi; Onesho la Reptilia katika Makumbusho ya Elimu Viumbe Arusha; Onesho la Mwl. Nyerere; Onesho la Mila za Wazanaki katika Makumbusho ya Mwl. Nyerere, Butiama; na Onesho la Kumbukizi ya Vita vya Majimaji Songea. Sambamba na hilo, Shirika limeboresha miundombinu ya kuvutia watalii ikiwemo kujenga mabanda ya maduka ya zawadi katika Makumbusho ya Majimaji; na Onesho la Historia ya Tanzania kabla na baada ya Uhuru katika Makumbusho ya Azimio la Arusha.

164. *Mheshimiwa Spika*, Shirika limeendelea kutangaza vivutio vya urithi wa kiutamaduni na kuhamasisha utalii wa ndani kidijitali kupitia maudhui 97 kwenye mitandao ya kijamii, vipindi vya televisheni 112, vipindi vya radio 70 na matamasha 14. Matamasha hayo ni pamoja na Tamasha la Utamaduni wa Mtanzania katika Kijiji cha Makumbusho lililoshirikisha jamii ya Wasafwa; Tamasha la Majimaji lililoanzia Nandete, Kilwa mkoani Lindi na kuhitimishwa Songea mkoani Ruvuma; Tamasha la malezi ya watoto kiutamaduni; na Tamasha la Watoto wenye mahitaji maalum yaliyofanyika Kijiji cha Makumbusho Dar es Salaam.

165. *Mheshimiwa Spika*, Shirika limeendelea kutoa elimu ya urithi wa asili na malikale kwa kuhamasisha jamii na wanafunzi kuanzisha klabu 27 za makumbusho mashuleni ambapo jumla ya walimu na wanafunzi 19,255 walipata elimu hiyo. Aidha, Shirika limeendelea kutumia mifumo ya TEHAMA kuhifadhi mikusanyo na kuandaa maonesho ya kidijitali. Hadi sasa, maonesho sita (6) yametayarishwa likiwemo Onesho la Bibi Titi Mohamed, Onesho la Nyumba za Asili, Onesho la Vivutio vya Mji Mkongwe wa Mikindani. Vilevile, Onesho la Matumaini baada ya Huzuni limeandaliwa kidijitali katika Makumbusho ya Taifa Dar es Salaam ili kuwakumbuka wahanga wa mlipuko wa bomu katika Ubalozi wa Marekani mwaka 1998 lililotembelewa na Mheshimiwa Kamala Harris, Makamu wa Rais wa Marekani.

166. *Mheshimiwa Spika*, Shirika limefanya tafiti tano (5) za masuala ya uhifadhi ukiwemo; Utafiti kuhusu umuhimu wa mashirikiano ya Taasisi za Utamaduni kutangaza urithi wa asili na kiutamaduni uliopo nchini Tanzania na Utafiti kuhusu uhifadhi wa Mnara wa Kihistoria wa Mwenge wa Uhuru uliopo jijini Arusha. Aidha, Shirika limetoa machapisho ya kitafiti mawili (2) yakiwemo: Chapisho kuhusu uhifadhi wa malikale nchini, na Chapisho la mtawanyo wa aina za nondo wachavushao katika misitu na makazi, Milima ya Usambara Mashariki. Vilevile, Shirika limekusanya na kuhifadhi jumla ya mikusanyo 12,470 ya akiolojia, paleontolojia, mila, biolojia, historia na sanaa ikiwemo: mchoro wa Muungano wa Tanganyika na Zanzibar na kitabu cha wageni kilichosainiwa na Mwl. Julius Kambarage Nyerere alipotembelea Shule ya Sekondari Old Moshi mwaka 1967.

167. *Mheshimiwa Spika*, Shirika limefanya tathmini ya uhifadhi na kuainisha thamani za kitamaduni katika hifadhi ya eneo la Dinasoria-Tendaguru, eneo la Mbuamaji na Kimbiji-Kigamboni, Dar es Salaam na Jengo la Boma lililopo Liwale mkoani Lindi. Matokeo ya tathmini hiyo yamebaini kuwa, eneo la Paleontolojia la Tendaguru, Lindi lina sifa ya kipekee na limewekwa kwenye orodha ya matazamia kuwa Urithi wa Dunia. Aidha, Shirika limeshirikiana na jamii ya Wabena mkoani Njombe katika uhifadhi wa Msitu wa Nyumbanitu ili kuendeleza utalii katika maeneo ya urithi usioshikika.

168. *Mheshimiwa Spika*, Shirika limekamilisha ujenzi wa nyumba za asili kwa kaya tano (5) za jamii za: Wasafwa, Wahehe, Wairaq, Wasukuma na Wazanaki katika Kijiji cha Makumbusho, Dar es Salaam kwa kuzingatia ramani ya Tanzania. Aidha, Shirika linaendelea kushauri, kuhamasisha na kushirikisha jamii kuhusu uhifadhi na uanzishwaji wa makumbusho binafsi ambapo makumbusho binafsi nne (4) zimeanzishwa katika jamii ya Wameru - Arusha, Jamii za watu wa Tanga, Makumbusho ya Chifu Ndasikoi wa Kimaasai - Arusha na Makumbusho ya Mtemi Kimweri-Tabora. Katika hatua nyingine, Shirika limeendelea kutoa ushauri wa kitaalamu wa namna bora ya kuanzisha makumbusho za Chuo Kikuu cha Dar es Salaam, Bunge, Benki Kuu ya Tanzania na Mamlaka ya Bandari Tanzania. Vilevile, Shirika linaendelea na utekelezaji wa Mpango wa Miaka 10 wa Kuenzi, Kutangaza na Kuhifadhi Urithi wa Mwalimu Julius Kambarage Nyerere ambapo programu mbalimbali zimefanyika zikiwemo, Nyerere Marathon, Mbio za Baiskeli kuanzia Dar es Salaam hadi Butiama; makongamano na warsha za kumuenzi Mwl. Julius Kambarage Nyerere.

5.5.4.4 Mfuko wa Mambo ya Kale

169. *Mheshimiwa Spika*, Mfuko huu ulianzishwa kwa mujibu wa Sheria ya Mambo ya Kale Sura 333 kwa lengo la kutekeleza majukumu ya uhifadhi na utafiti wa malikale. Katika mwaka 2022/2023, Mfuko umewezesha uandaaji wa andiko la kushauri namna ya urejeshaji wa malikale zilizopo nje ya nchi; uandaaji

wa andiko la maeneo 13 ya malikale yakiwemo ya harakati za wapigania uhuru wa nchi zilizo Kusini mwa Jangwa la Sahara ambayo yatatangazwa kwenye Gazeti la Serikali kuwa Urithi wa Taifa; uhakiki wa mipaka ya Kituo cha Miambamakazi Mumba-Karatu; na kufanyika kwa tathmini ya hali ya uhifadhi wa vituo vya Mapango ya Amboni-Tanga, Isimila na Kalenga-Iringa kabla na baada ya kukasimishwa kwa taasisi za Wizara. Vilevile, mfuko umewezesha vikao vya utatuzi wa migogoro ya matumizi ya ardhi katika vituo vya Makumbusho ya Kalenga-Iringa na magofu ya Kunduchi, Dar es Salaam.

5.6 Miradi ya Maendeleo

170. Mheshimiwa Spika, katika mwaka wa fedha 2022/2023, Wizara ilitengewa **Shilingi 180,436,165,000** kwa ajili ya kutekeleza miradi ya maendeleo ya Wizara na Taasisi. Fedha hizo zinajumuisha **Shilingi 109,879,593,000** fedha za ndani; na **Shilingi 70,556,572,000** fedha za nje. Aidha, fedha hizo za maendeleo zinajumuisha **Shilingi 71,684,572,000** kwa ajili ya kutekeleza miradi tisa (9) chini ya Wizara na **Shilingi 108,751,593,000** za Miradi inayotekelezwa na Taasisi (TANAPA, NCAA, TAWA na NCT). Hadi kufikia Aprili 2023, Wizara ilipokea jumla ya **Shilingi 154,644,316,852.95** sawa na **asilimia 86** ya fedha zilizoidhinishwa kwa miradi ya maendeleo. Kati ya fedha hizo, **Shilingi 119,461,591,502** ni fedha za ndani na **Shilingi 35,182,725,351.03** ni fedha za nje. Aidha, miradi ya maendeleo iliyotekelezwa ni kama ifuatavyo:-

(i) Mradi wa Kuboresha Usimamizi wa Maliasili na Kukuza Utalii Kanda ya Kusini (Resilient Natural Resources Management for Tourism and Growth - REGROW)

171. *Mheshimiwa Spika*, mradi huu unatekelezwa kwa ushirikiano kati ya Serikali ya Tanzania na Benki ya Dunia. Kwa mwaka wa fedha 2022/2023 mradi uliidhinishiwa kiasi cha Shilingi 61,325,930,496. Kazi zilizotekelezwa ni pamoja na ukamilishaji na utiaji saina mikataba nane (8) ya ujenzi wa miundombinu mbalimbali ikiwemo ujenzi wa viwanja vya ndege sita (6) katika hifadhi za Taifa za Ruaha (3), Nyerere (2) na Mikumi (1) na ujenzi wa malango (3), vituo vya kutolea taarifa (2), umeme, kambi (4) za utalii, vituo vitatu (3) vya askari, kituo cha ikolojia (1), hosteli ya wanafunzi (1), malazi ya madereva wa utalii (1), mfumo wa maji safi, na *canopy walkway* katika hifadhi za Taifa za Nyerere, Ruaha, Udzungwa na Hifadhi ya Mazingira Asilia ya Kilombero. Vilevile, Wizara imenunua matrekta saba (7) pamoja na viambata vyake 23 kwa lengo la kuimarisha miundombinu ya barabara katika maeneo ya hifadhi.

172. *Mheshimiwa Spika*, katika kukabiliana na wanyamapori wakali na waharibifu, Wizara kupitia mradi wa REGROW imewezesha vijana 120 kutoka wilaya za Kilolo, Iringa, Mvomero, Chamwino na Rufiji kupata mafunzo ya mbinu za kudhibiti wanyamapori wakali na waharibifu yaliyotolewa na Kituo cha Mafunzo ya Uhifadhi wa Maliasili kwa Jamii Likuyu

Sekamaganga.

173. *Mheshimiwa Spika,* kazi nyingine iliyofanyika ni kuwezesha vikundi 159 vyenye jumla ya wanachama 3,816 kwa kuwapatia fedha mbegu jumla ya Shilingi 1,453,272,934 katika vijiji 15 vya awamu ya kwanza vinavyopakana na hifadhi za Taifa Ruaha, Nyerere, Mikumi na Udzungwa. Sambamba na hilo, katika kuimarisha ushiriki wa jamii kwenye shughuli za uhifadhi na utalii, Wizara imewezesha ufadhili wa masomo ya fani mbalimbali kwa vijana 582 kutoka vijiji 15 katika Wilaya saba (7) za Kilombero, Kilosa, Morogoro, Iringa, Kilolo, Mvomero na Chamwino.

(ii) Mradi wa Kupambana na Ujangili na Biashara Haramu ya Wanyamapori (Combating Poaching and the Illegal Wildlife Trade in Tanzania)

174. *Mheshimiwa Spika,* mradi huu unatekelezwa na Wizara kwa ufadhili wa Mfuko wa Mazingira wa Kimataifa (Global Environmental Facility - GEF) na Shirika la Maendeleo la Umoja wa Mataifa (United Nations Development Programme - UNDP). Kwa mwaka 2022/2023, Mradi uliidhinishiwa kiasi cha Shilingi 2,916,531,100. Kazi zilizotekelezwa ni pamoja na kuandaa Mkakati wa Kitaifa wa Usimamizi wa Maeneo ya Jumuiya za Hifadhi za Wanyamapori 2023-2033; kuwezesha kufanyika kwa doria za ki-intelijensia na ushirikiano na nchi jirani katika kanda 10; na uratibu wa doria (TCGs) zilizowezesha kukamatwa kwa vipande 52 vya meno ya tembo, nyamapori aina

mbalimbali na majangili 70 ambao wamechukuliwa hatua za kisheria.

175. *Mheshimiwa Spika,* Mradi umewezesha watumishi 319 kutoka Kikosi Kazi cha Taifa Dhidi ya Ujangili (NTAP), Kanda za Kiikolojia za Kuratibu Doria za Kupambana na Ujangili (TCGs), Ofisi ya Mwendesha Mashtaka Mkuu wa Serikali, Jeshi la Uhifadhi na Jeshi la Polisi kupata mafunzo katika masuala ya intelijensia, operesheni na uendeshaji mashtaka; kukamilishwa kwa Mapitio ya Kanuni za Uwindaji wa Wenyeji za mwaka 2021. Aidha, mradi umewezesha kufanya tathmini kwa vikundi 155 vyenye wajumbe 2,726 vilivyopo katika mfumo ikolojia wa Ruaha-Rungwa ili kubaini vikundi vinavyokidhi vigezo vya kuwezesha na Mradi. Katika tathmini hiyo, vikundi 45 vilikidhi vigezo na kupewa mafunzo ya ujasiriamali na kuwawezesha kuanzisha umoja wa wafugaji nyuki Manyoni. Vilevile, mradi umewezesha kuandaliwa kwa Mwongozo wa pamoja wa kubadilishana taarifa za ki-intelijensia, uendeshaji wa operesheni za kupambana na ujangili na usimamizi wa wasiri na kuandaa mpango wa kujenga uwezo wa kitaasisi wa kupambana na ujangili na biashara haramu ya nyara.

(iii) Mradi wa Panda Miti Kibiashara (Private Plantation and Value Chain in Tanzania)

176. *Mheshimiwa Spika,* Mradi wa Pandi Miti Kibiashara ni mradi wa ubia wa maendeleo baina ya Serikali ya Jamhuri ya Muungano wa Tanzania na Serikali ya Ufini (Finland). Kwa mwaka wa fedha

2022/2023, Mradi uliidhinishiwa kiasi cha Shilingi 3,360,500,000. Kazi zilizotekelezwa ni pamoja na kuwezesha kutoa mafunzo kwa viongozi 296 wa Vikundi vya Upandaji miti (Tree Grower Association - TGA) ya namna ya kusimamia na kuendesha TGA; mafunzo kwa wakulima wa miti 5,689; kutoa misumeno 335 ya kupogolea miti kwa TGA 80; utambuzi wa wawekezaji 1,335; na kuwezesha matukio 768 ya huduma za ugani ambapo wakulima 12,354 walishiriki.

177. *Mheshimiwa Spika*, mradi umewezesha kuandaa Mipango ya Usimamizi wa Mashamba ya wakulima 603; kutoa vifaa vya kupambana na majanga ya moto (fire beaters 393 na knapsack fire sprayers 36); kuwezesha kuanzishwa kwa Kamati za usimamizi wa moto za vijiji 80 zenye jumla ya watu 2,612; kuanzisha vikosi vya kupambana na moto vyenye jumla ya watu 1,284; na kutoa pikipiki 14 katika kongani za Njombe (7), Mafinga (4) na Makete (3) kwa ajili ya kuwezesha utoaji wa huduma za ugani kwenye vijiji 80 vilivyopo kwenye mradi. Vilevile, mradi umewezesha vikundi 39 kuandaa maandiko ya biashara kwa ajili ya kuomba mikopo yenye thamani ya Shilingi 726,335,500.

(iv) Mradi wa Kuwezesha Mnyororo wa Thamani wa Mazao ya Nyuki (Support to Beekeeping Value Chain Programme – BEVAC)

178. *Mheshimiwa Spika,* Mradi huu unatekelezwa kwa ushirikiano kati ya Serikali ya Jamhuri ya Muungano wa Tanzania na Umoja wa Ulaya. Mradi huu unatekelezwa na pande zote mbili (2) za Muungano ukihusisha mikoa mitano (5) ya Tanzania Bara na mikoa miwili (2) ya Zanzibar. Kwa mwaka 2022/2023, Shilingi 2,948,860,404 ziliidhinishwa. Kazi zilizotekelezwa ni pamoja na: kukarabati ofisi ya mradi iliyopo Pemba; kununua magari matatu (3) na pikipiki 20 kwa ajili ya maafisa wanaotekeleza mradi. Kwa upande mwingine, mradi umetoa mafunzo ya mbinu za ufugaji bora wa nyuki kwa vyama vya ushirika 19 vyenye jumla ya wafugaji nyuki 1,204; kutoa mafunzo kwa wafanyabiashara wa mazao ya nyuki 102; kutafsiri kwa lugha ya Kiswahili Mwongozo wa Kuandaa Mipango ya Usimamizi wa Hifadhi za Nyuki na Manzuki; na kutoa nakala 24,000 za miongozo mbalimbali ikiwemo Sera, Sheria na Kanuni za ufugaji nyuki.

179. *Mheshimiwa Spika,* Katika hatua nyingine, mradi umekamilisha taratibu za maandalizi ya ujenzi wa bweni la wasichana katika Chuo cha Mafunzo ya Ufugaji Nyuki ambapo litakapokamilika litakuwa na uwezo wa kuchukua wanafunzi wa kike 350. Kwa lengo la kuhakikisha kuwa Sekta ya Ufugaji Nyuki inasimamiwa ipasavyo kuanzia ngazi ya vijiji, mradi

umewajengea uwezo viongozi wa vyama vya ushirika 19 wakiwemo; wajumbe wa Jukwaa la Wafugaji Nyuki Tanzania, Kampuni ya *Api-Support*, Chama cha Wauzaji Asali nje ya nchi, Ushirika wa wafugaji nyuki Kibondo, Chama cha Wafugaji Nyuki Pemba, na Jumuiya ya Ufugaji Nyuki Zanzibar.

180. *Mheshimiwa Spika*, mradi umeanzisha mfumo wa kielektroniki wa ukusanyaji wa taarifa za wafugaji nyuki ambapo hadi sasa taarifa za wafugaji nyuki 10,085 kutoka katika mikoa ya Tabora, Singida, Katavi, Kigoma, Shinyanga, Pemba Kusini na Pemba Kaskazini zimeingizwa kwenye mfumo. Taarifa hizi zitasaidia maandalizi ya mipango mbalimbali ya kuendeleza ufugaji nyuki katika mikoa hiyo. Aidha, mradi umewezesha kufanya mikutano katika vijiji 297 kwa lengo la kuhamasisha jamii kutenga maeneo kwa ajili ya kufugia nyuki; kuwaunganisha wafanyabiashara sita (6) wanaouza asali nje ya nchi na wafugaji nyuki 296 na vikundi 29; kuwezesha mkutano wa wafugaji nyuki ambapo wafugaji nyuki na wadau wengine takriban 58 walishiriki; kutoa mafunzo kwa makampuni 30 kuhusu utayari wa usafirishaji wa mazao ya nyuki nje ya nchi; kuanza taratibu za kuandaa rajamu (branding) ya asali inayozalishwa nchini kwa kuonesha sifa na tabia zake ili kuweza kuchochea soko la kimataifa; na kuwezesha kampuni 10 za uuzaji na usafirishaji wa asali nje ya nchi kupata cheti cha ubora kitakachowezesha kampuni hizo kuuza asali katika masoko mbalimbali duniani.

5.7 Changamoto na Utatuzi

5.7.1 Changamoto

181. *Mheshimiwa Spika,* pamoja na mafanikio yaliyopatikana katika kipindi cha mwaka 2022/2023, Wizara inakabiliwa na changamoto mbalimbali ikiwa ni pamoja na gharama kubwa za kutangaza utalii; kuongezeka kwa migongano kati ya binadamu na wanyamapori kunakochangiwa na uvamizi wa shoroba, maeneo ya mapito na mtawanyiko wa wanyamapori; uvamizi na uharibifu wa maeneo yaliyohifadhiwa kutokana na shughuli za kibinadamu; na uvamizi wa mifugo kwenye maeneo ya hifadhi. Changamoto nyingine ni ongezeko la matukio ya moto katika maeneo yaliyohifadhiwa; mabadiliko ya tabia nchi yaliyosababisha ukame katika maeneo ya hifadhi na hivyo kuathiri ustawi wa wanyamapori na mazingira ya uhifadhi kwa ujumla; utegemezi mkubwa wa misitu kwa ajili ya nishati na uwepo wa mimea vamizi katika baadhi ya maeneo ya hifadhi hali inayosababisha kuathirika kwa uoto wa asili; kupungua kwa malisho ya wanyamapori; na miundombinu hafifu ya utalii katika maeneo ya hifadhi.

5.7.2 Utatuzi wa Changamoto

182. *Mheshimiwa Spika,* katika kutatua changamoto ya gharama kubwa za kutangaza utalii, Wizara inaendelea na taratibu za namna bora ya kurejesha Tozo ya Maendeleo ya Utalii (Tourism Development Levy - TDL) kwa lengo la kupata fedha

za kutosha kutangaza utalii hususan katika masoko ya kimkakati. Aidha, kama ilivyokuwa zamani, taasisi za uhifadhi na utalii zinapaswa kurejeshewa uwezo wa kubaki na sehemu ya fedha zinazokusanya (retention). Vilevile, Wizara inaendelea kutoa elimu na kuhamasisha jamii kuthamini na kuhifadhi rasilimali za maliasili; kuendelea kuhakiki, kupima maeneo ya hifadhi na kuweka alama za mipaka na mabango katika maeneo ya hifadhi; kujenga vituo vya askari na kutoa elimu ya namna ya kujikinga na wanyamapori wakali na waharibifu kwa kutumia mbinu za kitaalamu na asili; kuimarisha ulinzi wa maeneo yaliyohifadhiwa; kununua vitendea kazi kwa ajili ya kupambana na majanga ya moto katika maeneo ya hifadhi; kuendelea kuhimiza matumizi ya nishati mbadala; kuwezesha jamii inayopakana na maeneo ya hifadhi kuandaa mipango ya matumizi bora ya ardhi katika maeneo yao; kuendelea kubuni miradi ya uhifadhi na uendelezaji wa utalii; kuendelea kudhibiti magugu vamizi katika maeneo ya hifadhi; na kuimarisha miundombinu ya utalii na kubuni mbinu za kutangaza utalii.

6.0 MPANGO NA BAJETI YA WIZARA KWA MWAKA WA FEDHA 2023/2024

183. *Mheshimiwa Spika*, Mpango na Bajeti ya Wizara kwa mwaka wa fedha 2023/2024 umezingatia miongozo mbalimbali ikiwemo Mwongozo wa Maandalizi ya Mpango na Bajeti kwa mwaka 2023/2024 - 2025/2026, Mpango wa Tatu wa

Maendeleo wa Taifa wa Miaka Mitano (2021/2022 - 2025/2026), Ilani ya Uchaguzi ya Chama cha Mapinduzi ya mwaka 2020 - 2025, Sera na Sheria mbalimbali, Mpango Mkakati wa Wizara (2021/2022 - 2025/2026), maagizo mbalimbali ya viongozi wakuu wa Serikali na mikataba ya kikanda na kimataifa.

184. *Mheshimiwa Spika*, kwa mwaka wa fedha 2023/2024, Wizara itatekeleza majukumu yake kwa kuzingatia maeneo ya vipaumbele kama ifuatavyo: kuendelea kutangaza utalii ndani na nje ya nchi hususan kwa kutumia Programu maalum ya *Tanzania - the Royal Tour* na mikakati mingine mikubwa hasa kupitia timu za michezo na matamasha makubwa ya kimataifa; kuibua na kuendeleza mazao ya utalii ya kimkakati ikiwemo utalii wa fukwe, mikutano na matukio, meli, michezo na utamaduni; kuimarisha miundombinu katika maeneo ya hifadhi ili kuwezesha shughuli za utalii kufanyika; kuimarisha uhifadhi na matumizi endelevu ya maliasili, malikale na makumbusho na kuyatangaza kidijitali; na kuendelea na mkakati wa upandaji miti na uzalishaji na uongezaji wa thamani ya mazao ya misitu na nyuki.

6.1 Ukusanyaji wa Maduhuli

185. *Mheshimiwa Spika*, katika mwaka wa fedha 2023/2024, makadirio ya maduhuli yatakayokusanywa kutokana na Sekta ya Maliasili na Utalii ni jumla ya **Shilingi 771,875,687,704.92**. Kati ya fedha hizo **Shilingi 572,905,619,470.92** zitakusanywa na mifumo ya TEHAMA ya Wizara kwenda Mamlaka ya

Mapato Tanzania kutoka vyanzo vya TANAPA, NCAA na TAWA. Aidha, **Shilingi 198,970,068,234** zitakusanywa kupitia mfumo wa *MNRT Portal* kutoka vyanzo vya Idara na Taasisi nyingine za Wizara.

6.2 Matumizi ya Kawaida na Miradi ya Maendeleo

186. Mheshimiwa Spika, katika mwaka 2023/2024, Wizara inakadiria kutumia jumla ya **Shilingi 654,668,208,000**. Kati ya fedha hizo, **Shilingi 486,501,449,000** zitagharamia Matumizi ya Kawaida na **Shilingi 168,166,759,000** ni kwa ajili ya Miradi ya Maendeleo. Fedha za Matumizi ya Kawaida yanajumuisha Mishahara (PE) - **Shilingi 184,288,496,000** na Matumizi Mengineyo (OC) **Shilingi 302,212,953,000**. Fedha za miradi ya maendeleo zinajumuisha **Shilingi 109,879,593,000** fedha za ndani na **Shilingi 58,287,166,000** fedha za nje.

187. Mheshimiwa Spika, fedha za Matumizi ya Kawaida **Shilingi 486,501,449,000** zinajumuisha **Shilingi 24,912,433,495** kwa ajili ya Wizara na **Shilingi 461,589,015,505** kwa ajili ya taasisi zilizo chini ya Wizara. Kati ya fedha za Wizara, **Shilingi 8,703,540,445** ni Mishahara na **Shilingi 16,208,893,050** ni Matumizi Mengineyo (OC). Fedha za taasisi zinajumuisha **Shilingi 175,584,955,555** za mishahara na **Shilingi 286,004,059,950** za matumizi mengineyo.

6.3 Kazi Zitakazotekelezwa na Wizara na Taasisi zake

6.3.1 Sekta ya Wanyamapori

6.3.1.1 Idara ya Wanyamapori

188. *Mheshimiwa Spika,* Wizara itaendelea kupandisha hadhi Mapori Tengefu na kuanzisha maeneo ya Jumuiya za Hifadhi za Wanyamapori za Chamwino, Ifinga na Ikungi. Kwa upande mwingine, Wizara itaendelea kutekeleza Mkakati wa Kitaifa wa Kuzuia ujangili na biashara haramu ya nyara; Mpango kazi wa kuongoa Shoroba za wanyamapori; na kuimarisha usimamizi wa maeneo ya mifumo ikolojia inayovuka mipaka ya nchi. Katika hatua nyingine, Wizara itaendelea kutoa elimu na kuwajengea uwezo wananchi ili kukabiliana na matukio ya wanyamapori wakali na waharibifu na kulipa kifuta jasho na kifuta machozi kwa walioathirika.

189. *Mheshimiwa Spika,* Wizara itaandaa Mkakati wa kutekeleza Sera ya Wanyamapori na kufanya Mapitio ya Sheria na Kanuni zinazosimamia sekta ya Wanyamapori. Hii ni pamoja na kuweka utaratibu wa kisheria utakaolazimu mashauri ya uingizaji wa mifugo katika hifadhi kusikilizwa mapema na kwa haraka ili kuepuka gharama za utunzaji na uhifadhi wa mifugo iliyokamatwa. Kwa upande mwingine, Wizara itakamilisha Mtaala wa Mafunzo ya Kijeshi ili uanze kutumika katika vituo vya mafunzo ya Kijeshi vya Mlele na Likuyu Sekamaganga. Sambamba

na hilo, Wizara itaendelea kuratibu ujenzi wa maghala nane (8) ya silaha kwenye maeneo ya hifadhi; utatuzi wa migogoro ya ardhi baina ya wananchi na maeneo ya hifadhi; utekelezaji wa mikataba ya ushirikiano wa kikanda na kimataifa na ushiriki wa wake kwenye maonesho mbalimbali ya kitaifa, kikanda na kimataifa yanayohusu wanyamapori.

6.3.1.2 Shirika la Hifadhi za Taifa Tanzania – TANAPA

190. *Mheshimiwa Spika*, katika mwaka wa fedha 2023/2024, Shirika litafanya mapitio ya mipango ya ujumla ya usimamizi na uendelezaji wa hifadhi za Taifa Tarangire, Saadani na Milima ya Udzungwa. Vilevile, Shirika litachimba na kukarabati mabwawa sita (6) kwa ajili ya matumizi ya wanyamapori katika hifadhi za Taifa Mkomazi, Tarangire, Mikumi, Katavi, Ruaha, Saadani na Serengeti. Kwa upande mwingine, Shirika litaboresha maeneo ya malisho ya wanyamapori kwa kudhibiti mimea vamizi katika Hifadhi za Taifa.

191. *Mheshimiwa Spika*, Shirika litaendelea kuboresha miundombinu ya huduma za utalii kwa kujenga barabara mpya zenye urefu wa kilomita 500 na kukarabati kilomita 10,500. Vilevile, Shirika litakarabati kilomita 300 za njia ya miguu za kupanda milimani; kujenga mifumo ya usambazaji wa maji safi na malango 10 ya ukusanyaji mapato katika hifadhi za Taifa Ibanda-Kyerwa (1), Serengeti (2), Kilimanjaro (1), Tarangire (1), Ruaha (1), Katavi (1), Nyerere (1) na Mikumi (2). Katika hatua nyingine, Shirika litajenga

studio ya kurusha vivutio vya utalii mubashara utakaowezesha vivutio kurushwa moja kwa moja kwenye mitandao na chaneli za kimataifa.

192. *Mheshimiwa Spika*, katika kuboresha huduma za utalii, Shirika litajenga vituo vya kutolea taarifa katika hifadhi za Taifa Mikumi na Ruaha na kufanya ukarabati wa kituo cha kutolea taarifa kwa watalii katika Hifadhi ya Taifa Serengeti. Vilevile, Shirika litajenga vituo tisa (9) vya askari katika hifadhi za Taifa Nyerere (2), Mto Ugalla (2), Burigi-Chato (1), Kigosi (1), Ruaha (1), Ibanda-Kyerwa (1) na Rumanyika-Karagwe (1). Sambamba na hilo, Shirika litajenga vituo tisa (9) vya kuthibiti wanyamapori wakali na waharibifu katika maeneo ya wananchi yanayopakana na Hifadhi za Taifa katika wilaya za Korogwe, Namtumbo, Karagwe, Muleba, Morogoro Vijijini, Ulanga, Mbarali, Rufiji na Bariadi.

193. *Mheshimiwa Spika*, katika mwaka wa fedha 2023/2024, Shirika litajenga Ofisi za Utawala na Usimamizi wa Hifadhi katika Hifadhi za Taifa Kigosi na Rumanyika-Karagwe. Vilevile, Shirika litajenga madaraja matano (5) na vivuko 20 katika hifadhi za Taifa Tarangire, Arusha, Mikumi, Serengeti na Ziwa Manyara. Kwa upande mwingine, Shirika litajenga nyumba 27 za makazi ya watumishi katika hifadhi za Taifa Serengeti, Mahale, Mto Ugalla, Gombe, Rumanyika-Karagwe, Burigi-Chato, Tarangire, Ruaha, Nyerere, Mkomazi na Katavi. Sambamba na hilo, Shirika litajenga viwanja sita (6) vya ndege katika Hifadhi za Taifa Ruaha (3), Mikumi (1) na Nyerere (2)

na kukarabati viwanja 24 vya ndege katika Hifadhi za Taifa Nyerere, Serengeti, Katavi, Tarangire, Mto Ugalla na Burigi-Chato. Pia, Shirika litanunua ndege mbili (2) za doria katika hifadhi za Taifa Nyerere na Serengeti kwa ajili ya kudhibiti ujangili na wanyamapori wakali na waharibifu.

194. *Mheshimiwa Spika,* Shirika litaendelea kujenga miundombinu ya huduma za malazi ya kitalii (cottages, rest house, camping sites na hostels) katika hifadhi za Taifa za Kitulo, Nyerere, Burigi-Chato, Ruaha, Tarangire, Mkomazi, Mikumi na Kisiwa cha Rubondo. Aidha, Shirika litakamilisha ujenzi wa uwanja wa mchezo wa gofu katika eneo la Fort Ikoma - Hifadhi ya Taifa Serengeti na kujenga *Canopy WalkWays* katika Hifadhi ya Taifa Milima Udzungwa kama mazao mapya ya utalii. Katika hatua nyingine, Shirika litatenga maeneo 50 ya uwekezaji na kutangaza maeneo yenye fursa za uwekezaji katika hifadhi za Taifa na katika maeneo ya malikale kwa ajili ya kuvutia wawekezaji na kuboresha mazingira ya biashara.

195. *Mheshimiwa Spika,* Shirika litanunua vifaa vya kuthibiti majanga ya moto katika Hifadhi ya Mlima Kilimanjaro na hifadhi nyingine yakiwemo magari maalum, vifaa vya mawasiliano na vifaa vya kudhibiti moto. Vilevile, Shirika litaendelea kuboresha mifumo ya TEHAMA ya ukusanyaji wa mapato na kuimarisha miundombinu ya TEHAMA na kutumia ipasavyo huduma za mawasiliano na kifedha zinazotumika katika kutoa huduma kwa wadau mbalimbali ikiwemo

mfumo wa kielektroniki wa Serikali wa kukusanya fedha za umma, Shirika la Simu Tanzania, mabenki na makampuni ya huduma za simu. Aidha, Shirika litaendelea kuimarisha ulinzi na usimamizi wa hifadhi kwa kuboresha matumizi ya sayansi na teknolojia kwa kuweka mfumo wa redio za kidijitali katika vituo vya askari ndani ya hifadhi na kununua vitendea kazi mbalimbali.

196. *Mheshimiwa Spika*, kwa upande mwingine, Shirika litatekeleza jumla ya miradi 29 ya ujirani mwema. Miongoni mwa miradi hiyo ni miradi ya elimu inayojumuisha ununuzi wa madawati na viti 1,793 katika wilaya za Biharamulo, Chato, Kyerwa, Ushetu, Mbogwe na Ushirombo; ujenzi wa madarasa manne (4) katika wilaya za Kilosa na Kigoma Vijijini; ukarabati wa madarasa manne (4) katika wilaya ya Hai; ujenzi wa bweni moja (1) katika Wilaya ya Makete; na ukamilishaji wa ujenzi wa bwalo moja (1) katika Wilaya ya Mbarali. Aidha, zahanati moja (1) itajengwa katika Wilaya ya Kyerwa; kuchimba visima vitatu (3) vya maji katika wilaya za Bagamoyo, Kondoa na Karatu pamoja na kujenga vituo viwili vya polisi katika wilaya za Tarime na Uvinza.

197. *Mheshimiwa Spika*, Shirika litawezesha ununuzi wa mizinga 200 kwa vikundi viwili (2) katika wilaya za Bagamoyo na Pangani, miradi 10 ya mazingira (kutumia nishati ya gesi mbadala ya kuni kwa ajili ya kupika) katika wilaya za Rombo, Hai, Moshi Vijijini, Siha na Longido na miradi mitatu (3) ya kusaidia vifaa vya ujenzi na usafi katika wilaya za

Rombo na Moshi Vijijini. Vilevile, Shirika litawezesha uandaaji wa Mpango wa Matumizi ya Ardhi katika vijiji 75 katika Wilaya za Tarime (6), Bunda (7), Bariadi (7), Meatu (12) Itilima (9), Busega (4), Morogoro Vijijini (5), Kilombero (5), Ulanga (7), Tunduru (3), Liwale (5) na Kisarawe (5). Aidha, Shirika limeanzisha vikundi 21 vya Benki za Uhifadhi za Kijamii (Community Conservation Banks - COCOBA) katika wilaya za Bunda, Bariadi na Tarime. Elimu ya uhifadhi itaendelea kutolewa katika vijiji 864 vinavyozunguka hifadhi zote za Taifa. Vilevile, Shirika litaendelea kushirikisha jamii zinazoishi jirani na hifadhi katika shughuli za uhifadhi kwa kuimarisha vikundi vya ulinzi shirikishi na vikundi vya klabu za mazingira.

198. *Mheshimiwa Spika,* Shirika litanunua mitambo ya kampuni tanzu ya ujenzi; ujenzi wa ofisi unganishi ya Dodoma na Makao Makuu ya hifadhi za Rumanyika–Karagwe na Kigosi; kujenga malango ya Kidia (Kilimanjaro), Luhanga (Ruaha) na Kanyamkaa (Katavi); ujenzi wa nyumba za watumishi na vituo vya doria katika hifadhi za Taifa Kigosi, Ruaha na Rumanyika-Karagwe; na kutekeleza Mradi wa Faru katika hifadhi za Mikumi na Burigi-Chato.

6.3.1.3 Mamlaka ya Usimamizi wa Wanyamapori Tanzania – TAWA

199. *Mheshimiwa Spika,* katika kuimarisha uhifadhi na ulinzi wa rasilimali za wanyamapori, Mamlaka itaendelea kudhibiti ujangili na biashara haramu ya nyara kwa kuimarisha doria katika mapori

ya akiba na tengefu na kutumia intelijensia kubaini makosa ya jinai dhidi ya rasilimali za wanyamapori. Sambamba na hilo, Mamlaka itanunua pikipiki 10 na boti mbili (2) kwa ajili ya kuimarisha shughuli za doria kwa ajili ya mapori ya Akiba Luganzo-Tongwe na Uwanda.

200. *Mheshimiwa Spika,* katika kuboresha miundombinu ya uhifadhi, Mamlaka itanunua mitambo mitatu (3) kwa ajili ya ujenzi wa barabara; kujenga karakana; chumba maalum kwa ajili ya kudhibiti ufuatiliaji wa faru katika Pori la Akiba Maswa; na vituo viwili (2) vya askari kwenye Pori la Akiba Kilombero. Sambamba na hilo, Mamlaka itajenga kilomita 750 za barabara katika mapori ya akiba Rungwa, Kizigo, Muhesi na Lukwati-Piti. Katika hatua nyingine, Mamlaka, itaweka alama za mipaka (Mkuza) na vigingi 2,805 katika mapori ya akiba ya Kilombero, Igombe, Inyonga, Wembere, Ugalla, Luganzo Tongwe na Pori Tengefu la Lunda Nkwambi kwenye mifumo ya kiikolojia Simanjiro, Mto wa Mbu na Lolkisale ili kuondoa migogoro ya mipaka.

201. *Mheshimiwa Spika,* Mamlaka itaendelea kukabiliana na matukio ya wanyamapori wakali na waharibifu kwa kuboresha doria za mwitikio wa haraka; kutumia askari wa wanyamapori wa vijiji; na kutoa elimu kwa jamii ili kuwajengea uwezo wa kukabiliana na wanyama hao. Kwa upande mwingine, jumla ya askari 27 wa vijiji kutoka wilaya tisa (9) watapatiwa mafunzo na kuanza kazi katika vituo 16 vilivyojengwa kwa ajili ya kudhibiti matukio ya

wanyamapori wakali na waharibifu. Vilevile, Mamlaka itaongeza matumizi ya teknolojia ikiwa ni pamoja na kutumia ndege nyuki (drone) na visukuma mawimbi ili kufuatilia mienendo ya wanyamapori.

202. *Mheshimiwa Spika*, katika kuunga mkono mafanikio yaliyoletwa na Programu ya Tanzania - *the Royal Tour*, Mamlaka itaendelea kuboresha miundombinu ya utalii kwa kujenga kilomita 218 za barabara kwenye mapori ya akiba Kijereshi, Pande, Wamimbiki na Swagaswaga; kukarabati nyumba sita (6) za kulala wageni kwenye Pori la Akiba Wamimbiki; kununa boti moja (1) ya utalii katika Kisiwa cha Lundo; kuchimba visima; na kuweka miundombinu ya maji kwenye mapori ya akiba Msanjesi, Muhesi, na Swagaswaga.

203. *Mheshimiwa Spika*, katika kuboresha ukusanyaji mapato yatokanayo na utalii, Mamlaka itajenga vituo viwili (2) vya kukusanyia mapato katika mapori ya akiba Lundo, Uwanda na vituo viwili (2) vya kuuzia nyara katika majiji ya Mwanza na Arusha. Vilevile, Mamlaka itaboresha miundombinu ya malazi kwenye Shamba la *Makuyuni Wildlife Park*. Katika hatua nyingine, Mamlaka itaendelea kutangaza vivutio vya utalii na fursa za uwekezaji ndani ya nchi na katika masoko ya kimataifa ya uwindaji wa kitalii na utalii wa picha ikiwemo Marekani, Falme za Kiarabu, Jumuiya ya Ulaya na Asia. Sambamba na hilo, Mamlaka itaendelea kutumia fursa ya biashara ya hewa ya Kaboni kwa kukamilisha makubaliano na wawekezaji.

204. *Mheshimiwa Spika*, katika kuboresha mazingira ya utendaji kazi, Mamlaka itanunua magari 13 kwa ajili ya shughuli za utawala; kujenga ofisi tatu (3) katika mapori ya akiba Muhesi, Wamimbiki na kwenye mfumo ikolojia wa Simanjiro Lolkisale. Vilevile, Mamlaka itajenga ofisi ya Kanda ya Ziwa; nyumba mbili (2) za watumishi; na kukarabati nyumba 22 kwenye mapori ya akiba Selous, Wamimbiki, Maswa, Kizigo na kwenye mfumo ikolojia wa Simanjiro Lolkisale.

6.3.1.4 Mamlaka ya Hifadhi ya Ngorongoro – NCAA

205. *Mheshimiwa Spika*, katika mwaka wa fedha 2023/2024, Mamlaka itaendelea kuimarisha ulinzi na uhifadhi wa maliasili na malikale ndani ya Hifadhi na Pori la Akiba Pololeti kwa kufanya siku doria 38,640; kufanya operesheni maalum sita (6) kwa kushirikiana na vyombo vingine vya ulinzi na usalama. Vilevile, Mamlaka itahakiki na kuweka vigingi kwenye mipaka ya Pori la Akiba Pololeti. Aidha, Mamlaka itaendelea kufunga mifumo maalumu kwa wanyama walio hatarini kutoweka kwa ajili ya kufuatilia mienendo yao. Katika hatua nyingine, Mamlaka itafanya mikutano 30 na vikao vinane (8) vya kutoa elimu kwa wananchi kuhusu mbinu za kukabiliana na matukio ya wanyamapori wakali na waharibifu. Sambamba na hilo, Mamlaka itaotesha miche ya miti 460,000 na kuwezesha mafunzo ya ufugaji nyuki kwenye vijiji 20.

206. *Mheshimiwa Spika*, fauka ya hayo, zoezi la wananchi wa Ngorongoro wanaohama kwa hiari litaendelea kuratibiwa vyema kuhakikisha wananchi hao wanapata makazi bora na kuendelea na shughuli zao za kiuchumi kwenye makazi mbadala ya Msomera, Handeni, Tanga.

207. *Mheshimiwa Spika*, katika kukabiliana na changamoto za ongezeko la watu, mifugo na shughuli za kibinadamu ndani ya Hifadhi, Mamlaka itaendelea kuhamasisha wananchi katika vijiji 25 ndani ya hifadhi kuhama kwa hiari kwenda maeneo nje ya Hifadhi. Kwa upande mwingine, Mamlaka itaajiri watumishi 80 kwa ajili ya kuimarisha ulinzi katika Pori la Akiba Pololeti; kununua magari kwa ajili ya utawala; na kumalizia ujenzi wa Makao Makuu katika eneo la Kemyn katika Wilaya ya Karatu.

208. *Mheshimiwa Spika*, katika kuboresha miundombinu ya utalii, Mamlaka itajenga barabara yenye urefu wa kilomita 29.5 kutoka lango la Lodurae hadi Golini kwa kiwango cha tabaka gumu. Vilevile, Mamlaka itafanya ukarabati wa mara kwa mara kwenye mtandao wa barabara wa kilomita 423 ndani ya hifadhi. Vilevile, Mamlaka itafanya ukarabati wa viwanja vya ndege vya Ndutu na Ngorongoro na kusambaza maji katika maeneo ya Ndutu, Laetoli, Olduvai na kimondo cha Mbozi pamoja na kuboresha miundombinu katika Pori la Akiba Pololeti.

209. *Mheshimiwa Spika*, Mamlaka itarekebisha njia za watembea kwa miguu katika maeneo ya

Empakai, Endoro na Olmot. Vilevile, Mamlaka itaendelea kuanzisha mazao mapya ya utalii katika maeneo ya Lolmalasin, kuanzisha dawati la msaada maalum kwa ajili ya kusikiliza na kutatua kero mbalimbali za wakala wa biashara za utalii. Aidha, Mamlaka kwa kushirikiana na Bodi ya Utalii itaandaa makongamano mawili (2) ya utalii pamoja na kutangaza utalii katika masoko ya ndani na nje.

210. *Mheshimiwa Spika*, Mamlaka itaendelea kuboresha utalii wa mambo ya kale kwa kuzifukua nyayo na kujenga jengo kwa ajili ya uhifadhi, utalii na utafiti wa nyayo hizo katika eneo la Laetoli. Vilevile, Mamlaka itakarabati miundombinu ya umeme wa jua katika makumbusho ya Olduvai na *Zinj monument information* na kwenye vituo vitano (5) vya maaskari vya Naiyobi, Kakesio, kilimatembo, Endulen na Kongoni. Sambamba na hilo, Mamlaka itafanya mikutano 14 na wadau wa uhifadhi wa malikale. Aidha, Mamlaka itaendelea kuimarisha nyanda za malisho ya wanyamapori, kwa kung'oa na kufyeka magugu vamizi kwenye eneo la hekta 1,000 la Kreta, Ndotu na Pololeti. Vilevile, Mamlaka itatumia moto mpango katika eneo la ukubwa wa hekta 2,500 kwa lengo la kuboresha nyanda za malisho ya wanyamapori. Sambamba na hilo, Mamlaka itaondoa magugu vamizi na kuotesha uoto wa asili kwenye maeneo ambayo hapo awali yalikuwa makazi ya wananchi waliohama kwa hiari.

6.3.1.5 Taasisi ya Utafiti wa Wanyamapori Tanzania –TAWIRI

211. *Mheshimiwa Spika*, kwa mwaka wa fedha wa 2023/2024, Taasisi itaendelea kufanya tafiti za kimkakati za kuimarisha uhifadhi wa wanyamapori na afya ya mifumo ikolojia ya wanyamapori nchini ikiwemo utafiti zaidi wa namna bora ya kudhibiti migongano kati ya binadamu na wanyamapori, tafiti za magonjwa ya wanyamapori, tafiti za namna bora ya kuongoa shoroba za wanyamapori na maeneo ya mtawanyiko, tafiti za mimea vamizi na namna bora ya kunusuru athari zake hasa kwenye maeneo ya hifadhi, tafiti za matumizi ya teknolojia katika uhifadhi, tafiti za nyuki na mazao yake, na kusambaza matokeo ya utafiti. Aidha, Taasisi itaendelea kujenga uwezo wa kutoa huduma, kuidadi wanyamapori, ujenzi wa Jengo la Makao Makuu, ukarabati wa miundombinu chakavu ya Taasisi, kuimarisha miundombinu ya TEHAMA na kuboresha mfumo wa ukusanyaji mapato.

6.3.1.6 Chuo cha Usimamizi wa Wanyamapori Mweka – CAWM

212. *Mheshimiwa Spika*, katika mwaka wa fedha 2023/2024, Chuo kitakamilisha ujenzi wa jengo la kutolea mafunzo la ghorofa mbili (2); kununua magari mawili (2) makubwa kwa ajili ya kuwezesha shughuli za mafunzo; kujenga hanga la wanafunzi na jiko katika eneo la mafunzo Kwakuchinja; kujenga choo na jiko katika eneo la mafunzo lililopo Arashi katika Wilaya ya Ngorongoro; kufanya ukarabati wa nyumba tatu (3) za

watumishi, vyumba vinne (4) vya madarasa, hosteli nne (4) za wanafunzi, ofisi moja (1) ya watumishi na miundombinu ya vyoo. Kwa upande mwingine, Chuo kitaandaa Mpango wa matumizi bora ya ardhi katika eneo la mafunzo Kihesa-Kilolo katika Manispaa ya Iringa; kuimarisha miundombinu ya TEHAMA; kufanya maadhimisho ya miaka 60 ya Chuo cha Usimamizi wa Wanyamapori; na kuandaa mitaala nane (8) mipya ya masomo katika nyanja za usimamizi wa wanyamapori na utalii.

6.3.1.7 Kituo cha Mafunzo ya Elimu kwa Jamii Likuyu Sekamaganga - CBCTC

213. *Mheshimiwa Spika*, katika mwaka wa fedha 2023/2024, Kituo cha mafunzo ya Uhifadhi wa Maliasili kwa Jamii – Likuyu Sekamaganga kitatoa mafunzo kwa jumla ya wanafunzi 576 (VGS – 400; utalii na uongozaji watalii – 156; na viongozi na wajumbe wa kamati za maliasili za vijiji – 20). Vilevile, Taasisi itajenga bweni moja (1) na darasa moja (1); mabwawa mawili (2) ya kufugia samaki; kumalizia ukarabati wa jengo la utawala; bweni la wasichana na nyumba ya watumishi. Sambamba na hilo, Kituo kitawezesha watumishi wawili (2) kuhudhuria mafunzo ya muda mfupi; kununua samani za mabweni ya wanafunzi; kununua mahema 14; na kutoa ushauri wa kitaalam kwa Jumuiya ya Hifadhi za Wanyamapori (WMA).

6.3.1.8 Taasisi ya Taaluma ya Wanyamapori Pasiansi – PWTI

214. *Mheshimiwa Spika*, katika mwaka wa fedha 2023/2024, Taasisi itadahili wanafunzi 420 katika fani za uhifadhi wa wanyamapori, himasheria na uongozaji wa watalii na usalama. Aidha, taasisi itaendelea kutoa elimu kwa wanafunzi wa kozi ndefu na kozi fupi. Vilevile, Taasisi itaanzisha mtaala katika kiwango cha Stashahada katika masomo ya uaskari wa wanyamapori na utalii. Pia, taasisi itaendelea kuboresha miundombinu ya majengo, vitendea kazi pamoja na kukamilisha uwekaji wa samani na mifumo ya uendeshaji wa maktaba. Sambamba na hilo, Taasisi itaendelea na ujenzi wa uzio wenye urefu wa mita 205; na ujenzi wa bwalo la chakula katika eneo la mafunzo kwa vitendo Fort Ikoma.

6.3.1.9 Mfuko wa Uhifadhi wa Wanyamapori Tanzania – TWPF

215. *Mheshimiwa Spika*, katika mwaka wa fedha 2023/2024, Mfuko utaendelea kuwezesha uhakiki wa matukio ya wanyamapori wakali na waharibifu; kulipa kifuta jasho na machozi kwa wahanga wa matukio ya wanyamapori wakali na waharibifu; utoaji elimu kwa wananchi kuhusu mbinu za kudhibiti wanyamapori wakali na waharibifu; na kudhibiti ujangili kupitia Kikosi kazi cha Kitaifa cha Kupambana na Ujangili. Sambamba na hilo, Mfuko utawezesha zoezi la kutatua migogoro ya mipaka kati ya jamii na maeneo yaliyohifadhiwa. Aidha, Mfuko utawezesha shughuli za

upandishaji hadhi maeneo yaliyohifadhiwa na shughuli za kuidadi wanyamapori; na kufanya mapitio ya sheria na kanuni mbalimbali za Sekta ya Wanyamapori.

6.3.2 Sekta ya Misitu na Nyuki

6.3.2.1 Idara ya Misitu na Nyuki

216. *Mheshimiwa Spika*, katika mwaka wa fedha 2023/2024, Wizara itafanya mapitio ya Sheria ya Misitu ya Na. 14 ya mwaka 2002, Sheria ya Ufugaji Nyuki Na. 15 ya mwaka 2002 na Mwongozo wa Uvunaji endelevu na biashara ya mazao ya misitu yanayovunwa katika misitu ya asili. Aidha, Wizara itaandaa Mwongozo wa namna ya kuandaa mipango ya usimamizi wa miti ya asili na mashamba ya miti; Kanuni za bima kwa bidhaa za mazao ya misitu; Mwongozo wa kitaifa wa Uwekezaji kwenye Sekta ya Misitu na Sekta ya Ufugaji Nyuki; Mwongozo wa Usimamizi wa Makundi ya Nyuki wasiouma; Mwongozo wa kufanya utalii wa nyuki katika maeneo ya hifadhi; Kanuni za usimamizi wa matumizi ya nyuki kwenye uchavushaji wa mimea; kufanya mapitio ya kanuni ya tozo ya mazao ya nyuki; na Kanuni za kusimamia shughuli za ufugaji nyuki katika hifadhi za misitu. Kwa upande mwingine, Wizara itafanya uzinduzi wa viwanda vitano (5) vya kuchakata na kufungasha mazao ya nyuki vilivyojengwa katika mikoa ya Tabora, Katavi, Geita na Kigoma. Vilevile, katika kuhakikisha kuwa rasilimali nyuki zinaendelea kutunzwa katika ngazi zote, Wizara itaanzisha hifadhi tano (5) za nyuki na kanda mbili (2) za ufugaji nyuki ndani ya hifadhi za misitu ya vijiji.

217. *Mheshimiwa Spika*, katika kuendeleza dhana ya ushirikishaji jamii kwenye uhifadhi na matumizi endelevu ya rasilimali za misitu na nyuki, Wizara itaanzisha Baraza la Taifa la wataalam wa masuala ya misitu; itaandaa na kusambaza jarida la Misitu ni Mali pamoja na miongozo mbalimbali inayohusu sekta za Misitu na Ufugaji Nyuki; na kutoa elimu kwa vikundi 15 vya ufugaji nyuki pamoja na wakulima wa miti. Katika hatua nyingine, Wizara itaratibu vikao vinne (4) vya Kamati ya Kitaifa ya Ushauri ya Misitu; vikao vitatu (3) vya Kamati ya Kitaifa ya Ushauri ya Ufugaji Nyuki; na vikao vinne (4) vya Kamati Endeshi ya Mazao ya Misitu Yaliyohandisiwa. Vilevile, Wizara itaratibu Siku ya Ufugaji Nyuki Duniani; Siku ya Upandaji Miti Kitaifa na Siku ya Misitu Duniani. Pia, Wizara itashiriki katika mkutano wa Kongamano ya Wafugaji Nyuki Duniani (APIMONDIA) kwa lengo la kufungua masoko mapya ya biashara ya mazao ya nyuki nje ya nchi na kuvutia wawekezaji katika sekta ya nyuki.

6.3.2.2 Wakala wa Huduma za Misitu Tanzania – TFS

218. *Mheshimiwa Spika*, kwa mwaka 2023/2024, Wakala utakamilisha mipango 16 ya usimamizi wa misitu na kuandaa mipango mipya 38 yenye ukubwa wa hekta 581,221. Aidha, Wakala utaimarisha mipaka ya misitu kwa kufanya mapitio ya mipaka yenye urefu wa kilomita 72.3, kufyeka kilomita 4,175, na njia za kuzuia moto zenye urefu wa kilomita 161 pamoja na kuweka vigingi 703 na mabango 499. Wakala utatoa elimu katika vijiji 241 vilivyo jirani na hifadhi za misitu

kuhusu upandaji miti, kukabiliana na matukio ya moto na usimamizi wa misitu.

219. *Mheshimiwa Spika*, Wakala utaendesha siku doria 194,700 na operesheni za kimkakati 422 za kuimarisha uhifadhi na kukabiliana na biashara haramu ya mazao ya misitu na nyuki. Aidha, Wakala utawezesha kupandisha hadhi misitu minne (4) yenye ukubwa wa hekta 25,600 kuwa hifadhi za misitu ya Taifa na hifadhi tatu (3) zenye hekta 3,752 kuwa misitu ya hifadhi za mazingira asilia na kuwezesha uandaaji wa mipango ya matumizi bora ya ardhi katika vijiji 10 vinavyopakana na hifadhi za misitu.

220. *Mheshimiwa Spika*, katika jitihada za kuendeleza viwanda vya mazao ya misitu, Wakala utauza jumla ya mita za ujazo 1,133,800 za miti kwa ajili ya magogo, mita za ujazo 7,100 kwa ajili ya kuni na nguzo 12,000 kwa ajili ya matumizi mbalimbali. Vilevile, Wakala utapanda miti katika eneo lenye ukubwa wa hekta 6,806 na kurudishia miti iliyokufa kwenye hekta 1,743. Aidha, Wakala utapalilia eneo lenye hekta 30,256; kupogolea hekta 9,383; na kupunguzia miti kwenye hekta 3,626. Pia, Wakala utakusanya tani 22.3 za mbegu bora za miti na kuotesha miche ya miti 30,995,580 ambayo itapandwa kwenye mashamba ya miti ya Serikali, maeneo ya hifadhi yaliyoharibiwa na kwenye maeneo ya jamii. Vilevile, Wakala utaimarisha mipaka ya mashamba kwa kuweka vigingi 110 na mabango 131, kufungua barabara mpya zenye urefu wa kilomita 75, kukarabati madaraja 25 na kalavati 34 katika mashamba ya miti

20. Katika kupambana na matukio ya moto kwenye mashamba ya miti, Wakala utasafisha njia za moto zipatazo kilomita 5,870; mipaka yenye kilomita 92; kujenga minara mipya mitatu (3) ya kuangalizia moto na kukarabati mingine 15; pamoja na kutoa elimu kwa vikundi vya kuzima moto vyenye jumla ya watu 300.

221. *Mheshimiwa Spika*, kufuatia jitihada za kuendeleza ufugaji nyuki nchini, Wakala utapanda miti 150,000 ya chakula cha nyuki, kuzalisha makundi 250 ya nyuki na kuvuna tani 41.2 za asali na tani 1.7 za nta kutoka mizinga 16,400 ya nyuki. Vilevile, Wakala utatoa elimu kwa wafugaji nyuki 1,228 kuhusu mbinu bora za ufugaji nyuki na kutengeneza mizinga 1,000 kwa ajili ya kuigawa kwa wananchi wanaopakana na maeneo ya hifadhi. Pamoja na masuala mengine, Wakala utaendelea kuhakikisha kuwa asali inayouzwa Tanzania ina ubora wa kiwango cha juu kwa kukusanya sampuli 70 kutoka katika wilaya 30 na kuzipeleka maabara ya kimataifa kwa ajili ya kupimwa ubora.

222. *Mheshimiwa Spika*, katika jitihada za kuendeleza utalii ikolojia, Wakala utaimarisha miundombinu ya utalii katika vivutio vyake kwa kujenga kilomita 16 za njia za kutembea watalii na kambi tatu (3) za watalii katika hifadhi ya mazingira asilia Itulu Hill na Shamba la Miti West Kilimanjaro. Vilevile, Wakala utakarabati kilomita 295 za njia za kutembea watalii, kilomita 149 za barabara za msituni, na kilomita 54 za kuendeshea magari (drive routes). Wakala utaendelea kutangaza utalii ikolojia na utamaduni kwa kuandaa vipeperushi 13,416, programu

saba (7) za redio na kushiriki katika matamasha mbalimbali ya ndani na nje ya nchi.

223. *Mheshimiwa Spika*, Wakala utaendelea kuimarisha mazingira ya kazi kwa kuwezesha watumishi 91 kuhudhuria mafunzo ya muda mrefu na watumishi 618 kuhudhuria mafunzo ya muda mfupi. Aidha, Wakala utajenga ofisi 11, vituo vya ulinzi hifadhini 19, nyumba za watumishi tisa (9) na kukarabati ofisi tatu (3), nyumba za watumishi 32, vizuia 17 vya kukagulia mazao ya misitu na nyuki. Vilevile, Wakala utanunua magari 32, pikipiki 37, trekta moja (1), boti moja (1) na mtambo mmoja (1). Vilevile, Wakala utafanya mikutano 36 ya wadau kuhusu masuala ya uhifadhi wa misitu, ufugaji nyuki na utalii; na mikutano nane (8) kwa ajili ya kuandaa mikataba ya makubaliano kuhusu biashara ya mazao ya misitu na nyuki.

6.3.2.3 Taasisi ya Utafiti wa Misitu Tanzania – TAFORI

224. *Mheshimiwa Spika*, katika mwaka wa fedha 2023/2024, Taasisi itaendelea kufanya utafiti kwenye eneo la uboreshaji wa mfumo wa taarifa za usimamizi wa misitu na nyuki; kufanya tathmini ya rasilimali za misitu kwa ajili ya kuongeza tija katika viwanda vya mazao ya misitu katika mikoa ya Kanda ya Ziwa, Mashariki na Kusini; na kufanya tathmini ya mchango wa sekta ya misitu na nyuki kwenye Pato la Taifa kwa kutumia *Green Accounting*. Vilevile, Taasisi itafanya utafiti ili kubaini sifa na tabia za kipekee kwenye asali

inayozalishwa nchini ili kuwa na rajamu (brand) kwenye masoko ya ndani na kimataifa. Katika hatua nyingine, Taasisi itaendelea na tafiti za kudhibiti mimea vamizi katika wilaya za Longido, Ngorogoro, Siha na Monduli; kufanya tafiti ya teknolojia sahihi ya kuzalisha nishati mbadala pamoja na kufanya tathmini ya ukuaji wa miti aina ya mianzi kwenye mikoa ya Kanda ya Mashariki, Kusini-Mashariki na Nyanda za Juu Kusini.

6.3.2.4 Vyuvo vya Taaluma ya Misitu na Nyuki

225. *Mheshimiwa Spika*, katika mwaka wa fedha 2023/2024, Chuo cha Mafunzo ya Ufugaji Nyuki kitadahili wanafunzi 450 wa mafunzo ya muda mrefu kwa ngazi ya Astashahada na Stashahada pamoja na kununua vifaa na mashine za karakana kwa ajili ya mafunzo. Kwa upande mwingine, Chuo cha Viwanda vya Misitu kitadahili wanafunzi 400; kujenga bweni la wasichana lenye uwezo wa kuhudumia wanafunzi 350; kununua mtambo wa kukausha mbao; kununua vifaa vya TEHAMA; na kuendelea kutoa huduma za ugani na kuotesha miti katika shule za sekondari zilizopo katika Manispaa ya Moshi. Katika hatua nyingine Chuo cha Misitu Olmotonyi kitadahili wanafunzi 1,000 wa mafunzo ya muda mrefu katika ngazi ya Astashahada na Stashahada; kufanya mapitio na kuandaa mitaala ili iweze kuendana na matakwa ya NACTVET; na kununua vifaa vya kufundishia.

6.3.2.5 Mfuko wa Misitu Tanzania – TaFF

226. *Mheshimiwa Spika*, katika mwaka wa fedha 2023/2024, Mfuko utaendelea kuwezesha na kugharamia miradi 167 inayoendelea na miradi mipya 114 ya uanzishwaji wa vitalu vya miti; upandaji miti; na ufugaji nyuki. Aidha, Mfuko utatoa ruzuku kwa ajili ya miradi sita (6) ya utafiti wa kimkakati wa misitu na ufugaji nyuki; na miradi ya kujenga uwezo kwa Vyuo vya Mafunzo ya Misitu, Viwanda vya Misitu na Ufugaji Nyuki vilivyo chini ya Wizara. Vilevile, Mfuko utawezesha miradi 20 ya kuendeleza na kutengeneza nishati mbadala ya kupikia kwa lengo la kupunguza kasi kubwa ya ukataji miti. Aidha, Mfuko utawezesha miradi 20 ya uanzishaji wa mashamba ya miti. Kwa upande mwingine, Mfuko utaimarisha mazingira ya utendaji kazi kwa kuanza ujenzi wa ofisi katika Jiji la Dodoma. Vilevile, kwa lengo la kuendelea kutangaza nchi yetu kimataifa, Mfuko utakuwa mwenyeji wa mkutano wa 13 wa Shirikisho la Mifuko ya Uhifadhi wa Mazingira Barani Afrika lijulikanalo kama CAFÉ.

6.3.3 Sekta ya Utalii

6.3.3.1 Idara ya Utalii

227. *Mheshimiwa Spika*, katika mwaka wa fedha 2023/2024, Wizara itakamilisha mapitio ya Sheria ya Utalii Na. 29 ya mwaka 2008 kwa lengo la kuboresha mazingira ya biashara za utalii; kufanya kaguzi na uhakiki wa wakala wa biashara za utalii katika kanda nne (4); pamoja na kujenga uelewa kuhusu sheria,

kanuni na miongozo ya uendeshaji wa biashara za utalii nchini. Katika hatua za kuendeleza mazao ya utalii ya kimkakati, Wizara itaendelea na jitihada mbalimbali za kukuza utalii wa fukwe, ikolojia, historia, meli, mikutano na matukio. Sambamba na hilo, Wizara itabainisha vivutio vya utalii na maeneo ya fukwe katika Mikoa ya Mara, Morogoro, Katavi, Tanga na Rukwa kwa ajili ya fursa za uwekezaji na uendelezaji wa shughuli za utalii na kufungua maeneo ya Kusini mwa nchi ambako kuna vivutio vingi vya utalii. Vilevile, Wizara itaendelea kuratibu mchakato wa kuitangaza Tanzania katika ligi kubwa duniani ikiwemo soka na kikapu katika nchi za Uingereza, Hispania na Marekani, matamasha makubwa na tuzo za utalii za kitaifa.

228. *Mheshimiwa Spika*, katika hatua nyingine, Wizara itaendelea kupanga huduma za malazi nchini katika daraja za ubora wa nyota katika mikoa ya Mbeya, Kilimanjaro na Mwanza na kufanya tathmini ya ubora wa huduma katika mikoa ya Dar es Salaam na Arusha. Aidha, Wizara itafanya mikutano minne (4) ya Kamati ya Kitaalam ya Ushauri katika masuala ya utalii na mikutano mitano (5) ya wadau wa utalii yenye lengo la kuhamasisha uwekezaji na uendelezaji wa mazao ya utalii. Vilevile, Wizara itaandaa Programu ya Kitaifa ya Uendelezaji Utalii (NTDP) pamoja na kuratibu Maadhimisho ya Siku ya Utalii Duniani na kushiriki katika mikutano na matukio ya utangazaji na uendelezaji utalii ndani na nje ya nchi.

6.3.3.2 Bodi ya Utalii Tanzania – TTB

229. *Mheshimiwa Spika*, katika mwaka wa fedha 2023/2024, Wizara kupitia Bodi ya Utalii Tanzania (TTB) kwa kushirikiana na Kamati ya Kitaifa ya Kuitangaza Tanzania kupitia Filamu ya *Tanzania The Royal Tour* itaendelea kusambaza filamu hiyo kwenye mashirika mbalimbali ya ndege, mitandao mikubwa ya utalii duniani na kuendelea kuwasisitiza wadau kuendelea kuionesha katika mikutano na matukio mbalimbali. Aidha, Wizara itaendelea kutekeleza mikakati mbalimbali ya kutangaza na kuhamasisha utalii ndani na nje ya nchi kupitia Kituo cha Kutangaza Utalii Kidigitali (Digital Marketing Command Centre - DMCC); mitandao ya kijamii ikiwemo *YouTube, Amazon, Google, Facebook, IMDb* na *WeChat* ambayo inafikiwa na watu wengi zaidi. Aidha, itatangaza kimkakati zaidi vivutio vya utalii kupitia mashirika makubwa ya utalii Duniani ikiwemo *TripAdvisor* (wanaohudumia watalii takriban milioni 400 duniani kwa mwezi) na *Expedia* (wanaohudumia watalii zaidi ya milioni 350 duniani kwa mwezi) na *Safari Club International* (yenye wanachama zaidi ya 50,000 wa makampuni na wakala wa uwindaji wa kitalii). Vilevile, Bodi itaandaa Onesho la saba (7) la *Swahili International Tourism Expo (SITE)* pamoja na ziara za mafunzo (FAM Trips) kwa makundi mbalimbali ikiwemo wakala wa biashara za utalii, waandishi wa habari, mabalozi wa hiari, watu mashuhuri na wawekezaji katika masoko ya utalii. Katika hatua nyingine, Bodi itaendelea kushirikiana na wadau kuratibu matamasha, matukio, maonesho pamoja na ziara za utangazaji

utalii (Roadshows) ndani na nje ya nchi. Juhudi hizo zinalenga kuitangaza Tanzania katika masoko ya utalii ya msingi kimkakati na yale yanayoibukia kwenye mabara ya Amerika, Ulaya, Afrika, Mashariki ya Kati, Asia na Pasifiki.

230. *Mheshimiwa Spika*, kwa upande mwingine, Bodi itaendelea kutangaza utalii kupitia makala na filamu za Tanzania katika mashirika ya ndege pamoja na kushirikiana na Ofisi za Balozi za Tanzania zilizopo nje ya nchi. Sambamba na hilo, Wizara itawekeza kwenye uzalishaji wa makala zaidi za video na picha za kimataifa (photos, films and documentaries) hasa kwa kushirikiana na wazalishaji wa kimataifa hususan kutoka *Hollywood* kwa lengo la kuendelea kuitangaza Tanzania. Aidha, Bodi itatumia vituo mbalimbali vya habari vya kitaifa na kimataifa kuandaa na kurusha vipindi maalumu na makala za utangazaji utalii. Vilevile, Bodi itaandaa Mkakati wa Uendelezaji wa Utalii wa Mikutano na Matukio wenye lengo la kuongeza idadi ya watalii. Aidha, Bodi itaendelea kutangaza utalii kupitia michezo ndani na nje ya nchi pamoja na kuandaa makala moja (1) ya kutangaza utalii.

6.3.3.3 Wakala wa Chuo cha Taifa cha Utalii – NCT

231. *Mheshimiwa Spika*, katika mwaka wa fedha 2023/2024 Chuo kitadahili wanafunzi 1,500 katika ngazi ya Astashahada na Stashahada pamoja na kutoa mafunzo ya muda mfupi kwa wadau 500 katika mnyororo wa utalii. Aidha, Chuo kitaendelea na ujenzi

wa Jengo la Mafunzo kwa Kampasi ya Arusha na kuanza hatua za awali za ujenzi wa Kampasi ya Mwanza. Katika hatua nyingine, Chuo kitaanzisha programu ya mafunzo ya uratibu wa shughuli za utalii na usafirishaji (Travel and Tourism) katika Kampasi ya Arusha. Vilevile, Chuo kitaanzisha kituo cha mafunzo ya muda mfupi na biashara katika Jiji la Dodoma pamoja na kitengo cha ujasiriamali kupitia programu ya *Incubation*. Lengo la kuanzisha kitengo hicho ni kuandaa wanafunzi na wahitimu ili kukuza uwezo wa kujitegemea, kufanya shughuli za ujasiriamali na kuwezesha kufanya uchanganuzi wa biashara.

6.3.4 Sekta ya Mambo ya Kale

6.3.4.1 Idara ya Mambo ya Kale

232. *Mheshimiwa Spika*, katika mwaka wa fedha 2023/2024 Wizara itaandaa kanuni za utekelezaji wa Sheria ya Mambo ya Kale Sura 333; Sheria ya Makumbusho ya Taifa Sura 281; na Mpango Mkakati wa Utekelezaji wa Sera ya Malikale ya mwaka 2008. Aidha, Wizara itatangaza maeneo 20 ya malikale katika Gazeti la Serikali kuwa Urithi wa Taifa; kutatua migogoro ya mipaka katika maeneo matano (5) ya malikale yaliyopo Kunduchi-Dar es Salaam, Engaruka-Arusha, Amboni-Tanga, Chole-Mafia na Mumba-Arusha; kukamilisha mwongozo wa kutambua maeneo ya malikale yenye sifa za kuwa Urithi wa Taifa; kuandaa andiko la Mpango wa miaka 10 wa maeneo ya kipaumbele ya utafiti wa malikale nchini; na kukusanya taarifa za maeneo ya Urithi wa Taifa

yaliyopo katika mikoa ya Katavi, Mara, Shinyanga, Songwe na Manyara kwa ajili ya kuhuisha orodha ya maeneo ya Urithi wa Taifa.

233. *Mheshimiwa Spika*, kwa upande mwingine, Wizara itaunda Kamati ya Kitaifa ya Ushauri ya Uhifadhi wa Malikale nchini; kuendelea kufanya tathmini ya maeneo ya malikale; kufanya vikao sita (6) vya wadau kujadili masuala yanayohusu uimarishaji wa sekta ya malikale; kuwezesha huduma na vitendea kazi; kushiriki katika maonesho ya kitaifa na kimataifa; na kuendelea na maandalizi ya mfumo wa kidijitali ili kurahisisha mchakato wa utoaji wa leseni za tafiti za kisayansi, utafutaji tunu na filamu katika maeneo ya malikale.

6.3.4.2 Shirika la Makumbusho ya Taifa Tanzania – NMT

234. *Mheshimiwa Spika*, kwa mwaka wa fedha 2023/2024, Shirika litajenga miundombinu ya maonesho kwenye vituo vipya vitatu (3) vya malikale vilivyopo Kigamboni-Dar es Salaam, Mkwajuni-Tendaguru na Mikumbi mkoani Lindi ili kukuza utalii wa malikale katika ukanda wa kusini. Aidha, Shirika litaongeza wigo wa uhifadhi kwenye mikusanyo ya akiolojia na paleontolojia kwa kuboresha bohari mbili (2) za mikusanyo hiyo. Sambamba na hilo, Shirika litaendelea kufanya tathmini ya uhifadhi na ukarabati wa majenzi ya kale katika maeneo ya Lindi, Kigamboni-Dar es Salaam, Pangani-Tanga, Kua-Mafia na Mikindani-Mtwara. Hali kadhalika, Shirika litafanya

tafiti tano (5) katika masuala ya urithi wa utamaduni na kuendelea kuhamasisha jamii kuanzisha makumbusho mpya na binafsi. Vilevile, Shirika litaendelea kutangaza vivutio vya urithi wa kiutamaduni kidijitali na kuhamasisha utalii wa ndani kwa kutumia maonesho, matamasha, warsha, matukio na programu za elimu zenye kujenga uelewa kwa vizazi vya sasa kuhusiana na maadili, desturi za kitanzania, uzalendo na uhifadhi. Katika hatua nyingine, Shirika litaendelea na taratibu za uanzishwaji wa Makumbusho ya Marais, Dodoma; na kituo cha utafiti na maabara ya uhifadhi, Arusha. Vilevile, Shirika litaendelea kutekeleza Mpango wa Miaka 10 wa Kuenzi, Kutangaza na Kuhifadhi Urithi wa Mwalimu Julius Kambarage Nyerere.

6.3.4.3 Mfuko wa Mambo ya Kale – NAF

235. *Mheshimiwa Spika*, kwa mwaka wa fedha 2023/2024, Mfuko utawezesha uhakiki na upimaji wa maeneo matatu (3) ya malikale ili kupunguza migogoro; kuwezesha utoaji elimu kwa wadau juu ya uhifadhi na uendelezaji wa malikale; kufanya tathmini ya hali ya uhifadhi katika maeneo ya malikale yaliyotangazwa katika Gazeti la Serikali yaliyopo katika mikoa ya Tanga, Pwani na Dar es Salaam; kuwezesha uandaaji wa mpango wa uhifadhi wa mji wa kihistoria Bagamoyo-Pwani na Pangani-Tanga. Kazi nyingine ni kugharamia wataalam 10 wa malikale kupata mafunzo ya ukarabati wa majenzi na magofu ya kale; kuwezesha vikao vitatu (3) vya wadau kujadili masuala yanayohusu uhifadhi na uendelezaji wa sekta ya

malikale; kuwezesha ukamilishaji wa andiko la eneo la njia ya kati ya biashara ya utumwa na vipusa ili kuorodheshwa kwenye maeneo ya Urithi wa Dunia; kuwezesha uratibu wa urejeshwaji wa malikale zilizo nje ya nchi; na kuwezesha utekelezaji wa Mpango wa Miaka 10 wa Kuenzi, Kutangaza na Kuhifadhi Urithi wa Mwalimu Julius Kambarage Nyerere.

6.4 Miradi ya Maendeleo

236. *Mheshimiwa Spika*, katika mwaka wa fedha 2023/2024, Wizara inakadiria kutumia **Shilingi 168,166,759,000** kutekeleza miradi ya maendeleo. Kati ya fedha hizo, **Shilingi 109,879,593,000** ni fedha za ndani na **Shilingi 58,287,166,000** ni fedha za nje. Fedha za maendeleo **Shilingi 168,166,759,000** zinajumuisha **Shilingi 59,415,166,000** kwa ajili ya kutekeleza miradi tisa (9) ya Idara na Vitengo vilivyo chini ya Wizara; na **Shilingi 108,751,593,000** za miradi itakayotekelezwa na Taasisi (TANAPA, NCAA, TAWA na NCT).

237. *Mheshimiwa Spika*, katika mwaka wa fedha 2023/2024, Wizara itatekeleza miradi ya maendeleo ifuatayo:

- i. Mradi wa Maboresho ya Usimamizi wa Fedha za Umma (Public Finance Management and Reform Programm VI);

- ii. Mradi wa Usimamizi wa Maliasili na Kuendeleza Utalii Kanda ya Kusini (Resilient Natural Resources Management for Tourism and Growth Project - REGROW);
- iii. Mradi wa Kukabiliana na Ujangili na Biashara Haramu ya Wanyamapori (Support to Combat Poaching and Illegal Wildlife Trade in Tanzania);
- iv. Mradi wa Kujenga Uwezo wa Maeneo ya Hifadhi, Mapori ya Akiba na Kikosi Dhidi Ujangili;
- v. Mradi wa Panda Miti Kibiashara (Private Plantation and Value Chain in Tanzania);
Mradi wa Kujenga Uwezo wa Taasisi na Mafunzo ya Misitu na Ufugaji Nyuki (Capacity Building in Forestry and Beekeeping);
- vi. Mradi wa Kuwezesha Mnyororo wa Thamani wa Mazao ya Nyuki (Support to Beekeeping Value Chain Programme – BEVAC);
- vii. Mradi wa Uendelezaji wa Utalii wa Mikutano na Matukio (MICE Tourism Development Project); na
- viii. Mradi wa Usimamizi wa Mifumo ya Chakula, Matumizi Bora ya Ardhi na Urejeshaji wa Uoto wa Asili Tanzania (Food Systems, Land Use and Restoration in Tanzania’s Landscapes – FOLUR).

7.0 SHUKRANI

238. *Mheshimiwa Spika*, ninapenda kutumia nafasi hii tena kukushukuru wewe binafsi, Mheshimiwa Naibu Spika na Wenyeviti wa Kamati za Kudumu za Bunge kwa ushirikiano mnaotoa katika kuliongoza Bunge letu Tukufu. Pia, ninawashukuru wadau wote kwa ushirikiano wao katika utekelezaji wa majukumu ya Wizara. Kipekee, nizishukuru nchi marafiki, washirika wa maendeleo, Jumuiya za Kikanda, mashirika ya kimataifa, taasisi za kiserikali pamoja na wadau wengine wakiwemo sekta binafsi kwa ushirikiano wao katika kuendeleza Sekta ya Maliasili, Malikale na Utalii na uchumi wa nchi kwa ujumla. Nachukua fursa hii kutaja baadhi yao kama ifuatavyo: Serikali za Canada, China, Falme za Kiarabu, Korea Kusini, Marekani, Morocco, Namibia, Norway, Ubelgiji, Ufaransa, Ufini, Ujerumani, Uswisi na Jumuiya ya Umoja wa Nchi za Ulaya. Mashirika na taasisi za Kimataifa ni pamoja na: AfDB, AWF, AWHF, ENABEL, FAO, FZS, GEF, GIZ, ICCROM, ICOM, ICOMOS, ILO, IMF, ITC, IUCN, KfW, NORAD, PAMS Foundation, Trade Aid, UNDP, UNESCO, UNWTO, USAID, WCS, WHC, WTTC, World Bank, Wild Aid, WMF na WWF. Wadau wa sekta ya utalii nchini: TCT, TATO, TAHOA, TAOA, TAHA, HAT, TAWTO, TWEA na wadau wote wanaoshiriki kikamilifu katika shughuli za uhifadhi wa maliasili, malikale na uendelezaji utalii. Aidha, ninapenda kuwashukuru wananchi wote walioshiriki kikamilifu katika shughuli za uhifadhi wa maliasili, malikale na uendelezaji utalii. Nitumie fursa hii kuwaomba wadau wote kuendelea kutoa ushirikiano

kwa Wizara ili iweze kutekeleza majukumu yake kikamilifu.

8.0 MAOMBI YA FEDHA KWA MWAKA 2023/2024

239. Mheshimiwa Spika, ninaomba Bunge lako Tukufu liidhinishhe jumla ya **Shilingi 654,668,208,000** kwa matumizi ya Fungu 69 - Wizara ya Maliasili na Utalii kwa mwaka wa fedha 2023/2024. Kati ya fedha hizo, **Shilingi 486,501,449,000** ni kwa ajili ya matumizi ya kawaida na **Shilingi 168,166,759,000** ni za miradi ya maendeleo.

240. Mheshimiwa Spika, fedha za matumizi ya kawaida zinajumuisha **Shilingi 184,288,496,000** za mishahara na **Shilingi 302,212,953,000** za matumizi mengineyo. Fedha za miradi ya maendeleo zinajumuisha **Shilingi 109,879,593,000** fedha za ndani na **Shilingi 58,287,166,000** fedha za nje.

9.0 HITIMISHO

241. *Mheshimiwa Spika*, napenda kuhitimisha kwa kuendelea kuwaomba Watanzania wote kushiriki katika uhifadhi na uendelezaji wa utalii na ninatoa shukrani zangu za dhati kwako wewe na Waheshimiwa Wabunge wote kwa kunisikiliza. Hotuba hii inapatikana pia katika tovuti ya Wizara ya Maliasili na Utalii: <https://www.maliasili.go.tz>

242. *Mheshimiwa Spika*, naomba kutoa hoja.

ORODHA YA MAJEDWALI

Jedwali Na. 1: Maduhuli ya Wizara kwa mwaka 2021/2022 na Makadirio na Makusanyo kwa Mwaka wa Fedha 2023/2024

Taasisi	Makusanyo kwa Mwaka 2021/2022 na Makadirio na Makusanyo kwa Mwaka 2022/2023 (hadi Aprili, 2023)				%	Makadirio kwa mwaka 2023/2024
	Makusanyo kwa mwaka 2021/2022	Makadirio kwa mwaka 2022/2023	Makusanyo hadi Aprili, 2023			
(i)	(ii)	(iii)	(iv)	(v)	(vi)	
A: Maduhuli yaliyokusanywa kupitia Mfumo wa <i>MNRT Portal</i>						
Wizara	22,657,242,000	9,507,353,003	7,783,502,923.93	81.87	11,000,000,000	
Taasisi	181,051,444,225	184,397,895,325	122,854,973,803.08	66.62	189,363,068,234	
Mifuko	7,622,061,000	7,586,918,000	0	0.00	0	
JUMLA	211,330,747,225	201,492,166,328	130,638,476,727.01	64.84	200,363,068,234	
B: Maduhuli yaliyokusanywa kupitia Mifumo ya TEHAMA ya Wizara kwenda TRA						
TANAPA	253,704,221,522	257,524,745,788	290,887,834,760.17	112.96	339,115,231,823	
NCAA	162,663,179,000	148,000,000,000	147,309,280,884	99.53	155,400,000,000	
TAWA	61,647,180,000	63,839,672,808	47,504,406,125.31	74.41	78,390,387,647.92	
Jumla	478,014,580,522	469,364,418,596	485,701,521,769.48	103.48	572,905,619,470.92	
JUMLA KUU	689,345,327,747	670,856,584,924	616,339,998,496.49	91.87	773,268,687,704.92	

Jedwali Na. 2: Idadi ya Watalii Waliotembelea Hifadhi za Taifa na Mapato kuanzia Mwaka 2018/2019 hadi 2022/2023

Na.	Mwaka	Watalii			Mapato (Shilingi)
		Nje	Ndani	Jumla	
1.	2018/2019	743,248	494,254	1,237,502	282,426,174,846
2.	2019/2020	658,250	394,693	1,052,943	252,194,833,476
3.	2020/2021	153,389	358,500	511,889	56,979,796,789
4.	2021/2022	412,480	594,029	1,006,509	174,715,158,494
5.	2022/2023*	704,296	734,103	1,438,399	291,107,634,419
	Jumla	2,645,329	2,541,494	5,186,823	1,057,423,598,024

* Hadi Aprili, 2023

Jedwali Na. 3: Idadi ya Watalii Waliotembelea Eneo la Hifadhi ya Ngorongoro na Mapato kuanzia mwaka 2018/2019 hadi 2022/2023

Na.	Mwaka wa Fedha	Watalii wa Nje	Watalii wa Ndani	Jumla ya Watalii	Mapato
1.	2018/2019	430,616	270,094	700,710	143,949,144,000
2.	2019/2020	412,244	294,807	707,051	123,858,764,000
3.	2020/2021	72,632	118,982	191,614	31,426,077,258
4.	2021/2022	228,810	196,576	425,386	91,131,434,281
5.	2022/2023*	381,109	231,246	612,355	141,605,264,336
	Jumla	1,525,411	1,111,705	2,637,116	531,970,683,875

* Hadi Aprili, 2023

Jedwali Na. 4: Mwenendo wa Uwindaji wa Kitalii na Mapato Kuanzia mwaka 2018/2019 hadi 2022/2023

Na.	Mwaka	Idadi ya Watalii			Mapato
		Wawindaji	Watazamaji (<i>Observers</i>)	Jumla	
1.	2018/2019	444	360	804	25,771,163,424
2.	2019/2020	484	483	967	22,384,414,381
3.	2020/2021	355	255	610	24,945,979,320
4.	2021/2022	531	313	844	49,535,183,266
5.	2022/2023*	661	373	1,034	47,504,406,125.31
	Jumla	2,475	1,784	4,259	170,141,146,516.31

* Hadi Aprili, 2023

Jedwali Na. 5: Mwenendo wa Upandaji Miti katika Mashamba ya Miti Kuanzia Mwaka 2018/2019 hadi 2022/2023

Na.	Jina la Shamba	Ukubwa wa msitu (Hekta)	2018/2019	2019/2020	2020/2021	2021/2022	2022/2023*	Jumla
1	Buhigwe	1,383	206	143	130	126	57	662
2	Buhindi	21,880	846	357	495	504	258.6	2,461
3	Iyondo Mswima	2,935	120	200	175	101	102	698
4	Kawetire	5,182	145	47	62	78	70.58	403
5	Kiwira	2,820	162	99	87	136	182	666
6	Korogwe	10,276	215	129	108	0	51.7	504
7	Longuza	7,067	117	168	133	223	125.34	766
8	Makere Kusini	65,178	N/A	N/A	173	334	611	1,118
9	Mbizi	23,824	322	311	209	123	130	1,095
10	Meru	8,195	553	357	180	258	370	1,718
11	Morogoro	12,950	161	283	263	220	185	1,112
12	Mpepo	20,905	500	500	500	0	470	1,970
13	Mtibwa	16,109	306	125	97	166.5	151.75	846

Na.	Jina la Shamba	Ukubwa wa msitu (Hekta)	2018/ 2019	2019/ 2020	2020/ 2021	2021/ 2022	2022/ 2023*	Jumla
14	North Kilimanjaro	8,069	190	249	155	201	249.5	1,045
15	North Ruvu	1,926	110	100	170	42	142	564
16	Rondo	31,930	209	126	154	207	201	897
17	Rubare	2,979	438	309	N/A	36	22	805
18	Rubya	6,374	304	234	72	76	113	799
19	Sao Hill	135,903	2,525	2,616	2,793	2,761	3355	14,050
20	Shume	4,863	120	144	174	161	255	854
21	Silayo	69,756	523	888	825	1200	1101	4,537
22	Ukaguru	3,127	434	303	230	210	56	1,233
23	West Kilimanjaro	7,632	256	239	160	144	393.9	1,193
24	Wino	39,400	453	420	428	509	440.5	2,251
	Jumla Kuu	510,663	9,215	8,347	7,773	7,817	9,094	42,247

* Hadi Aprili, 2023

Jedwali Na. 6: Mauzo ya Asali na Nta Nje ya Nchi kuanzia Mwaka 2018/2019 hadi mwaka 2022/2023

Na	Mwaka	Asali		Nta	
		Tani	Thamani	Tani	Thamani
1	2018/2019	608	4,860,834,400	179	1,437,865,600
2	2019/2020	2,032	13,413,721,200	251	3,865,400,000
3	2020/2021	1,988	19,878,220,000	393	6,489,999,500
4	2021/2022	1,562.93	15,629,295,500	747.56	14,951,148,000
5	2022/2023*	1,140.91	13,690,920,000	421.202	6,318,030,000
Jumla		7,331.84	67,472,991,100	1,991.76	33,062,443,100

* Hadi Aprili, 2023

Jedwali Na. 7: Mwenendo wa Biashara ya Utalii Nchini kuanzia Mwaka 2018 hadi 2022

Mwaka		2018	2019	2020	2021	2022
Idadi ya watalii wa kimataifa		1,505,702	1,527,230	620,867	922,692	1,454,920
Watalii wa Hotelini		1,404,672	1,353,279	563,779	848,936	1,365,861
Mapato (US \$ million)		2,595.59	2,604.46	714.5	1,310.34	2,527.77
Wastani wa siku za Mtalii kukaa nchini		10	13	10	10	9
Wastani wa matumizi ya fedha kwa mtalii kwa siku (US \$)	<i>Package Tour</i>	331	379	312	364	377
	<i>Non-Package Tour</i>	135	216	115	141	166

Jedwali Na. 8: Idadi ya Wanafunzi Waliodahiliwa katika Vyuo vya Wizara kuanzia Mwaka 2018/2019 hadi 2022/2023

Chuo Mwaka	Wanyamapori			Utalii	Misitu na Nyuki			Jumla
	CAWM-Mweka	PWTI - Pasiansi	Likuyu Seka - maganga	NCT -Utalii	FITI -Moshi	BTI -Tabora	FTI -Olmotonyi	
2018/2019	600	441	140	556	180	266	803	2,986
2019/2020	846	300	298	550	250	400	825	3,469
2020/2021	929	343	162	1,087	224	408	867	4,020
2021/2022	834	410	204	1,082	286	378	892	4,086
2022/2023*	854	418	333	1045	310	394	869	4,223
Jumla Kuu	4,063	1,912	1,137	4,320	1250	1,846	4,256	18,784

* Hadi Aprili, 2023

Jedwali Na. 9: Idadi ya Wageni Waliotembelea Vituo vya Mambo ya Kale na Mapato kuanzia Mwaka 2018/2019 hadi 2022/2023

Kituo	2018/2019		2019/2020		2020/2021		2021/2022		2022/2023*	
	Wageni	Mapato	Wageni	Mapato	Wageni	Mapato	Wageni	Mapato	Wageni	Mapato
Magofu ya Kaole	19,724	42,525,000	34,226	70,863,000	21,259	39,857,800	36,951	20,249,000	27,703	63,519,862
Zama za Mawe Isimila	2,634	11,469,000	2,392	10,214,000	6,823	14,866,924.5	10,485	25,192,935	5,904	22,489,954
Mji Mkongwe, Bagamoyo	11,302	32,845,200	18,392	50,793,624	9,573	21,162,000	22,788	11,779,730	13,136	45,382,627
Makumbusho Ya Mkwawa - Kalenga	2,408	4,601,000	1,655	3,267,300	3,672	5,966,730	6,004	8,977,935.00	3,922	7,200,000
Magofu ya Kilwa Kisiwani na Songo Mnara	2,990	18,738,000	3,740	40,538,000	4,040	27,563,500	5,993	34,911,550	4,613	48,796,802
Kimondo cha Mbozi	3,604	6,596,000	2,705	5,061,440	3,726	11,252,480	2,143	5,654,360	3,523	7,784,480
Mapango ya Amboni	11,086	21,271,000	8,308	17,789,240	8,434	18,692,280	14,042	30,373,200	10,476	24,992,400
Magofu ya Tongoni	470	1,098,000	345	984,000	192	373,000	174	239,000	327	1,019,500
Dkt. Livingstone Ujiji, Kigoma	3,742	8,547,180	3,198	7,786,000	3,027	6,876,475	32,486	66,815,780.00	3,191	11,681,790
Tembe la Kwihara	407	828,000	506	919,000	392	338,000	419	708,000	888	1,077,000
Michoro ya Miambani Kondo, Kolo	1,959	16,662,000	2,765	17,543,000	2,316	9,407,000	5,990	10,495,162	3,474	25,015,000

Kituo	2018/2019		2019/2020		2020/2021		2021/2022		2022/2023*	
	Wageni	Mapato	Wageni	Mapato	Wageni	Mapato	Wageni	Mapato	Wageni	Mapato
Makumbusho ya Caravan Serai, Bagamoyo	4,283	9,374,000	3,028	6,250,880	2,190	3,478,000	5,186	9,347,000	22,055	61,250,744
Nyumba Kumbukizi ya Mwl. Nyerere – Magomeni	195	494,000	0**	0**	181	283,000	1,226	2,160,580	376	1,141,000
Jumla	64,804	64,870,180	81,260	51,272,120	65,825	160,117,189.5	143,838	226,453,652	99,588	321,351,159

* Hadi Aprili, 2023

**Kituo kilifungwa kwa ajili ya ukarabati mkubwa

Jedwali Na. 10: Idadi ya Wageni Waliotembelea Makumbusho ya Taifa na Mapato Kuanzia Mwaka 2020/2021 hadi 2022/2023

Kituo	2020/2021				2021/2022				2022/2023*			
	Wageni			Mapato	Wageni			Mapato	Wageni			Mapato
	Nje	Ndani	Jumla		Nje	Ndani	Jumla		Nje	Ndani	Jumla	
Nyumba ya Utamaduni	4,011	17,588	21,599	151,187,860	4,610	48,341	52,951	227,482,587	6,670	32,873	39,543	307,116,551
Kijiji cha Makumbusho	497	234,345	234,842	125,218,267	1,381	681,069	682,450	183,595,633	2,888	836,744	839,632	177,727,300
Azimio la Arusha	52	2,395	2,447	8,702,950	135	5,988	6,123	19,509,700	101	2,340	2,441	11,352,200
Vita vya MajiMaji	21	10,083	10,104	7,363,800	22	2,690	2,712	50,182,700	59	3,305	3,364	20,061,157
Mwl. Nyerere,	15	6,285	6,300	13,633,000	27	6,077	6,104	33,960,000	43	6,690	6,733	35,532,800

Butiama												
Makumbusho ya Elimu Viumbe	379	7,768	8,147	32,137,350	909	5,648	6,557	23,551,700	2,081	7,055	9,136	61,396,190
Dkt. Rashid M. Kawawa	0	0	0	0	9	545	554	1,519,000	9	790	799	2,049,400
Mji Mkonge, Mikindani	0	0	0	0	4	1,309	1,313	1,692,500.00	4	1,931	1,935	3,023,000
JUMLA	4,975	278,464	283,439	338,243,227	7,097	751,667	758,764	541,493,820	11,855	891,728	903,583	618,258,598

* Hadi Aprili, 2023

Jedwali Na. 11: Muhtasari wa Bajeti ya Miradi ya Maendeleo ya Wizara kwa Mwaka wa Fedha 2023/2024

Na.	Na. ya Mradi	Jina la Mradi	Fedha zinazooombwa kwa mwaka 2023/2024 (Sh.)			
			Fedha za Ndani	Fedha za Nje	Jumla	Mhisani
(i)	(ii)	(iii)	(iv)	(v)	(vi)	(vii)
1002	Fedha na Uhasibu					
1.	6251	Mradi wa Maboresho ya Usimamizi wa Fedha za Umma (PFMRP - Phase vi)	0	145,750,000	145,750,000	Finland
	Jumla Ndogo			145,750,000	145,750,000	
1003	Sera na Mipango					
2.	5203	Mradi wa Kuboresha Usimamizi wa Maliasili na Kukuza Utalii Kanda ya Kusini (Resilient Natural Resources Management for Tourism and Growth Project -	141,000,000	41,736,804,496	41,877,638,496	WB / GoT

Na.	Na. ya Mradi	Jina la Mradi	Fedha zinazoombwa kwa mwaka 2023/2024 (Sh.)			
			Fedha za Ndani	Fedha za Nje	Jumla	Mhisani
(i)	(ii)	(iii)	(iv)	(v)	(vi)	(vii)
		REGROW)				
		Jumla Ndogo	141,000,000	41,736,804,496	41,877,638,496	
2001		Wanyamapori				
3.	4810	Kujenga Uwezo wa Maeneo ya Hifadhi, Mapori ya Akiba na Kikosi Dhidi Ujangili	188,000,000	0	188,000,000	GoT
4.	4812	Kuzuia na Kupambana na Ujangili na Biashara Haramu ya Nyara	0	2,916,531,100	2,916,531,100	UNDP
		Jumla Ndogo	188,000,000	2,916,531,100	3,104,531,100	
3001		Misitu na Nyuki3001				
5.	4647	Panda Miti Kibiashara	0	3,360,500,000	3,360,500,000	Finland
6.	4648	Kujenga Uwezo wa Taasisi na Mafunzo ya Misitu na Ufugaji Nyuki	141,000,000	0	141,000,000	GoT
7.	4650	Kuongeza Thamani kwa Mazao ya Misitu (FORVAC)	0	3,899,920,000	3,899,920,000	Finland
8.	4651	Kuwezesha Mnyororo wa Thamani wa Mazao ya Nyuki (BEVAC)	0	2,948,860,404	2,948,860,404	EU
9.	0000	Mradi wa Usimamizi wa Mifumo ya Chakula, Matumizi Bora ya Ardhi na Urejeshaji wa Uoto wa Asili Tanzania (Food Systems, Land Use and Restoration in Tanzania's Landscapes –FOLUR)	0	3,278,800,000.00	3,278,800,000.00	WWF
		Jumla Ndogo	141,000,000	13,488,080,404	13,629,080,404	

Na.	Na. ya Mradi	Jina la Mradi	Fedha zinazoombwa kwa mwaka 2023/2024 (Sh.)			
			Fedha za Ndani	Fedha za Nje	Jumla	Mhisani
(i)	(ii)	(iii)	(iv)	(v)	(vi)	(vii)
4001	Utalii					
10.	4816	Uendelezaji wa Utalii wa Mikutano na Matukio (MICE)	658,000,000	0	658,000,000	GoT
	Jumla Ndogo		658,000,000	0	658,000,000	
	Taasisi za Wizara					
11.	4813	Miradi ya TANAPA	60,646,469,000	0	60,646,469,000	GoT
12.	4814	Miradi ya NCAA	29,340,231,000	0	29,340,231,000	GoT
13.	4817	Miradi ya TAWA	15,944,893,000	0	15,944,893,000	GoT
14.	4342	NCT	2,820,000,000	0	2,820,000,000	GoT
	Jumla Ndogo		108,751,593,000	0	108,751,593,000	
	JUMLA KUU		109,879,593,000	58,287,166,000	168,166,759,000	

Jedwali Na. 12: Muhtasari wa Bajeti ya Wizara kwa Mwaka 2023/2024

Na.	Bajeti	Kiasi (Shilingi)
I	Matumizi ya Kawaida	
	Mishahara	184,288,496,000
	Matumizi Mengineyo	302,212,953,000
	Jumla Ndogo I	486,501,449,000
II	Miradi ya Maendeleo	
	Fedha za Ndani	109,879,593,000
	Fedha za Nje	58,287,166,000
	Jumla Ndogo II	168,166,759,000
	JUMLA FUNGU 69 (I +II)	654,668,208,000

Jedwali Na. 13: NAMBA ZA SIMU ZA WAKUU WA KANDA CHINI YA TAASISI ZA WIZARA

A. TANAPA	JINA	WADHIFA	KANDA	SIMU
1	DCC. Asteria Raphael Ndaga	Kamanda wa Kanda	Kusini	0753 618 789
2	SACC. Betrita James Lyimo	Kamanda wa Kanda	Kaskazini	0764 400 222
3	SACC. Massana Gibril Mwishawa	Kamanda wa Kanda	Mashariki	0754 320 644 0787 510 865
4	SACC. Izumbe Mgana Msindai	Kamanda wa Kanda	Magharibi	0784 406 460 0739 406 460
B. TAWA				
1	SACC. Sylvester Mushi	Kamanda wa Kanda	Dar es Salaam (Kanda Maalum)	0788 214 515
2	SACC. Herman Nyanda	Kamanda wa Kanda	Kanda ya Kati	0678 855 883
3	SACC. Peter Mbanjoko	Kamanda wa Kanda	Kaskazini	0743 098 646
4	SACC. Gisela Laurence	Kamanda wa Kanda	Kanda ya Ziwa	0788 520 539

5	ACC. Wilbright Munuo	Kamanda wa Kanda	Magharibi	0628 982 755 0754 073 265
6	SACC. Joas Makwati	Kamanda wa Kanda	Nyanda za Juu Kusini	0684 848 438
7	SACC. Abraham Julu	Kamanda wa Kanda	Kusini Mashariki	0786 977 615 0715 797 920
C.	TFS			
1	SACC. Edward Shilogile	Kamanda wa Kanda	Kaskazini	0620 780 363
2	SACC. Manyisye Mpokigwa	Kamanda wa Kanda	Kusini	0756 406 837
3	SACC. Mathew Kiondo	Kamanda wa Kanda	Kati	0756 557 465
4	SACC. Ebrantino Mgiye	Kamanda wa Kanda	Magharibi	0754 817 482
5	SACC. Cosmas Ndakidemi	Kamanda wa Kanda	Nyanda za Juu Kusini	0784 733 805
6	PCO Bakari Mohamed	Kamanda wa Kanda	Ziwa	0787 720 566
7	PCO Mathew Ntilicha	Kamanda wa Kanda	Mashariki	0713 870 337

Ujenzi wa Jengo la Ofisi ya Wizara ya Maliasili na Utalii ukiendelea katika Mji wa Serikali – Mtumba, Dodoma.

Utalii wa faru katika Bonde la Kreta ya Ngorongoro.

Mti wa Uhai uliopo Kituo cha Magofu ya Kale Kaole katika Mji wa Kihistoria Bagamoyo ambao inasemekana binadamu akiuzunguka mara 30 huongeza umri wa kuishi.

Nyuki ni muhimu katika kuongeza mazao ya chakula na lishe, hivyo tuwalinde.

Utunzaji wa miche ya miti katika Shamba la Miti Sao Hill mkoani Iringa

Mapokezi ya Wakala wa Utalii na Waandishi wa Habari wapatao 40 kutoka nchini China.

Kituo cha Maelezo ya Uhifadhi na Utalii cha Serengeti (Serengeti Media Centre) kinachotoa taarifa kwa njia ya kielektroniki na kuvitangaza vivutio vya Hifadhi ya Taifa Serengeti.

Makamu wa Rais wa Jamhuri ya Muungano wa Tanzania Mh. Dkt. Philip I. Mpango akipokea zawadi ya taswira ya faru wakati wa uwekaji wa jiwe la msingi kwenye Jengo la Ofisi ya Makao Makuu ya Mamlaka ya Hifadhi ya Eneo la Ngorongoro.